

BIJLAGE 4 Factsheets instrumenten

Deze bijlage is onderdeel van het rapport *Ruimtelijke strategie, uitwerking Nationaal Waterplan, Deelproject Instrumenten*.

Om de beschikbare kennis over instrumenten te kunnen delen en verspreiden zijn factsheets opgesteld voor een dertigtal instrumenten, die belangrijk zijn voor de invulling van de ruimtelijke strategie. In de factsheets is een algemene beschrijving van het instrument opgenomen en informatie over de toepassing en gebruikservaringen. De volgende instrumenten zijn uitgewerkt in factsheets:

categorie	instrumenten
Communicatieve instrumenten	Interactieve werkvormen en instrumenten
	Lagenbenadering
	Ontwerpateliers
	Waterkansenkaarten
	Klimaatwijzer
	Ruimtelijke kwaliteitstoets
	Risicozoning
	Communicatieplan
	Gemeentelijke Waterambassadeur
Community of Practice (CoP)	
Juridische instrumenten	overzicht Juridische instrumenten
	Grondexploitatiewet
	Bouwbesluit
	Prestatielabel water voor bouwen
	AMvB Ruimte
	Provinciale –of gemeentelijke verordeningen (PMV Waterveiligheid)
	Watertoetsproces
	Planmer
	Bestuursakkoord
	Intentieverklaring, samenwerkingsprotocol, convenant
	Uitvoeringsovereenkomst en Beheerovereenkomst
Economische instrumenten	overzicht economische instrumenten
	MKBA
	Nieuwe manieren van waterbeheer financieren
	Verhandelbare waterrechten
Werkwijzen	Waterrobuust bouwen
	Competenties / vaardigheden ontwikkelen
	Bestuurlijke vrijblijvende informatie uitwisseling en toezeggingen
	PPS (publiek private samenwerking)
	Gebiedsagenda's

De factsheets in deze bijlage zijn uitgewerkt door ARCADIS, in opdracht van de Waterdienst. Deltares heeft hier informatie voor aangeleverd en de eindredactie verzorgd.

INHOUD

1. Afwegingskader ruimte en klimaat	3
2. AMvB Ruimte	6
3. Bouwbesluit	8
4. Communicatieplan	10
5. Competenties en vaardigheden ontwikkelen	12
6. CoP (Community of Practice)	14
7. Economische instrumenten	17
8. Gebiedsagenda's MIRT	20
9. Gemeentelijke waterambassadeur	23
10. Grondexploitatiewet (Gew)	26
11. Intentieverklaring e.a.	29
12. Interactieve werkvormen	32
13. Juridisch instrumentarium	35
14. Klimaatwijzer	39
15. Lagenbenadering	42
16. MKBA	45
17. Nationale en regionale bestuursakkoorden	48
18. Nieuwe manieren van waterbeheer financieren	51
19. Ontwerpateliers	55
20. Planmer	58
21. Politieke lobby	62
22. Prestatielabel water voor bouwen	65
23. Provinciale verordeningen	68
24. Publiek Private Samenwerking	71
25. Risicozonering	74
26. Ruimtelijke kwaliteitstoets	78
27. Uitvoerings- en beheerovereenkomst	82
28. Verhandelbare waterrechten	85
29. Waterkansenkaart	88
30. Waterrobuust bouwen	91
31. Watertoetsproces	94

1. Afwegingskader ruimte en klimaat

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	Afwegingskader ruimte en klimaat
Maker	<p>Routeplanner project; een samenwerkingsverband van kennisinstellingen betrokken bij drie onderzoeksprogramma's en het Nationaal Programma Adaptatie Ruimte en Klimaat (ARK).</p> <p>Het opstellen van een handreiking is een in het nationale programma Adaptatie Ruimte en Klimaat (ARK) benoemde actie en is door de kennisprogramma's Klimaat voor Ruimte, Leven met Water, Kennis voor Klimaat en Habiforum in het kader van samenwerking in Routeplanner uitgewerkt in het project 'Naar een Afwegingskader voor een klimaatbestendig Nederland'.</p> <p>Doel is een handreiking te verschaffen voor het tijdig en bewust omgaan met de gevolgen van klimaatverandering in ruimtelijke plannen. Een soortgelijk instrument is de Klimaatwijzer, waaraan door VROM wordt gewerkt</p>
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Routeplanner (juli 2009), <i>Naar een afwegingskader voor een klimaatbestendig Nederland, Samenvatting voor bestuurders</i> ▪ Gemeente Rotterdam en Deltares (16 december 2008), <i>Pilot afwegingskader klimaatbestendigheid Stadshavens Rotterdam</i> ▪ Rotterdam Climate Proof (2009), <i>Adaptatie programma 2009</i>, Rotterdam Climate Initiative (www.rotterdamclimateinitiative.nl/documents/RCP/prospectus72.pdf)
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Website Leven met Water: www.levenmetwater.nl/projecten/kennisdoorwerking/vervolg-afwegingskader-water-ruimte-en-klimaat/ ▪ Website Klimaat voor ruimte: http://klimaatvooruimte.klimaatonderzoeknederland.nl ▪ Website Kennis voor Klimaat: http://kennisvoorklimaat.klimaatonderzoeknederland.nl ▪ Website Habiforum: http://www.habiforum.nl/pagina_product.asp?id=5730

ESSENTIE	
Beschrijving instrument	
	<p>De gevolgen van klimaatverandering zijn divers (veiligheid, water, natuur en economie) en ze zijn in samenhang met die van de grootte en het tempo van de klimaatverandering vooral ook onzeker. De adaptatie zal een plek moeten krijgen in de nationale en provinciale plannen, maar ook in lokale initiatieven. Vanwege de complexiteit en de diversiteit is er behoefte aan een aanpak om de juiste afwegingen te maken. Klimaatverandering is een nieuw element in de bestuurlijke afwegingen van plannen en ingrepen.</p> <p>Het Afwegingskader ruimte en klimaat is een handreiking waarmee overheden afwegingen kunnen maken voor een klimaatbestendige inrichting. Het is een hulpmiddel bij de besluitvorming. Met behulp van het afwegingskader worden ruimtelijke plannen en ingrepen ontwikkeld en getoetst op mate van klimaatbestendigheid.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Het Afwegingskader ruimte en klimaat biedt ondersteuning bij de afweging welke aanpassingen of maatregelen het beste bij ruimtelijke ontwikkelingen getroffen kunnen worden.

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Het Afwegingskader ruimte en klimaat geeft aan wat mogelijke oplossingsstrategieën zijn en hoe die scoren op relevante criteria zoals robuustheid, flexibiliteit en financiële- en maatschappelijke haalbaarheid. Daarmee wordt de afweging onderbouwd om te bepalen welke aanpassingen of maatregelen het beste getroffen kunnen worden. 	
Categorie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/ economisch 	<p>1, 3</p> <p>Afweging van klimaatbestendigheid is meer een proces dan een moment en vanuit dat gezichtspunt wordt eerder een methode gezocht van inhoudsontwikkeling en verbreding van procesgang met een techniek om te checken in plaats van beoordelen.</p>
Toepassingsfase	<ol style="list-style-type: none"> 1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie 	1 t/m 5
Toepassingsveld	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beslissingsondersteuning 2. Effect-analyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	1, 2, 3
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie 	1 t/m 6
Gebruik (invullen indien van toepassing)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Geen beperking beschikbaarheid. Voorwaarde is deelname/bijdrage van alle betrokken partijen 2. Nog onbekend 3. Inzicht in ruimtelijke opgaven en klimaateffecten 4. Inzicht in de relevante laatste ontwikkelingen op RO gebied en effecten van en onzekerheden Klimaatverandering 5. Nog onbekend. Uit beoordelingsmethode komt niet één beste oplossingsstrategie naar voren, toepassing vergt maatwerk en dus tijd. 6. Evt. hardware als nieuwste klimaatscenario's/ modellen. 7. Meerdere actoren 8. Klimaatbestendiger ruimtelijke plannen en inzicht in de wijze waarop die klimaatbestendigheid wordt bereikt

GEBRUIKSERVARINGEN

Gebruikersgroepen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk.. 	1, 2, 4, 5
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	matig
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ De methodiek geeft handen en voeten aan het begrip Klimaatbestendigheid: Enerzijds doordat het de discussie over de problematiek en mogelijke oplossingen structureert. Anderzijds doordat de uitkomsten te analyseren zijn aan de hand van vijf belangrijke beleidsvragen (bron: pilot stadshavens). ▪ De methodiek zet in de loop van de besluitvorming het effect op de korte en lange termijn van ruimtelijke plannen en inrichtingsmaatregelen af tegen de verschillende klimaatscenario's. 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Hoe omgaan met onzekerheid? Deze vraag zal met het Afwegingskader ruimte en klimaat niet volledig worden beantwoord. Het blijft balanceren tussen zorgvuldigheid en een bepaalde mate van onzekerheid. 	
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vooral bestuurders en beleidsmakers hebben behoefte aan deze methodiek. Methodiek moet hen ondersteunen bij hun besluitvormingsprocessen die raken aan de ruimtelijke inrichting van Nederland. Hoe te beslissen over maatregelen ten behoeve van een grotere klimaatbestendigheid rekeninghoudend met onzekerheden over snelheid en omvang van de klimaatverandering. ▪ Meer informatie gewenst over algemene klimaatgerelateerde vraagstukken (wens voortkomend uit pilot stadshavens). ▪ Er is nog weinig ervaring met beleidsinstrumentarium specifiek gericht op het klimaatbestendig maken van een bepaald gebied of een bepaald thema. De behoefte is dus groot. ▪ Opdoen van praktische ervaring met het afwegingskader ▪ Beoordelingsmethode 'klimaatbestendigheid' niet vertalen in strikte normen en regels maar aanbieden in de vorm van guiding principles. ▪ Proces en procedures ontwikkelen die het mogelijk maken op het niveau van de ruimtelijke hoofdstructuur de klimaatbestendigheid van Nederland te beoordelen (bron: Afwegingskader ruimte en klimaat). ▪ Integratie met MER en Watertoets verkennen (bron afwegingskader ruimte en klimaat). 	
Vergelijkbare instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Klimaatwijzer VROM (zie factsheet Klimaatwijzer). ▪ Klimaat-ladder (voorloper Het afwegingskader Ruimte en Klimaat); 	
Best practices en inspiratiepunt	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pilot afwegingskader klimaatbestendigheid Stadshavens Rotterdam ▪ Pilot afwegingskader klimaatbestendigheid Waalweelde 	

2. AMvB Ruimte

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	AMvB Ruimte. Dit is een instrument om dat deel van het rijksbeleid, dat bedoeld is bindend te zijn voor andere overheden, onder de nieuwe Wro te borgen.
Maker	Ministerie van VROM
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Geraadpleegde specialist: Ineke Noordhoek, ARCADIS ▪ Koeman, N.S.J., (2009), <i>Parlementaire geschiedenis wet ruimtelijke ordening</i>, Kluwer, Alphen aan den Rijn, VNG, Den Haag ▪ Vereniging van Nederlandse Gemeenten, (2009), <i>AMvB Ruimte</i>
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ www.vrom.nl ▪ http://www.pbl.nl/nl/themasites/monitornotar ruimte/index.html

ESSENTIE	
Beschrijving instrument	<p>De AMvB Ruimte bevat alle ruimtelijke beleidskaders van het Rijk en vormt het sluitstuk van rijkszijde van het nieuwe stelsel van ruimtelijke ordening, zoals dat in 2008 met de nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro) in werking is getreden. De AMvB Ruimte omvat alle ruimtelijke rijksbelangen uit eerder uitgebrachte pkb's (planologische kernbeslissingen) die juridisch doorwerken op het niveau van bestemmingsplannen en andere ruimtelijke plannen zoals provinciale inpassingsplannen en projectbesluiten. Het gaat om regels en kaders voor onder meer het bundelen van verstedelijking, de bufferzones, nationale landschappen, de ecologische hoofdstructuur, de kust, het regionale watersysteem grote rivieren, militaire terreinen, mainportontwikkeling van Rotterdam en de Waddenzee.</p> <p>De AMvB Ruimte heeft als doel om vanuit een concreet nationaal belang een goede ruimtelijke ordening te bevorderen. Water heeft in de AMvB Ruimte een apart hoofdstuk gekregen.</p> <p>De AMvB is het inhoudelijke beleidskader van de rijksoverheid waaraan bestemmingsplannen en projectbesluiten van gemeenten en andere ruimtelijke plannen zoals provinciale inpassingsplannen moeten voldoen. Dat betekent dat de AMvB regels geeft over bestemmingen en het gebruik van gronden en zich primair richt tot de gemeente en de provincie. Daarnaast kan de AMvB opdragen om in de toelichting bij een bestemmingsplan bepaalde zaken uitdrukkelijk te motiveren. Ook kan in de AMvB aan de provincie worden opgedragen om ter behartiging van nationale ruimtelijke belangen, waar toch maatwerk is vereist, de regels uit de AMvB in een provinciale verordening verder uit te werken. Dit worden de 'getrapte regels' uit de AMvB genoemd. Deze algemene regels bewerkstelligen dat nationale ruimtelijke belangen doorwerken tot op lokaal niveau. Inhoudelijk kan het daarbij gaan om nationale belangen die samenhangen met het beschermen van ruimtelijke functies zoals natuur in de ecologische hoofdstructuur (EHS) of met het vrijwaren van functies, bijvoorbeeld kapitaalintensieve functies in gebieden waar rivierverruiming noodzakelijk is. Nationale belangen kunnen ook procesvereisten of spelregels met zich mee brengen, zoals het uitvoeren van een landschaps- of cultuurtoets bij bestemmingsplannen.</p>
Categorie	1. Communicatief 2

	2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch	
Toepassingsfase	1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie	2, 3, 4, 5
Toepassingsveld	1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering	1
Water-/klimaatthema's	1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie	1 t/m 7
Gebruik	1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat	1. Zie www.vrom.nl en andere beschrijvingen 2 t/m 7: nvt, resp. bij wet geregeld. 8. juridisch gegarandeerde doorwerking van voorschriften voor en randvoorwaarden aan ruimtelijke plannen (vanuit het rijk richting andere overheden)

GEBRUIKSERVARINGEN		
Gebruikersgroepen	1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk..	1 t/m 7
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	Goed, maar pas tweede helft 2010 in werking
Sterke punten	Nog niet aan te geven. De AMvB Ruimte treedt 2010 in werking.	
Zwakke punten	Tijdshorizon van 10 jaar, extra juridificering van besluitvorming	
Gebruikerswensen	Nog geen ervaring.	
Vergelijkbare instrumenten		
Best practices en inspiratiepunt	Nog geen ervaringen, tweede helft 2010 in werking	

3. Bouwbesluit

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	Bouwbesluit
Maker	Ministerie van VROM
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Geraadpleegde specialist: Diederick van den Sar, ARCADIS ▪ Buuren, P.J.J., et.al. (2006), <i>Hoofdlijnen ruimtelijk Bestuursrecht</i>, Kluwer, Deventer ▪ Dijkstra, O.A. (2006), <i>Inleiding ruimtelijke ordening en volkshuisvesting</i>, Dijkstra, Nieuwerkerk aan den IJssel ▪ Jong, A. de, Pothuis, J.W. (2009), <i>Bouwbesluit 2003</i>, Kluwer, Deventer
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ www.bouwbesluitonline.nl ▪ www.vrom.nl ▪ http://www.rvob.nl/

ESSENTIE		
Beschrijving instrument	<p>Het Bouwbesluit bevat bouwtechnische voorschriften waaraan alle bouwwerken, zoals woningen, kantoren, winkels e.d. in Nederland minimaal moeten voldoen. Ook verbouwingen vallen onder het Bouwbesluit. De eisen hebben betrekking op veiligheid, gezondheid, bruikbaarheid, energiezuinigheid en milieu. Bij het opstellen is rekening gehouden met drie factoren: levensduur, kosten en milieu. De voorschriften zijn minimumvoorschriften.</p> <p>De achtergrond van het Bouwbesluit is het landelijk uniformeren en doorzichtiger maken van de bouwvoorschriften en meer eenheid en vereenvoudiging van de bouwvoorschriften.</p> <p>De opbouw van het Bouwbesluit is zodanig dat per beoordelingsaspect de eisen voor alle typen bouwwerken worden weergegeven.</p> <p>Het eerste Bouwbesluit is in 1992 in werking getreden en daarmee werden de technische bouwvoorschriften voor het hele land gelijk. Op 1 januari 2003 is een nieuw Bouwbesluit in werking getreden (Bouwbesluit 2003). De laatste wijzigingen van het Bouwbesluit 2003 zijn van 1 september 2005 en van 1 januari 2006.</p>	
Categorie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch 	2
Toepassingsfase	<ol style="list-style-type: none"> 1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie 	3, 4
Toepassingsveld	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	4
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 	Alleen wateraspecten genoemd wanneer die betrekking hebben op de veiligheid of het functioneren van het bouwwerk

	7. Mitigatie	
Gebruik <i>(invullen indien van toepassing)</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zie www.vrom.nl en andere beschrijvingen 2. Nvt 3. Bouwplan 4. Bouwplan 5. Afhankelijk van omvang plan 6. Nvt 7. Op iedereen die een bouwplan indient 8. Alle gebouwen in NL voldoen aan minimumeisen voor veiligheid, bruikbaarheid, gezondheid, energiegebruik en milieu

GEBRUIKSERVARINGEN		
Gebruikersgroepen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk.. 	5, 6, 9, 10
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	goed
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bindend stuurmiddel voor de overheid 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vorige Bouwbesluit (1997) was te algemeen en daardoor slecht toepasbaar. Sinds de herziening in 2003 is het besluit specifiek. ▪ Het Bouwbesluit richt zich primair op de bouw van gebouwen. De relatie met het waterbeheer is zeer beperkt. Aanpassing van bouwbesluit om aspect water meer mee te laten wegen bij de bouw van objecten is niet bedenkelijk 	
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bij de bouw van objecten gebruikmaken/stimuleren van andere bouwmaterialen (bijvoorbeeld toepassen van groene daken, materialen tbv een betere afvoer/opvang van regenwater of waterbesparende bouwmaatregelen) 	
Vergelijkbare instrumenten	Het Bouwbesluit maakt gebruik van NEN-normen	
Best practices en inspiratiepunt	In de laatste versie van het Bouwbesluit is onder andere de energieprestatiecoëfficiënt opgenomen. Hiermee kan de overheid bouwers dwingen om energiezuinige woningen te bouwen.	

4. Communicatieplan

ALGEMENE INFORMATIE		
Instrument	Communicatieplan	
Maker	Initiatiefnemer van een plantraject, project of activiteit	
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Koeleman, H. (2003), <i>Interne communicatie als managementinstrument: strategieën</i>, Kluwer ▪ Waardenburg, M. (2002), <i>Projectmatig werken en communicatie</i>, Kluwer, Amsterdam. ▪ Berenschot Communicatie (2003). <i>Managementmodellen voor communicatie</i>. Amsterdam. 	
ESSENTIE		
Beschrijving instrument	<p>Een communicatieplan is een gestructureerd plan met daarin een aanpak voor de inzet van communicatiemiddelen en activiteiten ter ondersteuning van planvorming, uitvoering beleid of uitvoering van een project. Het niveau van communiceren kan variëren van informatievoorziening tot beïnvloeding van gedrag. Initiatiefnemers beogen door beter over hun plannen en werkzaamheden te communiceren (meer) draagvlak te verkrijgen. Het toegankelijk maken van opgedane kennis en ervaring is meestal een nevensgeschikt doel.</p> <p>Communicatieplannen zijn van toepassing op een organisatie, plan of project. Een communicatieplan voor een organisatie heeft een cyclisch karakter; het gaat om herhalende activiteiten ten behoeve van de bekendheid van de organisatie. Doorlooptijd van een communicatieplan is dan veelal enkele jaren.</p> <p>Communicatieplannen voor een plan of project hebben een eenmalig karakter, toegespitst op het plan of project. Veelal wordt een draaiboek met stappen opgesteld, die nauwkeurig het projectplan volgen.</p> <p>Het maken van een communicatieplan gebeurt veelal aan de hand van een aantal veel voorkomende stappen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Doel en mijlpalen project bepalen 2. Doelgroep(en) en actoren bepalen 3. Communicatiedoelstellingen (per doelgroep) formuleren 4. Formuleren van de (kern)boodschap 5. Procesontwerp 6. Communicatiemiddelen en -kanalen 7. Planning opstellen 8. Budget vaststellen <p>Soms worden ook de stappen monitoring en evaluatie aan de aanpak toegevoegd.</p>	
Categorie	1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch	1, 3 (communiceren kernboodschap = communiceren bestuurlijke doelen)
Toepassingsfase	1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie	Alle, maar met name van toepassing op 1 en 2
Toepassingsveld	1. Beslissingsondersteuning	Alle

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie 	Alle
Gebruik (invullen indien van toepassing)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Onbepaald. De keuze voor het opstellen van een plan is veelal een bestuurlijk besluit. Voorwaarden voor gebruik: doelgroep en kernboodschap zijn bekend 2. Kosten afhankelijk van communicatiedoelen 3. Inzicht in doelgroep en kernboodschap 4. Inzicht in relevante ontwikkelingen om communicatie eventueel bij te sturen 5. Tijdbesteding afhankelijk van communicatiedoelen 6. Beperkt; tegenwoordig veelal via inter-/intranet 7. Meerdere personen en/of organisaties 8. Meer kennis en/of bewustwording bij betrokken of belanghebbenden
GEBRUIKSERVARINGEN		
Gebruikersgroepen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk.. 	1 t/m 10 kan een communicatieplan opstellen, maar voornamelijk gebruikt door 1, 2, 9 en 10.
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	Goed. Vrijwel standaard onderdeel van de communicatiestrategie rondom een (complex) beleidsveld, planvormingstraject of (uitvoerings)project
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Breed toepasbaar, vaak ingezet als middel om draagvlak te creëren ▪ Geen vast format, waardoor communicatieactiviteiten kunnen worden toegesneden op het specifieke doel 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onkundig gebruik kan leiden tot misinformatie, onduidelijkheden, weerstand en verwarring 	
Gebruikerswensen	Niet bekend	
Vergelijkbare instrumenten	Losstaande communicatiemiddelen als nieuwsbrieven, websites, etc.	
Best practices en inspiratiepunt	<ul style="list-style-type: none"> ▪ De communicatiecampagne "Nederland leeft met water" ▪ "Goed rioolgebruik", campagne van Stichting RIONED 	

5. Competenties en vaardigheden ontwikkelen

ALGEMENE INFORMATIE		
Instrument	Competenties / vaardigheden ontwikkelen die bijdragen aan het vergroten van het belang van water in politieke en RO-processen.	
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> DG Water, Waterdienst, (2009), <i>Gebiedsgericht werken door Waterbeheerders; Puzzelen met belangen, taken, rollen en vaardigheden</i>, DHV 	
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> www.delftcluster.nl www.levenmetwater.nl 	
ESSENTIE		
Beschrijving instrument	<p>De rol van de waterbeheerder is veranderd. Dit komt doordat water, in tegenstelling tot een aantal jaar geleden, hoog op de politieke en maatschappelijke agenda staat. Dit vraagt om nieuwe competenties en vaardigheden van de waterbeheerders en waterbelanghebbenden.</p> <div style="text-align: center;"> <pre> graph TD Mens((Mens)) <--> Project((Project)) Mens <--> Orga[Organisatie/bestuur] Project <--> Orga subgraph Skills direction TB Skills((Vaardigheden)) end </pre> </div> <p>Het grootste verschil is dat er vanuit 'water' veel meer met andere partijen moet worden samengewerkt. Een goed voorbeeld is het toenemende aantal gebiedsprocessen waarin het belang van water moet worden behartigd. In het algemeen kan worden gesteld dat waterbeheerders:</p> <ul style="list-style-type: none"> technisch inhoudelijke kennis van het watersysteem op een begrijpelijke manier kunnen overdragen; meer overleggen en onderhandelen; meer afstemmen met derden, binnen de organisatie (andere afdelingen, management en bestuur) en binnen het project. <p>Er kan onderscheid gemaakt worden tussen harde en zachte competenties en vaardigheden.</p> <ol style="list-style-type: none"> Harde competenties en vaardigheden bestaan uit praktische kennis om water meer bepalend te laten zijn. Bijvoorbeeld hoe het mee moet worden genomen in bestemmingplannen en kan worden verankerd in wet en regelgeving (Watertoets, Grex, etc.) Zachte competenties en vaardigheden zijn gericht op het creëren van draagvlak door belanghebbenden juist te informeren en manieren om water op de maatschappelijke en politieke agenda te krijgen (politieke lobby). 	
Categorie	1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch	1
Toepassingsfase	1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan	1 t/m 5

	<ol style="list-style-type: none"> 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie 	
Toepassingsveld	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	1 t/m 4
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie 	1 t/m 7
Gebruik (invullen indien van toepassing)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Competenties en vaardigheden zijn persoonsgebonden 2. Onder andere te ontwikkelen door opleidingen, cursussen en werkervaring 3. Welke competenties en vaardigheden moeten ontwikkeld worden? 4. Weten wanneer welke ingezet moeten worden. 5. Vaak langdurige processen (meerdere jaren) 6. Nvt 7. Beide 8. Vergroten van het belang van water
GEBRUIKSERVARINGEN		
Gebruikersgroepen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk.. 	1 t/m 6
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	Bekend bij afdeling Human Resource Management (HRM) van organisaties
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vergroot zichtbaarheid van water binnen ruimtelijke ordening ▪ Vergroot draagvlak het 'gewicht' van water in politieke en ruimtelijke orderingsprocessen 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Slechts incidenteel ontwikkeld ▪ Kloof tussen waterwereld en RO werkt ontwikkeling van competenties en vaardigheden door 'watermensen' tegen ▪ Beperkt bereidwilligheid binnen de watersector 	
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Deze werkwijze kan ook gezien worden als een randvoorwaarde voor een juiste toepassing van beleidsinstrumenten. Professionals moeten over competenties en vaardigheden beschikken om beleidsinstrumenten in te zetten. 	
Vergelijkbare instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Overkoepelend instrument: één van de competenties is namelijk inzicht in de beschikbare instrumenten 	
Best practices en inspiratiepunt	Betrek de afdeling Human Resource Management bij het analyseren van het probleem en het vinden van goede opleidingen en cursussen.	

6. CoP (Community of Practice)

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	CoP (Community of Practice) / learning community: Een gemeenschap waarin verschillende mensen met een gemeenschappelijk belang of interesse op vrijwillige basis kennis en ervaring uitwisselen. Leren is het belangrijkste doel.
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Netwerk Platteland, (2008), <i>Het gebied aan zet</i>, Drukkerij Modern, Bennekom ▪ Wenger, E. (1999), <i>Communities of practices; learning, meaning and identity</i>, Cambridge University Press, Cambridge, UK
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ www.habiforum.nl ▪ www.ewenger.com ▪ www.waterkaderhaaglanden.nl (proeftuinen)

ESSENTIE							
Beschrijving instrument	<p>Een Community of Practice (CoP) is een groep mensen die een gemeenschappelijk belang of interesse delen door het vrij uitwisselen van kennis, inzichten en ervaringen en samen leert en nieuwe manieren ontwikkelt om met problemen en uitdagingen om te gaan. Een CoP is een sociaal netwerk, waarin kenniscreatie in plaats van onderhandelen centraal staat. Het houdt dus niet op bij het uitwisselen van kennis en ervaring. Nadrukkelijk wordt ingezet op het inzetten van persoonlijke kennis om tot gezamenlijke nieuwe kennis en nieuwe competenties te ontwikkelen.</p> <p>Er zijn verschillende soorten CoP's en ze kunnen spontaan ontstaan en zelfregulerend zijn, maar ook voor een specifiek doel worden georganiseerd. CoP's kunnen fysiek bij elkaar komen, bij voorkeur op een locatie gerelateerd aan het onderwerp van de CoP. De laatste jaren komen de virtuele CoP's steeds meer voor, waarbij mensen en bedrijven op internetsites en –fora kennis en ervaringen uitwisselen.</p> <p>CoP's hebben drie essentiële eigenschappen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Belang/interesse (domain): Een gezamenlijke eigenschap die de deelnemers met elkaar verbindt. 2. Gemeenschap (community); het uitwisselen van informatie, discussiëren, ondersteunen en ontwikkelen van relaties en andere vormen van interactie. 3. Practice; het ontwikkelen van een eigen 'database' van kennis, instrumenten, oplossingsmethoden en ervaringen. <p>CoP's ontwikkelen zich langs vier dimensies:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Community; het doel is gemeenschappelijk leren 2. Meaning; het proces is gericht op kennisproductie gerelateerd aan de kennis en ervaring van de deelnemers 3. Identity; de deelnemers ontwikkelen een eigen taal van gemeenschappelijk ontwikkelde symbolen 4. Practice; de deelnemers ontwikkelen kennis en ervaring die implementeerbaar zijn in de eigen praktijk. <p>In Nederland wordt ook wel de term Praktijkkring of Proeftuin gebruikt.</p>						
Categorie	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 60%;">1. Communicatief</td> <td style="width: 40%; text-align: center;">1</td> </tr> <tr> <td>2. Juridisch</td> <td></td> </tr> <tr> <td>3. Bestuurlijk/economisch</td> <td></td> </tr> </table>	1. Communicatief	1	2. Juridisch		3. Bestuurlijk/economisch	
1. Communicatief	1						
2. Juridisch							
3. Bestuurlijk/economisch							
Toepassingsfase	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 60%;">1. Voorverkenning</td> <td style="width: 40%; text-align: center;">2</td> </tr> </table>	1. Voorverkenning	2				
1. Voorverkenning	2						

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie 	
Toepassingsveld	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	1 t/m 4
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie 	1 t/m 7
Gebruik (invullen indien van toepassing)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wil om kennis te delen en samen te leren (2^e en 3^e loops learning) 2. Extra tijdsbesteding deelnemers COP 3. Leeragenda COP 4. Input uit praktijkvoorbeelden en koppeling met kennisinstellingen 5. Extra tijd bijeenkomsten en ontsluiten info praktijkvoorbeelden 6. Geen extra 7. Deelnemersveld, een CoP functioneert optimaal bij 15 tot 30 deelnemers 8. Kennisontsluiting, kennisdeling en kennisverrijking

GEBRUIKSERVARINGEN		
Gebruikersgroepen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk.. 	alle
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	matig
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Versterking en benutten van 'sociaal kapitaal'; burgers en bedrijven worden gestimuleerd mee te denken en delen kennis en ervaring ▪ Door betrokkenheid vaak groter draagvlak en gebiedsverantwoordelijkheid bij betrokkenen ▪ Private partijen worden initiator en trekker van gebiedsontwikkeling ▪ Eigen initiatieven worden 'in de etalage' gezet. De extra aandacht is een stimulans voor bestuurlijke betrokkenheid en enthousiasme 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ In de praktijk is het belang en de werkwijze van de overheid nog teveel sturend ▪ Vrijblijvend karakter leidt bij deelnemers tot gebrek aan verplichting om opbrengsten te genereren ▪ Niet geschikt wanneer veel specifiek onderzoek nodig is 	
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Meer aandacht voor collectieve leerprocessen, verinnerlijking van 	

	kennis en ervaringen en opschaling daarvan
Vergelijkbare instrumenten	internetfora, werkgroepen
Best practices en inspiratiepunt	Communities of Practice worden vaak ingezet bij gebiedsontwikkeling. Voorbeelden zijn het Nationaal Landschap Arkemheen-Eemland, het werkgebied van Streekhuis Kempenland van de Regionale Reconstructiecommissie, het Ondernemersinitiatief Veluwe-IJsselzoom, het Waterkader Haaglanden en de zes districtplatforms van de provincie Friesland.

7. Economische instrumenten

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	Economische instrumenten
Maker	Overheidsorganisaties op alle schaalniveaus (Europees, nationaal, regionaal/lokaal)
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Klink, J., et.al. (1991), <i>Technologische ontwikkeling en economische instrumenten in het milieubeleid</i>, NOTA ▪ Bartels, G., Nelissen, W. (1998), <i>De transactionele overheid; communicatie als instrument</i>, Kluwer Bedrijfsinformatie, Utrecht
Overige relevante literatuur en websites	Belangrijkste websites op Europees en nationaal schaalniveau: <ul style="list-style-type: none"> ▪ www.senternovem.nl ▪ www.eu-milieubeleid.nl ▪ www.ez.nl ▪ www.vrom.nl ▪ www.helpdeskwater.nl ▪ www.regering.nl

ESSENTIE	
Beschrijving instrument	<p>Er bestaat een groot scala aan economische instrumenten om de doelen van een bepaald beleidsterrein te bereiken. Doel van economische instrumenten is door financiële prikkels activiteiten en/of gedrag van maatschappelijke actoren zodanig te beïnvloeden/te sturen dat dit tegemoet komt aan de gestelde politieke en maatschappelijke doelen en wensen. Economische instrumenten kunnen ontwikkelingen bevorderen of beperken. Dit kan zijn om de economische groei te stimuleren, maar ook om bijvoorbeeld milieudoelstellingen te halen of innovatie te stimuleren.</p> <p>Economische instrumenten zijn beschikbaar op alle overheidsniveaus: Europees, nationaal, provinciaal/regionaal, gemeentelijk/lokaal en zelfs sectoraal. Er zijn verschillende categorieën:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ heffingen of boetes ▪ fiscale voordelen ▪ goedkope leningen ▪ kostenvergoedingen of subsidies. <p>Daarnaast bestaan er diverse leidraden Overzicht Effecten Infrastructuur (OEI). Het doel van de OEI is de mogelijkheid te bieden om de effecten van infrastructuurprojecten meer gestructureerd en meer transparant te kunnen presenteren, zodat besluitvorming rondom een infrastructuurproject kan worden verbeterd.</p> <p>Voorbeelden van belangrijke nationale subsidiestromen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ FES ofwel het Fonds Economische Structuurversterking. Dit fonds financiert investeringsprojecten om de economische structuur in Nederland te versterken. Het fonds wordt betaald uit aardgasbaten (40% van de totale baten). ▪ ILG ofwel het Investeringsbudget Landelijk Gebied: een fonds, samengesteld om de versnippering en verkokering van financiële

	<p>middelen voor de ontwikkeling van het landelijk gebied tegen te gaan. Het fonds is vanaf januari 2007 opengesteld en wordt onder regie van de provincies uitgevoerd. De provincies hebben daartoe met het ministerie van LNV doelen tot 2013 afgesproken.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ISV ofwel het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing: een fonds gericht op een verbetering van het stedelijk leef- en werkmilieu. Het fonds kent twee onderdelen: een deel dat behoort tot het zg. Grotestedenbeleid, waarmee 31 grote(re) steden rechtstreeks door de Rijksoverheid worden ondersteund. En een deel voor de overige gemeenten, waarbij de provincies wederom de regie voeren. ▪ MIRT ofwel het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport: vanaf 2008 vast onderdeel bij de begroting van het Infrastructuurfonds. Doel van het MIRT is om meer samenhang te brengen in investeringen in grote ruimtelijke projecten, infrastructuur en vervoer. <p>Daarnaast bestaan nog verschillende andere economische instrumenten, waarvoor het ministerie van Economische Zaken een speciaal agentschap opgericht: SenterNovem. Dit agentschap adviseert en ondersteund bedrijven, kennisinstellingen en overheden over o.a. alle economische instrumenten. (www.senternovem.nl)</p> <p>Naast de genoemde nationale budgetten hebben de provincies, waterschappen en gemeenten ook instrumenten tot hun beschikking als heffingen, boetes (bij handhavingstaken) en subsidies.</p>	
Categorie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch 	1, 2
Toepassingsfase	<ol style="list-style-type: none"> 1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie 	1 t/m 5, met de nadruk op 1
Toepassingsveld	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	3, 4
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie 	1 t/m 7
Gebruik (invullen indien van toepassing)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid wordt alleen beperkt door beschikbaarheid budget en politieke wil. Voorwaarden gebruik: duidelijke richtlijnen, afspraken en regels. 2. Kosten afhankelijk van te bereiken beleidsdoelen en beschikbaar budget 3. Inzicht in te bereiken

	7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat	beleidsdoelen 4. Inzicht in uitvoering praktijk (handhaving, bestedingen) 5. Tijdbesteding afhankelijk van te bereiken beleidsdoelen 6. Geen extra hardware nodig. Overheidsorganisaties beschikken al over de nodige financiële systemen. 7. Meerdere personen en/of organisaties 8. Doelbereik, innovatie, bewustwording/ gedragsverandering
--	---	---

GEBRUIKSERVARINGEN		
Gebruikersgroepen	1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk..	alle
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	Goed
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Stelt overheden in staat versneld doelstellingen te realiseren ▪ Helpt ondernemers in het voortraject 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onoverzichtelijk, door de grote hoeveelheid instrumenten ▪ Hoge administratieve lasten door verantwoordingsrichtlijnen (veel regels en/of voorwaarden) ▪ Budgetten zijn begrensd/tijdelijk ▪ Inzet van economische instrumenten kan ook innovatie afremmen (bij lage prijzen waterverspilling stimuleren) 	
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Minder bureaucratie / administratief werk 	
Vergelijkbare instrumenten	Andere financiële instrumenten zoals verzekeringen en schadeloosstelling bij waterberging op agrarische grond en reguliere belastingen en heffingen. Factsheets: Verhandelbare waterrechten en Nieuwe manieren van waterbeheer financieren.	
Best practices en inspiratiepunt	<ul style="list-style-type: none"> ▪ In het Paasakkoord van 2005 werden Innovatiegelden van 70 miljoen euro beschikbaar gesteld voor onder andere de watersector (Synergiegelden. Programma Innovatie KRW) ▪ Andere recente vormen zijn de subsidieregeling voor groene daken en de afkoppelsubsidie 	

8. Gebiedsagenda's MIRT

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	Gebiedsagenda's Voorheen waren de financieringsprogramma's het MIT (droog) en SNIP (nat), maar sinds 2009 is dit het integrale MIRT (Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport) geworden. In samenwerking met gebiedspartijen worden in acht regio's acht gebiedsagenda's opgesteld die input zijn voor het investeringsprogramma. Op deze manier kan afstemming plaatsvinden tussen lopende en toekomstige programma's van alle partijen.
Maker	Ministerie van VROM en VenW
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ http://mirt2009.mirtprojectenboek.nl/ ▪ http://www.verkeerenwaterstaat.nl/onderwerpen/begroting/mirt/ ▪ Struiksma, R., Taede, T., (2009), <i>Planning van rijkswegen: van lijn naar gebiedsopgave</i>, Rijksuniversiteit Groningen, Groningen ▪ Vereniging van Nederlandse Gemeenten, (2009), <i>Mobiliteitsbeleid op lokaal niveau</i>, VNG, Den Haag
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ www.vrom.nl ▪ www.verkeerenwaterstaat.nl ▪ www.vng.nl ▪ www.regiodevallei.nl

ESSENTIE	
Beschrijving instrument	<p>Gebiedsagenda's worden opgesteld in het kader van het MIRT van de ministeries van VROM en VenW en moeten bijdragen aan een gebiedsgerichte en integrale aanpak van ruimtelijke opgaven. De bedoeling is dat meer samenhang in fysiek ruimtelijke ambities, verstedelijkingsafspraken en verkeer- en vervoersprogramma's ontstaat. Ook de afstemming en samenwerking tussen de overheidslagen moet hierdoor verbeteren. Dit resulteert uiteindelijk in een betere aanvulling en versterking van de investeringen van de ruimtelijke departementen en decentrale overheden.</p> <p>Een gebiedsagenda geeft een ruimtelijk ontwikkelingsperspectief van een landsdeel/ gebied waarbij de huidige agenda's voor verkeer en vervoer en voor ruimtelijke ordening en economie geïntegreerd worden tot een agenda die gericht is op een samenhangende uitvoering van projecten per regio: een gebiedsagenda.</p> <p>De gebiedsagenda's bevatten zowel afspraken over ruimtelijke ambities, verstedelijking, werken, natuur en verkeer- en vervoerprogramma's. Hierin is niet alleen de inhoudelijke samenhang tussen doelen, opgaven en projecten opgenomen, maar is tevens invulling gegeven aan de wijze waarop de relatie tussen rijk en regio wordt ingevuld (verbinden van belangen en actoren, wijze van samenwerking). De gebiedsagenda's worden opgezet in 2009 en zullen mede een rol spelen bij nieuw te starten verkenningen. Door de agenda's ontstaat een gezamenlijk beeld van de ambities, de ruimtelijk fysieke opgaven die ermee verbonden zijn en de onderlinge samenhang daartussen.</p>

	Aan de gebiedsagenda's zijn geen directe financiële middelen verbonden, maar de agenda's zijn wel input voor het Rijks investeringsprogramma (MIRT) en geven sturing aan de inzet van rijks gelden. Omdat een wettelijke grondslag ontbreekt, vloeien er geen wettelijke verplichtingen voort uit de gebiedsagenda's.	
Categorie	1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch	1, 3
Toepassingsfase	1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie	1, 2
Toepassingsveld	1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering	1 en 4
Water-/klimaatthema's	1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie	alle, vooral als het gaat om ruimtelijke investeringen
Gebruik (invullen indien van toepassing)	1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat	1. Alle belanghebbenden (medefinancierders) betrekken om in het voortraject draagvlak te verwerven voor uitvoering van het programma. 2. Redelijk kostbaar door groot aantal deelnemers en tijdsintensiteit 3. Veel gebiedsspecifieke kennis d.w.z. inzicht in bepalende veranderkrachten op hoger schaalniveau en langere tijdshorizon. 4. Op stapel staande ontwikkelingen en plannen en de mensenwensen 5. Tijdsintensief 6. Beperkt. Vooral denkkracht en afhankelijk van de interactiviteit van de bijeenkomsten: ontwerp kennis. 7. Op alle deelnemers 8. Gebiedsagenda (visie, voorzet prioritering en programma) met kaarten

GEBRUIKSERVARINGEN

Gebruikersgroepen	1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici	1, 2, 3, 11: publieke partijen
--------------------------	--	--------------------------------

	7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk..	
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	matig
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bij goed gebruik ontstaat een duidelijk beeld van de ambities, ruimtelijke opgaven en benodigde investeringen per regio. ▪ Versterkt samenwerking tussen publieke partijen en verschillende beleidsdisciplines 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ De korte termijn is sterk sturend voor de beleidsagenda. 	
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Betere afstemming LT en KT ontwikkelingen en belangen ▪ Betere balans tussen sociaal-culturele, economische en ecologische opgaven 	
Vergelijkbare instrumenten	Sluit aan bij ontwerpateliers, scenario denken en ontwerp onderzoek	
Best practices en inspiratiepunt	<ul style="list-style-type: none"> ▪ MIRT Zeeland ▪ MIRT VAR (Verkenning Antwerpen Rijnmond) 	

9. Gemeentelijke waterambassadeur

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	Gemeentelijke waterambassadeur
Maker	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ministerie van VenW door het instellen van een subsidieregeling in 2006 ▪ Ministerie van VROM en regionale overheden (RBO) zijn in 2009 medefinanciers geworden.
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Werkprogramma 2009, Gemeentelijke Waterambassadeurs Water Rijn-West, 19 november 2008 ▪ Gespreksverslag interview LNV, 'Ruimtelijke strategie-onderdeel instrumenten', Deltares, 10 augustus 2009
Overige relevante literatuur en websites	www.krw.nl

ESSENTIE									
Beschrijving instrument	<p>Het doel van de gemeentelijke waterambassadeur anno 2009 is de belangen en wensen van gemeenten rondom het brede waterdossier onder de aandacht brengen van de gemeenten zelf én de andere waterpartners in landelijke, provinciale en/of regionale/locale overleggen, waaronder RAO/RBO (stroomgebieden van de Kaderrichtlijn Water), IPO (provincies), VNG (gemeenten) of Rijksoverheid. Van 2006 t/m 2008 was het doel van het ambassadeurschap met name gericht op het informeren, stimuleren en betrekken van gemeenten bij het werkproces van Kaderrichtlijn Water.</p> <p>De kern van de rol van de gemeentelijke waterambassadeur is het versterken van de samenwerking bij watervraagstukken. De gemeentelijke waterambassadeur kan hierbij verschillende rollen vervullen en taken uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Belangenbehartiger ▪ Informatiemakelaar ▪ Vraagbaak/Adviseur ▪ Stimulator/relatiemanager ▪ Aanjager (water goed op de (gemeentelijke) agenda) ▪ Ondersteunen (van gemeenten bij watertaken) ▪ Intermediair: verbinden en afstemmen zowel tussen gemeenten onderling, als tussen gemeenten en andere overheden (vooral waterschap). <p>Gemeentelijke waterambassadeurs zijn een soort 'Waterambtenaren' die verbinding kunnen leggen tussen diverse sectoren en het waterbelang vroegtijdig in het beleidsproces onder de aandacht brengen. De focus van de gemeentelijke waterambassadeur ligt vooral op het onderhouden van relaties en het doorgeven van relevante informatie tussen de waterpartners.</p>								
Categorie	<table border="0"> <tr> <td>1. Communicatief</td> <td>1 (Stroomlijnen van informatie),</td> </tr> <tr> <td>2. Juridisch</td> <td>2 (Wet en regelgeving),</td> </tr> <tr> <td>3. Bestuurlijk/economisch</td> <td>3 (Water op bestuurlijke agenda)</td> </tr> </table>	1. Communicatief	1 (Stroomlijnen van informatie),	2. Juridisch	2 (Wet en regelgeving),	3. Bestuurlijk/economisch	3 (Water op bestuurlijke agenda)		
1. Communicatief	1 (Stroomlijnen van informatie),								
2. Juridisch	2 (Wet en regelgeving),								
3. Bestuurlijk/economisch	3 (Water op bestuurlijke agenda)								
Toepassingsfase	<table border="0"> <tr> <td>1. Voorverkenning</td> <td>1, 2, 6</td> </tr> <tr> <td>2. Verkenning</td> <td>(3: voor KRW was dit wel het geval in huidige situatie niet meer)</td> </tr> <tr> <td>3. Plan</td> <td></td> </tr> <tr> <td>4. Uitvoering</td> <td></td> </tr> </table>	1. Voorverkenning	1, 2, 6	2. Verkenning	(3: voor KRW was dit wel het geval in huidige situatie niet meer)	3. Plan		4. Uitvoering	
1. Voorverkenning	1, 2, 6								
2. Verkenning	(3: voor KRW was dit wel het geval in huidige situatie niet meer)								
3. Plan									
4. Uitvoering									

	5. Beheer 6. Evaluatie	
Toepassingsveld	1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering	1, 3, 4 (gemeentelijke waterambassadeurs zorgen voor de ordening en selectie van informatie en het op waarde schatten voor gemeente)
Water-/klimaatthema's	1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie	1 t/m 6
Gebruik (invullen indien van toepassing)	1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat	1. Beschikbaarheid beperkt tot max. 0,5 fte. Voorwaarde is acceptatie en medewerking door betrokken overheden 2. Kosten worden gedekt vanuit bijdrage van betrokken overheden. In 2010 inzet op gemeentelijke bijdrage naast bijdrage VROM 3. Geen 4. Inzicht in wet- en regelgeving, bestuurlijke netwerken en betrokken personen, samenwerkingsverbanden, gemeentelijke belangen 5. Tijdbesteding max. 0,5 fte 6. Geen 7. Een ambassadeur voor elk waterschapsgebied 8. Meer samenwerking tussen gemeenten onderling en tussen gemeenten en andere overheden op het vlak van watervraagstukken

GEBRUIKSERVARINGEN		
Gebruikersgroepen	1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk..	1, 2
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	Waterwereld: goed Buiten waterwereld: slecht
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kennis van werkveld water. ▪ Kennis van bestuurlijke en ambtelijke netwerken. ▪ Goede contacten met deskundigen. ▪ Gemeentelijke waterambassadeurs overzien beter dan gemeenten het speelveld en dat kan leiden tot betere samenwerking en 	

	<p>afstemming tussen verschillende partijen.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Intergemeentelijke samenwerking op het gebied van water. ▪ Meerdere opdrachtgevers (VNG, VROM, Provincies en waterschappen) geeft gezamenlijk belang weer. Wel risico dat ambassadeur in spagaat terecht komt bij conflicten tussen opdrachtgevers.
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Geen formele macht en geen formeel instrument ▪ De gemeentelijke waterambassadeurs zijn bedoeld als bypass. Overheden kunnen ook zelf de taken uitvoeren. ▪ Gemeentelijke waterambassadeurs vertegenwoordigen het gemeentelijke belang (dienstverlenend). Aandacht voor bepaalde thema's is afhankelijk van de belangen van gemeente. ▪ Deelname aan alle (interactieve) gebiedsprocessen is belangrijk, maar onmogelijk qua menskracht. De inzet van een ambassadeur biedt dus geen totale oplossing voor te weinig menskracht bij een lokale overheid.
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ De inzet van de gemeentelijke waterambassadeur is nu m.n. afhankelijk van ambitie en wensen van gemeenten. ▪ Een gemeentelijke waterambassadeur kan ook in een andere context dan de huidige worden ingezet. Bijvoorbeeld interprovinciaal of interdepartementaal maar ook op lokaal niveau als een persoon die waterbewustzijn vergroot bij watergebruikers (landbouw, bewonersverenigingen etc.). ▪ VROM (is sinds 2008 medefinancierder van de gemeentelijke waterambassadeur) ziet voor 2010-2011 een mooie rol voor de gemeentelijke waterambassadeur weggelegd bij de verdere uitwerking van het bestuursakkoord waterketen.
Vergelijkbare instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Accountmanagers Gemeenten bij de waterschappen ▪ Idee voor nieuw instrument: interdepartementale liaisons
Best practices en inspiratiepunt	<ul style="list-style-type: none"> ▪ De bijdrage van de gemeentelijke waterambassadeurs aan het KRW proces heeft er toe geleid dat gemeenten goed betrokken zijn bij KRW proces en dat gemeenten op verschillende vlakken meer inzicht hebben in wat een goede waterkwaliteit betekent voor de gemeente en waar ze mee aan de slag kunnen. ▪ Mogelijkheden voor het koppelen van water met de RO liggen er op het vlak van de gemeentelijke zorgplichten als afkoppelen, vervangen van riolering.

10. Grondexploitatiewet (Gew)

ESSENTIE	
Instrument	Afdeling 6.4 Wro, in de praktijk wel aangeduid als ' Grondexploitatiewet' (Gew) is ontwikkeld om het verhaal van de kosten van grondexploitatie op eigenaren mogelijk te maken..
Maker	Wetgever.
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Geraadpleegde specialist: mr. ing. Jolande Thoonen, ARCADIS ▪ Samenwerking van VNG, VROM en Vereniging van Grondbedrijven, <i>Handreiking Grondexploitatiewet</i>. Jolande Thoonen is mede-auteur van diverse hoofdstukken van de Handreiking. Sdu ▪ Thoonen, J, W. Gerritsen, <i>Grondexploitatiewet: De gevolgen van de Grondexploitatiewet voor de dagelijkse praktijk</i>, Sdu
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Parlementaire geschiedenis Grondexploitatiewet, uitgegeven door het Instituut voor Bouwrecht. ▪ De Grondexploitatiewet: enkele verkenningen, uitgegeven door het Instituut voor Bouwrecht. ▪ Bekooy, M. (2008), <i>Wegwijzer Wro en Besluit ruimtelijke ordening</i>, Kluwer, Alphen aan den Rijn ▪ Berg, M.A.M.C. van den, et al (2007), <i>Bouwrecht in kort bestek</i>, Stichting Instituut voor Bouwrecht, Den Bosch ▪ Leven met Water, Habiforum, Klimaat voor Ruimte, (2008), <i>Naar een klimaatbestendig NL; Kaders voor afweging, Definitiestudie fase 1</i>, Ministerie van VROM, Den Haag ▪ www.gemeentelijkgrondbeleid.nl ▪ www.vrom.nl

ESSENTIE	
Beschrijving instrument	<p>De 'Grondexploitatiewet' (Gew) biedt gemeenten de mogelijkheid om de kosten voor de exploitatie van grond van nieuw te ontwikkelen gebieden op de eigenaren (c.q. aanvrager om bouwvergunning) te verhalen. Onder grondexploitatiekosten worden bijvoorbeeld de kosten voor het bouw- en woonrijp maken van grond verstaan, maar ook de kosten van onderzoeken. De kosten van het bouw- en woonrijp maken betreffen de kosten van bijvoorbeeld de aanleg van wegen, parkeergelegenheden, maar ook de aanleg van waterpartijen en watergangen. Tot de grondexploitatiekosten horen ook compensatiekosten van o.a. watervoorzieningen. Deze voorzieningen hoeven niet perse in het te ontwikkelen gebied te liggen. Ook de kosten van voorzieningen buiten het gebied waar een gebied profijt van heeft kunnen door de gemeente worden verhaald.</p> <p>De gemeente kan de grondexploitatiekosten verhalen door in een privaatrechtelijke overeenkomst afspraken te maken over de betaling van een bijdrage in de kosten. In een dergelijke overeenkomst kan de gemeente eventueel ook zogenaamde locatie-eisen stellen. Dat betreft bijvoorbeeld eisen aan door een ontwikkelaar aan te leggen voorzieningen zoals wegen en waterpartijen.</p> <p>Voor zover de gemeente een overeenkomst sluit voorafgaand aan het vaststellen van een bestemmingsplan kan zij als er een basis is in de structuurvisie ook afspraken met ontwikkelaars maken over bijdrage aan zogenaamde ruimtelijke ontwikkeling. Hierbij kan gedacht worden aan</p>

	<p>natuurgebieden en landschapszones, die niet direct profijt opleveren voor het te ontwikkelen gebied maar waarvoor een ontwikkelaar wel bereid is een bijdrage te betalen.</p> <p>De Gew biedt daarnaast de mogelijkheid om langs publiekrechtelijke weg de grondexploitatiekosten op eigenaren te verhalen door eerst een exploitatieplan vast te stellen en vervolgens aan te verlenen bouwvergunningen financiële voorwaarde te verlenen. De Gew leidt tot een beter systeem van kostenverhaal.</p>	
Categorie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch 	2, 3
Toepassingsfase	<ol style="list-style-type: none"> 1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie 	1, 2, 3, 4
Toepassingsveld	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beslissingsondersteuning 2. Effect-analyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	1, 3
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie 	1, 2, 3, 4, 6 en 7
Gebruik (invullen indien van toepassing)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jurisprudentie ontbreekt 2. Tijd en expertise nodig voor uitvoering 3. Eigendomssituatie, beoogd gebruik, inbrengwaarde grond, kosten en opbrengsten, uitvoeringsdetails, fasering 4. Idem 5. Afhankelijk van complexiteit van de ontwikkeling 6. Eigendomskaarten, bestemmingsplan 7. Meerdere 8. Vastgelegd kostenverhaal

GEBRUIKSERVARINGEN

Gebruikersgroepen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 	1, 2, 3, 7, 9
--------------------------	---	---------------

	9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk..	
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	Goed
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gemeenten hebben met de Gew een beter vangnet gekregen voor het verhaal van kosten van de grondexploitatie van nieuwe gebieden. Tot deze kosten horen ook kosten die te maken hebben met watervoorzieningen. 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nieuw, wat betekent dat er nog onduidelijkheden zijn over de toepassing van de 'Grondexploitatiewet' en dat jurisprudentie ontbreekt. ▪ Opstellen van exploitatieplannen vergt tijd en mankracht. 	
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wegnemen van onduidelijkheden. ▪ Diverse gemeenten, maar ook diverse andere betrokken organen, zien de mogelijkheden voor het verhaal van kosten graag vergroot en verruimd. 	
Vergelijkbare instrumenten	-	
Best practices en inspiratiepunt	Inmiddels toegepast door diverse gemeenten.	

11. Intentieverklaring e.a.

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	Intentieverklaring/ samenwerkingsprotocol/ convenant
Maker	Publiek – en of private partijen
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gesproken met Eric Blom, KRW coördinator provincie Drenthe ▪ Berge, J.B.J.M. ten, et.al. (2001), <i>Besturen door de overheid</i>, J.B.J.M. ten Berge, F.C.M.A. Michiels, R.J.G.M. Widdershoven, Baarn ▪ Hoekema, A.J., (1998), <i>Integraal bestuur: De behoorlijkheid, effectiviteit en legitimiteit van onderhandelend bestuur</i>, University Press, Amsterdam
Overige relevante literatuur en websites	www.dienstlandelijkgebied.nl (kapstok gebiedsontwikkeling) www.kaderrichtlijnwater.nl www.drenthe.nl

ESSENTIE	
Beschrijving instrument	<p>Intentieverklaringen, samenwerkingsprotocollen en convenanten zijn bestuurlijk vastgestelde documenten, waarin partijen rondom een gezamenlijk op te lossen maatschappelijk vraagstuk het voornemen tot samenwerking vastleggen. De documenten bevatten (werk)afspraken over te behalen doelen, de opzet van de organisatie, de inzet van capaciteit, kennis, ervaring en middelen. Aan het uitvoeren van de afspraken is veelal een inspanningsverplichting verbonden. De betrokken partijen spreken of een bepaalde inspanning te leveren, die bijdraagt aan het oplossen van het maatschappelijk vraagstuk. Deze afspraken zijn de meer formele variant van een 'herenakkoord' maar ze zijn eveneens niet juridisch afdwingbaar. Soms bevat het document de basiselementen van een er opvolgend contract. Deze instrumenten worden meestal gebruikt omdat een juridisch bindende overeenkomst niet nodig is. Er bestaat geen strikt vastgestelde vorm of inhoud van, ze zijn er in vele soorten en maten.</p> <p>Intentieverklaringen zijn documenten die aan het begin van een werkproces of uitvoeringsproject worden vastgesteld, de initiatieffase. Samenwerkingsprotocollen of convenanten zijn veel gebruikte vormen bij het vastleggen van beheerafspraken of het uitvoeren van diensten. Convenanten worden ook meestal afgesloten als één of meerdere overheidspartijen deel uitmaken van de overeenkomst. Convenanten worden als de minst 'krachtige' vorm van het vastleggen van bestuurlijke afspraken gezien, omdat veelal de betrokken partijen overeenkomen om een bepaald belang of doel 'in acht te nemen'. Betrokken partijen en dus ook de overheid zijn dan nergens toe verplicht.</p> <p>Intentieverklaringen, samenwerkingsprotocollen en convenanten worden vooral bij processen en projecten gebruikt als bij betrokken partijen onzekerheden of onduidelijkheden bestaan over de te behalen resultaten, mogelijke kansen en/of risico's.</p> <p>Betrokken partijen gebruiken de genoemde documenten vaak ook om (media)aandacht rondom de start van een proces of project te genereren. Doel kan zijn andere maatschappelijke actoren te informeren of te bewegen bij het proces of project aan te sluiten.</p>

Categorie	1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch	3
Toepassingsfase	1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie	Alle. Afhankelijk van de complexiteit van een maatschappelijk vraagstuk (op te lossen probleem, aantal betrokken partijen, kosten, risico's) kan dit instrument in alle fasen van een proces of project worden ingezet.
Toepassingsveld	1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering	1
Water-/klimaatthema's	1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie	alle
Gebruik (invullen indien van toepassing)	1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat	1. Beschikbaarheid onbeperkt. Voorwaarde is gedeelde probleem(h)erkenning, gedeelde verantwoordelijkheid voor oplossen maatschappelijk vraagstuk en de wil tot samenwerking 2. Kosten zijn te verworven in inzet tijd en capaciteit 3. Gedeelde probleembeschrijving, beschrijving rollen, taken en verantwoordelijkheden betrokken partijen 4. Informatie over uitvoering afspraken via monitoring en overleg 5. Afhankelijk van complexiteit maatschappelijk probleem 6. Geen extra hardware nodig 7. Meerdere partijen 8. Bestuurlijke (werk)afspraken over vorm en inhoud van samenwerking tussen partijen

GEBRUIKSERVARINGEN

Gebruikersgroepen	1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders	1, 2 9 en 10: ook als het gaat om het vastleggen van uitvoeringsdoelen en beheerdoelen en afspraken 11: ook veel gebruikt door private partijen
--------------------------	---	---

	11. Anders, namelijk..	
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	goed
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Start van project markeren ▪ Binding van private partijen voor het uitvoeren van overheidsprojecten en lokale partijen aan concrete projecten ▪ Verplicht partijen tot een bijdrage, daardoor meer betrokkenheid ▪ Eerste stap naar contract met wederzijdse verplichtingen 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Verplicht vaak alleen tot inspanning en daarom niet krachtig. Niet juridisch, maar bestuurlijk. Dit instrument is niet juridisch afdwingbaar. Niet nakomen van afspraken leidt veelal tot imagooverlies voor het betreffende bestuur of de betreffende partij. ▪ Financiering wordt vaak buiten de overeenkomst gehouden. ▪ Een convenant heeft veelal een afgebakende doorlooptijd en moet regelmatig geactualiseerd worden. 	
Gebruikerswensen	Niet bekend	
Vergelijkbare instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Afgezwakte vorm van raamovereenkomst, convenant of samenwerkingsverband ▪ Bestuursakkoord, intentieverklaring en Uitvoeringsovereenkomst en beheerovereenkomst zijn vergelijkbare beleidsinstrumenten. Alle drie betreffen het bestuurlijke overeenkomsten, maar met verschil in gradatie van de afspraken, bindendheid, partijen en detailniveau. 	
Best practices en inspiratiepunt	<ul style="list-style-type: none"> ▪ De intentieverklaring past bijvoorbeeld goed binnen het Kader Richtlijn Water (KRW)-proces dat de provincie, samen met de gemeenten en waterschappen heeft doorlopen. De 'Intentieverklaring KRW Rijn-Oost' is een overeenkomst tussen de provincie Drenthe en 62 andere partijen over het uitvoeren van maatregelen ten behoeve van de KRW. De hoeveelheid partijen die de Intentieverklaring Kaderrichtlijn Water Rijn-Oost hebben ondertekend geeft ook aan dat er een breed draagvlak is. (Eric Blom, zie bijlage 1) ▪ Bestuursovereenkomst KRW Delfland 	

12. Interactieve werkvormen

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	<p>Interactieve werkvormen en instrumenten</p> <p>Een permanent proces van informeren, consulteren en overleggen, dat alle fasen van het overheidshandelen omvat. Het gaat niet alleen om het verstrekken van informatie, maar ook om het consulteren van de samenleving en waar mogelijk het aangaan of het stimuleren van een dialoog tussen overheid en samenleving. Uiteraard moet de communicatie zijn afgestemd op de veelvormigheid waarin de samenleving zich manifesteert: burgers, maatschappelijke organisaties, bedrijven en stakeholders (definitie uit Rapport Commissie Wolffensperger, 2005)</p>
Uitvoerder	Beleidsmaker, bestuurder, projectleider
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Leven met Water (2007), <i>Delta; Participatie en Social Learning in de Delta</i>, WP 2 – Werkvormen en instrumenten; Deelresultaat 4; Inventarisatie werkvormen. Gouda. ▪ TU Delft, WL Delft Hydraulics (1998), <i>Informatief Interacteren door Interactief Informeren</i>. RIZA. ▪ Commissie Wolffensperger (2005) ▪ HarmoniCoP (2002). <i>Learning together to manage together. Improving participation in water management</i>. Harmonising collaborative planning
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ www.habiforum.nl ▪ www.levenmetwater.nl ▪ www.participatiewijzer.nl ▪ www.beleidsimpuls.nl ▪ www.harmonicop.uos.de ▪ www.watertekens.nl ▪ www.grenzenaanparticipatie.nl ▪ publieksparticipatiecode Sneller en Beter

ESSENTIE	
Beschrijving instrument	<p>Interactieve werkvormen en instrumenten zijn alle samenwerkingsvormen (van ateliers tot werkgroepen) waarin de overheid samen met partijen aan plannen en projecten werkt. Deze werkvormen zijn het gevolg van een toenemende participatie van private partijen in het realiseren van overheidsdoelstellingen.</p> <p>Bij werkvormen kan onderscheid gemaakt worden tussen generieke activiteiten (brainstormen) en specifieke toepassingen (Group decision instrument).</p> <p>Binnen de studie van Leven met Water worden aan de werkvormen de volgende aspecten toegekend:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Plek van de werkvorm in de stroom van informatie van beslisser naar belanghebbende; variërend van meedenken over een concreet project/product tot de richting van een nog op te stellen visie ▪ Doel van de werkvorm: Divergerend; de uitkomst is dan meerdere ideeën/oplossingen (brainstormen); of convergerend; waarbij juist

	<p>één of enkele ideeën worden geprioriteerd (prioriterings- of clustermethoden)</p> <ul style="list-style-type: none"> Fase in het planproces: tijdens de kick-off, het formuleren van kansen en/of knelpunten, het genereren van oplossingen of het opstellen van integrale oplossingen 	
Categorie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch 	1
Toepassingsfase	<ol style="list-style-type: none"> 1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie 	1, 2 en 3, al worden de werkvormen incidenteel ook later in het proces ingezet
Toepassingsveld	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	1, 2, 4
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie 	alle
Gebruik (invullen indien van toepassing)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sommige werkvormen vereisen ervaren procesbegeleiders (bijvoorbeeld bij brainstormsessies) 2. Sterk verschillend 3. Duidelijk geformuleerd eindresultaat 4. Procesmonitoring 5. Sterk verschillend, uitgewerkt per werkvorm in 6. Sterk verschillend 7. Juist meerdere, het achterliggende doel is vaak participatie 8. Groter draagvlak, nieuwe ideeën

GEBRUIKSERVARINGEN		
Gebruikersgroepen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk.. 	alle, juist het bijeenbrengen van de verschillende gebruikersgroepen leidt tot nieuwe resultaten

Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	matig
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Brede inzet van kennis ▪ Draagt bij aan draagvlak 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Richting vaak belangrijker dan doel, maar daarom is procesbegeleiding vaak van doorslaggevend belang 	
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Waarborging dat de ideeën uit interactieve werkvormen ook daadwerkelijk worden meegenomen in de planvorming. Soms worden mooie, gezamenlijk ontwikkelde ideeën uit de planvormingsfase in een latere fase afgekeurd. Hierdoor ontstaat onwil bij de eerder participerende private partijen. Goede processturing (op realistische plannen) is dus noodzakelijk. 	
Vergelijkbare instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Open planprocessen 	
Best practices en inspiratiepunt	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Naast deze interactieve werkvormen, specifiek op het gebied van water en gebiedsontwikkeling, zijn er vele voorbeeldboeken in omloop die breed toegepast kunnen worden voor het organiseren van workshops en bijeenkomsten, bijvoorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> - Het groot werkvormenboek (Dirkse-Hulscher & Talen, 2007) - Beweging in je brein (Hampsink & Hagendoorn, 2007) - Meer boeken via www.managementboek.nl ▪ Brede Discussie Zuidwestelijke Delta 	

13. Juridisch instrumentarium

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	Juridisch instrumentarium De verschillende overheidsorganisaties hebben een heel scala aan juridische instrumenten tot hun beschikking om water een rol van betekenis te geven in de ruimtelijke ordening. Het gaat om het hele systeem van wetten en regels waarmee de overheden hun beleid tot uitvoer brengen.
Maker	Overheden
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Klinge-Van Rooij, I., Boot, B.F.C., (2003), <i>Bouwen voor ruimte; Europese richtlijnen en verdragen</i>, Kluwer, Deventer
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ www.helpdeskwater.nl/ wetgeving_en_beleid/ ▪ www.verkeerenwaterstaat.nl ▪ www.wro.nl ▪ www.waterbeheersplan.nl ▪ www.ruimtexmilieu.nl ▪ http://europa.eu

ESSENTIE	
Beschrijving instrument	<p>Voor de relatie water- RO zijn wetten en regels op verschillende schaalniveaus (mede) bepalend voor het uitwerken en uitvoeren van ruimtelijk beleid.</p> <p>Nationale wetten zijn van belang als kader voor gebiedsontwikkeling-projecten, waaronder:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Waterwet: Deze wet integreert per 2010 een achttal wetten op het gebied van waterbeheer. De Waterwet is gericht op integraal waterbeheer, met de volgende doelstellingen: <ol style="list-style-type: none"> a. voorkoming en waar nodig beperking van overstromingen, wateroverlast en waterschaarste, in samenhang met b. bescherming en verbetering van de chemische en ecologische kwaliteit van watersystemen en c. vervulling van maatschappelijke functies van watersystemen. ▪ Waterschapswet: Kader voor organisatie van de waterschappen. ▪ Wet beheer rijkswaterstaatswerken: Deze wet biedt Rijkswaterstaat de mogelijkheid waterstaatswerken naar behoren te beheren en te onderhouden. ▪ Wet bodembescherming: Gericht op het voorkomen en bestrijden van nieuwe verontreinigingen en op de sanering van bestaande verontreinigingen. ▪ Wet verontreiniging oppervlaktewateren: Bestrijden en voorkomen van verontreiniging van oppervlaktewateren met het oog op de verschillende functies die deze wateren in onze samenleving vervullen. De wet verontreiniging oppervlaktewateren wordt vervangen door de Waterwet. ▪ Wet ruimtelijke ordening (Wro): De Wro werkt op regionaal en lokaal niveau door in provinciale en gemeentelijke structuurvisies, verordeningen en bestemmings- of inpassingsplannen belangrijke instrumenten voor het ruimtelijk inpassen van wateropgaven. Bestemmingsplannen zijn de enige ruimtelijke plannen met een direct bindende doorwerking voor private partijen.

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Natuurbeschermingswet (Nb-wet) In de Natuurbeschermingswet is de bescherming van specifieke gebieden geregeld. De bepalingen uit de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn zijn in de Natuurbeschermingswet verwerkt. Natura 2000-gebieden, Wetlands en Beschermd Natuurmonumenten zijn aangewezen en beschermd op grond van de Nb-wet. ▪ Deltawet (in voorbereiding anno 2009) Door verschillende ministeries, onder leiding en regie van de directeur-generaal Water van het ministerie van Verkeer en Waterstaat, wordt de Deltawet opgesteld. Deze wet zal de volgende onderdelen bevatten: <ul style="list-style-type: none"> - De juridische grondslag voor het Deltaprogramma. - De taken en bevoegdheden van de Deltacommissaris. - De wijze waarop een solide financiële basis wordt geregeld. ▪ Wet Milieubeheer De wet bepaalt welke (wettelijk) gereedschap ingezet kan worden om het milieu te beschermen. De belangrijkste instrumenten zijn milieuplannen en -programma's, milieukwaliteitseisen, vergunningen, algemene regels en handhaving. ▪ Grondexploitatiewet (Gew) De Gew is ontwikkeld om gemeenten de kosten van grondexploitatie op de eigenaren te kunnen verhalen en maakt onderdeel uit van de herziene Wro. ▪ Wet gemeentelijke Watertaken: deze wordt per 2010 in de Waterwet en de Wet milieubeheer opgenomen. De wet regelt de watertaken van gemeenten (zorgplichten voor afvoer van afval-, hemel- en (ondiep) grondwater). De wet biedt gemeenten een handvat voor het realiseren van waterberging en gescheiden rioleringsystemen in het stedelijk gebied. <p>Bovenstaande wetten zijn al dan niet uitgewerkt in Algemene Maatregelen van Bestuur (AMvB's), zoals de AMvB Ruimte.</p> <p>Initiatiefnemers van ruimtelijke processen en projecten moeten rekening houden met de inhoud van deze wetten en regels. Op basis van sommige wetten hebben overheden aanvullende juridische instrumenten tot hun beschikking als vergunningverlening en het opleggen van verboden en geboden (veelal via verordeningen).</p> <p>Op internationaal niveau zijn Europese richtlijnen en internationale verdragen bepalend voor het uitwerken van de relatie water-RO. Voorbeelden zijn de Kaderrichtlijn Water, Grondwaterrichtlijn, OSPAR, e.d. Deze wetten zijn te vinden via het Europese portaal: http://europa.eu</p>	
Categorie	1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch	2
Toepassingsfase	1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie	1 t/m 5
Toepassingsveld	1. Beslissingsondersteuning	3, 4

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie 	1 t/m 7
Gebruik (invullen indien van toepassing)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid beperkt tot de overheid. Wet en/of regel dient algemeen belang. 2. Kosten worden niet berekend 3. Inzicht in op te lossen maatschappelijk vraagstuk en betrokken partijen incl. bevoegdheden, taken en verantwoordelijkheden 4. Inzicht in relevante ontwikkelingen rondom de uitwerking en uitvoering van wet- en regelgeving (jurisprudentie) 5. Tijdsbesteding afhankelijk van complexiteit op te lossen maatschappelijk vraagstuk 6. Geen 7. Wetten en regels worden veelal in het algemeen belang opgesteld. Slechts in beperkte mate voor specifieke doelgroepen 8. Realisatie van beleidsdoelen

GEBRUIKSERVARINGEN

Gebruikersgroepen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk.. 	Alle
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	goed
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ratificatie leidt tot binding van alle betrokken partijen. ▪ Basis voor ondernemen van activiteiten in het algemeen belang, die zonder juridische basis maatschappelijk niet mogelijk (acceptatie) of afdwingbaar zijn. ▪ Nieuwe Wro en Waterwet verenigen meerdere oude wetten in twee overzichtelijke wetten en moeten leiden tot minder administratieve lasten. 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Veelal is het opstellen van wet- en regelgeving een tijdrovend proces om te voorkomen dat onzorgvuldig wordt gehandeld ▪ Wetten en regels hebben soms onvoorziene neveneffecten door de 	

	<p>complexiteit van interveniërende wetten en regels. Jurisprudentie leidt tot aanpassingen of actualisatie.</p> <ul style="list-style-type: none">▪ Groot scala aan wetten en regels, waardoor het inzicht in elkaars beïnvloeding soms moeilijk te bepalen is
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none">▪ Eenvoudig overzicht van alle relevante wetten en regels en inzicht in hun doorwerking en onderlinge beïnvloeding▪ Minder wetten, regels en bepaling om meer toegepaste praktijkuitwerking mogelijk te maken (deregulering)
Vergelijkbare instrumenten	-
Best practices en inspiratiepunt	<ul style="list-style-type: none">▪ http://europa.eu/documentation/legislation/index_nl.htm▪ www.helpdeskwater.nl▪ www.wro.nl

14. Klimaatwijzer

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	Klimaatwijzer
Maker	VROM Als een van de belangrijkste prioriteiten in de VROM-begroting van 2009 mbt het beleidsthema "Klimaatbestendige inrichting van Nederland", wordt het opstellen van een klimaatwijzer benoemd.
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ VROM (oktober 2009), <i>Klimaatwijzer Werkdocument (tbv consultatieronde oktober 2009-januari 2010)</i> ▪ VROM (oktober 2009), <i>Klimaatwijzer Werkdocument Modules, Achtergrondinformatie voor het gebruik van de Klimaatwijzer</i>
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Routeplanner (juli 2009), <i>Naar een afwegingskader voor een klimaatbestendig Nederland, Samenvatting voor bestuurders + deelrapporten</i> ▪ www.kennisvoorklimaat.nl ▪ www.klimaatvoorruimte.nl

ESSENTIE			
Beschrijving instrument	<p>Instrument in ontwikkeling</p> <p>VROM ontwikkelt een Klimaatwijzer, een handreiking voor het tijdig omgaan met de gevolgen van klimaatverandering in ruimtelijke planprocessen. Met de Klimaatwijzer wil VROM invulling geven aan de volgende doelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ In de klimaatwijzer legt VROM haar visie neer op het omgaan met de gevolgen van klimaatverandering in de vorm van het koppelen van klimaatverandering aan ruimtelijke planprocessen; ▪ Met de Klimaatwijzer wil VROM andere partijen stimuleren om aan deze koppeling zelf praktische invulling te geven in ruimtelijke plannen. <p>De ontwikkeling van de klimaatwijzer gebeurt in drie stappen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ontwikkelen van een ontwerp-klimaatwijzer (gereed oktober 2009) ▪ Consultatie van potentiële gebruikers (oktober 2009 – mei 2010) ▪ Doorontwikkeling klimaatwijzer door toepassing in de praktijk (mei 2010 – mei 2011). <p>Het streven is dat vanaf 2015 aanpassing aan de gevolgen van klimaatverandering een vaste plek heeft in het ruimtelijk beleid en in alle ruimtelijke plannen. Dit streven is geformuleerd in een beleidsbrief over klimaatadaptatie die binnenkort naar de Tweede kamer zal worden gestuurd (bron: werkdocument klimaatwijzer).</p>		
Categorie	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; padding: 2px;">1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch</td> <td style="width: 50%; padding: 2px;">1, 2 (mogelijk vanaf 2015), 3</td> </tr> </table>	1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch	1, 2 (mogelijk vanaf 2015), 3
1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch	1, 2 (mogelijk vanaf 2015), 3		
Toepassingsfase	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; padding: 2px;">1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie</td> <td style="width: 50%; padding: 2px;">1 t/m 5 De klimaatwijzer geeft inzicht in wat er nodig is om klimaatbewuste ruimtelijke afwegingen te maken en wat dit betekent op de verschillende momenten in een planproces. De klimaatwijzer is van toepassing op alle fases van het ruimtelijke planproces.</td> </tr> </table>	1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie	1 t/m 5 De klimaatwijzer geeft inzicht in wat er nodig is om klimaatbewuste ruimtelijke afwegingen te maken en wat dit betekent op de verschillende momenten in een planproces. De klimaatwijzer is van toepassing op alle fases van het ruimtelijke planproces.
1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie	1 t/m 5 De klimaatwijzer geeft inzicht in wat er nodig is om klimaatbewuste ruimtelijke afwegingen te maken en wat dit betekent op de verschillende momenten in een planproces. De klimaatwijzer is van toepassing op alle fases van het ruimtelijke planproces.		
Toepassingsveld	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; padding: 2px;">1. Beslissingsondersteuning</td> <td style="width: 50%; padding: 2px;">1,4</td> </tr> </table>	1. Beslissingsondersteuning	1,4
1. Beslissingsondersteuning	1,4		

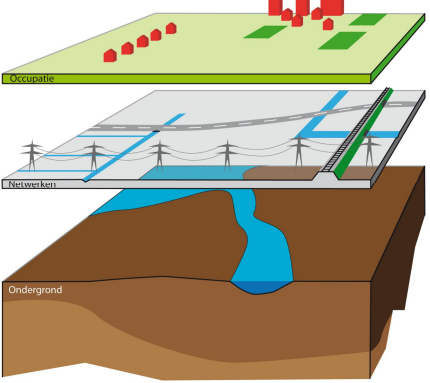
	<ol style="list-style-type: none"> 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	De klimaatwijzer is een handreiking voor het tijdig omgaan met de gevolgen van klimaatverandering in ruimtelijke plannen. De Klimaatwijzer is een geschikt instrument om in ruimtelijke planprocessen tot klimaatbewuste ruimtelijke afwegingen te komen.
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie 	1 t/m 7 Klimaatverandering beïnvloedt op verschillende manieren het ruimtegebruik. Ruimtelijke klimaatopgaven en maatregelen kunnen betrekking hebben op alle genoemde thema's
Gebruik (invullen indien van toepassing)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Geen beperking beschikbaarheid. Voorwaarde is deelname/bijdrage van alle betrokken partijen 2. Nog onbekend 3. Inzicht in ruimtelijke opgaven en klimaateffecten 4. Inzicht in de relevante laatste ontwikkelingen op RO gebied en effecten van en onzekerheden in Klimaatverandering 5. Nog onbekend. Uit beoordelingsmethode komt niet één beste oplossingstrategie naar voren, toepassing vergt maatwerk en dus tijd. 6. Evt. hardware als nieuwste klimaatscenario's/ modellen. 7. Meerdere actoren 8. Ruimtelijke plannen die klimaatbestendig zijn.

GEBRUIKSERVARINGEN		
Gebruikersgroepen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk.. 	1, 2, 3, 5, 9,10 Met name initiatiefnemers van en betrokkenen bij ruimtelijke planprocessen
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	Slecht. Communicatie over het instrument door VROM richting de buitenwereld is voornamelijk beperkt. Er is nu wel een werkdocument verschenen en er zal een consultatieronde plaats vinden om de bekendheid van het instrument te verbeteren.
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ De handreiking geeft handen en voeten aan het begrip klimaatbestendigheid, hoe hier mee omgaan en hoe het te integreren in het ruimtelijk planproces 	

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ De handreiking beidt de mogelijkheid om concreet aan de slag te gaan met de gevolgen van klimaatbestendigheid irt het huidige en toekomstige ruimtegebruik om klimaat zo een (volwaardige) plek te geven in een ruimtelijk planproces (wel afhankelijk van de bereidheid van de initiatiefnemer) ▪ Praktische aanpak (stappenplan)
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Werkdocument concept-Klimaatwijzer en achtergronddocument bevatten weinig beelden/visualisaties
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ VROM zal in fase 2 'ontwikkeling Klimaatwijzer' door middel van een consultatieronde met gebruikersgroepen, onderzoek doen naar de bruikbaarheid van de Klimaatwijzer. Daarnaast zullen de wensen voor aanpassingen worden geïnventariseerd.
Vergelijkbare instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Afwegingskader Ruimte en Klimaat. De klimaatwijzer is breder van opzet en gebruikt het afwegingskader Ruimte en Klimaat voor verdere invulling van bepaalde stappen in het planproces ▪ Waterrobuust bouwen (inspiratieboek) ▪ Klimaatmodule van de Gemeentelijke Praktijkrichtlijn (GPR) voor duurzame gebiedsontwikkeling; in ontwikkeling ▪ Strategic Environmental Assesment and Climate change; Guidance for Practioners (UK Climate Impacts Programme) ▪ Handreiking 'ontwerpen op het raakvlak van water en ruimte', VROM ism LNV, OCW, en VenW
Best practices en inspiratiepunt	Nvt. Instrument is nog in ontwikkeling.

15. Lagenbenadering

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	Lagenbenadering
Maker	VROM (geïntroduceerd in de 5 ^e nota Ruimte)
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Plannen met principes: S2N, de Strategie van de Twee Netwerken revisited; Aeneas, 2004 ▪ Waterrobuust bouwen: de kracht van kwetsbaarheid in een duurzaam ontwerp; Beter Bouw- en Woonrijp Maken/SBR, 2009 ▪ Verkenning gebiedsontwikkeling, resultaten van bureaustudie & externe interviews, H2Ruimte, februari 2008
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nota Ruimte ▪ www.vng.nl/ delagenbenadering ▪ Nirov NovaTerra (2002), <i>De Wedergeboorte van de ondergrond</i>

ESSENTIE							
Beschrijving instrument	<p>De lagen benadering is een instrument uit de RO voor analyses, ruimtelijke planning (locatiekeuze) en het maken van ontwerpen voor een plangebied.</p> <p>Op basis van de aard van systeemkenmerken (biotisch, abiotisch en antropogeen) en veranderdynamiek worden drie lagen (deelsystemen van het fysiek-ruimtelijk systeem) onderscheiden:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ondergrond, de morfologie van het land, de bodemgesteldheid en het watersysteem. Tijdas waarover veranderingen zich voltrekken > 100 jr. ▪ Netwerken, de zichtbare en onzichtbare infrastructuur (wegen, rails, waterwegen en havens, gas-, water, stroom- en telecomleidingen) in het landschap. Tijdas waarover veranderingen zich voltrekken 20-100 jr. ▪ Occupatie, het ruimtegebruik, de functies, de bebouwing, de publieke en private ruimte. Tijdas waarover veranderingen zich voltrekken veelal binnen 1 generatie: 10-40 jr. <div style="text-align: center;"> </div> <p>Elk van de drie lagen stelt voorwaarden en heeft invloed op de andere lagen. De onderliggende laag is conditionerend voor de laag daarop. De inrichting en het gebruik van de ruimte / landschap dient uit te gaan van de karakteristieken, kwaliteiten en kwetsbaarheid van de ondergrond.</p>						
Categorie	<table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 50%;">1. Communicatief</td> <td style="width: 50%;">1,3</td> </tr> <tr> <td>2. Juridisch</td> <td></td> </tr> <tr> <td>3. Bestuurlijk/economisch</td> <td></td> </tr> </table>	1. Communicatief	1,3	2. Juridisch		3. Bestuurlijk/economisch	
1. Communicatief	1,3						
2. Juridisch							
3. Bestuurlijk/economisch							
Toepassingsfase	<table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 50%;">1. Voorverkenning</td> <td style="width: 50%;">1, 2, 3, 4</td> </tr> <tr> <td>2. Verkenning</td> <td></td> </tr> </table>	1. Voorverkenning	1, 2, 3, 4	2. Verkenning			
1. Voorverkenning	1, 2, 3, 4						
2. Verkenning							

	<ol style="list-style-type: none"> 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie 	
Toepassingsveld	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	1, 2, 4
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie 	In principe 1 t/m 7, maar afhankelijk van hoe methodiek gebruikt wordt en de breedte / insteek van de ruimtelijke opgave / het planproces.
Gebruik (invullen indien van toepassing)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Is een manier van (voor)onderzoeken/analyseren, denken en ontwerpen/tekenen. 2. Kosten laag, beperkt zich tijdsbesteding en kartografie, 3. Divers kaartmateriaal (geomorfologie, bodemkaarten etc.), luchtfoto's en lokale gebiedskennis. 4. Als 3 5. Afhankelijk van schaal opgave en gedegenheid van toepassing / uitwerking lagenbenadering 6. Geen speciale apparatuur noodzakelijk; ondersteuning door ontwerptafel vergemakkelijkt het analyse- en ontwerpproces (faciliteert m.n. in interactieve processen met verschillende kennisdragers) 7. Bij voorkeur transdisciplinair team 8. Inzicht in de gebiedspecifieke stapeling van de verschillende betekenissen, kernkwaliteiten en waarden en de ruimtelijke structuur / opbouw (de 'genius loci') van het gebied .

GEBRUIKSERVARINGEN METHODIEK		
Gebruikersgroepen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. anders, namelijk.. 	Primair 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed/matig/slecht	Goed
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Inzichtelijke, differentiërende tool voor ruimtelijke analyse, planning en ontwerp, ook voor ondergronds ruimtegebruik (wat toeneemt). 	

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Het betrekken van de dimensie tijd (toekomstwaarde) in het planproces ▪ (Potentiële) standaard werkwijze in RO en aanverwante processen ▪ Brugfunctie; maakt verbanden zichtbaar tussen ruimtegebruik en kenmerken van het ruimtelijke systeem ▪ Basis voor duurzame plannen: Ondergrond- en netwerkstructuren hebben een lange geschiedenis. Veranderingen in deze lagen leggen de toekomst vaak voor lange tijd vast. ▪ Snel inzicht - snelle oplossingen: De lagenbenadering maakt complexe ruimtelijke opgaven inzichtelijk en legt ruimtelijke conflicten snel bloot. Zo wordt het mogelijk vroegtijdig te zoeken naar functiecombinerende oplossingen, ▪ Inzicht samenhang keuze: De lagenbenadering maakt de samenhang tussen ruimtelijke keuzes duidelijk ▪ Sectoraal en integraal: De lagenbenadering biedt aanknopingspunten voor een proces waar afwisselend sectoraal en integraal gewerkt wordt - een must voor maatschappelijk wenselijke oplossingen (bron: www.VNG.nl)
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bij toepassing in de praktijk richt de aandacht zich, vanuit het 'maakbaarheidsdenken', nog steeds vooral / snel op de occupatielaag. ▪ Met oog op de klimaatverandering, design / building with nature en duurzaamheid is / komt er weer meer aandacht voor de onderlegger en dragende structuren en dus voor het onderscheiden van hoog- en laagdynamisch en het door de schalen en tijd heen denken. ▪ Een tekortkoming in de toepassing van de lagenbenadering is de sobere uitwerking van de verbinding tussen de verschillende lagen (bron: Verkenning gebiedsontwikkeling H2Ruimte) ▪ De lagenbenadering is onvoldoende uitgewerkt vanuit een uitvoerings- en sturingsperspectief (bron: Nirov NovaTerra, De Wedergeboorte van de ondergrond, 2002)
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Verbinden met diverse andere tools voor analyse, ontwerp en realisatie, zodat het meer verbindend en richting gevend ingezet wordt (bijv. eenvoudige rekenmodules om de effecten van inrichtingsalternatieven door te kunnen rekenen) .
Vergelijkbare instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Cascobenadering / Strategie van de twee netwerken ▪ Drietrapbenadering Waterrobuust bouwen

16. MKBA

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	Maatschappelijke Kosten- Baten Analyse (MKBA)
Maker	Beleidsmedewerker, Econoom
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Productblad MKBA op Community Economen Netwerk ARCADIS
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ www.kenniscentrum-mkba.nl/mkba/default.aspx ▪ http://www.rmno.nl/files_content/SCBA%20report%20webversie.pdf ▪ www.rijkswaterstaat.nl/dvs/Images/NatuurwaarderingPresentatie2ElisabethRuijgrok_tcm178-165222.pdf ▪ www.arcadis.nl/werkvelden/producten/Pages/Maatschappelijkekostenbatenanalyse.aspx ▪ http://nl.wikipedia.org/wiki/Gebruiker:Migdejong/MKBA

ESSENTIE						
Beschrijving instrument	<p>MKBA is een op de economische welvaartstheorie gebaseerde afwegingsmethode, waarbij het begrip welvaart breed wordt opgevat, als zijnde een combinatie van “welvaart en welzijn”. Een MKBA kijkt daarmee naar meer zaken dan alleen op een markt verhandelbare zaken.</p> <p>Een MKBA wordt toegepast om de maatschappelijke effecten van verschillende uitwerkingsalternatieven (ingrepen in het fysieke leefmilieu) binnen een project met elkaar te vergelijken. De maatschappelijke (neven)effecten worden daarbij zoveel mogelijk vergelijkbaar in kosten en baten voor de samenleving uitgedrukt. De uiteindelijke effecten worden indien nodig ook vergeleken met het referentiealternatief (nul-alternatief): de ontwikkeling die zou plaats vinden zonder extra maatregelen of ingrepen. Om de projectalternatieven zo goed mogelijk met elkaar te kunnen vergelijken, wordt ernaar gestreefd om de betekenis van effecten zoveel mogelijk in geld uit te drukken.</p> <p>Voor het uitvoeren van een MKBA op het relationele vlak tussen water en RO is in Nederland de OEI-methodiek beschikbaar, ontwikkeld door Rijkswaterstaat (Overzicht Effecten Infrastructuur).</p> <p>De MKBA kan een goed beslismodel zijn, als de uitgangspunten transparant zijn en alle aspecten van het probleem erin worden betrokken. De ene MKBA is de andere niet. Over één beleidsprobleem kunnen verschillende MKBA's uiteenlopende resultaten opleveren. Belangrijk zijn de (politieke) keuzen die aan het begin van het proces worden gemaakt. Een MKBA kan dus een handig instrument voor de politicus of beleidsmaker zijn. Politici moeten verantwoordelijkheid durven nemen voor de aannames en uitgangspunten van een MKBA. In feite kan iedere belangengroep voor een ingewikkeld beleidsprobleem zijn eigen MKBA laten maken (RMNO, 2008)</p>					
Categorie	<table border="1"> <tr> <td>1. Communicatief</td> <td rowspan="3">1, 3</td> </tr> <tr> <td>2. Juridisch</td> </tr> <tr> <td>3. Bestuurlijk/economisch</td> </tr> </table>	1. Communicatief	1, 3	2. Juridisch	3. Bestuurlijk/economisch	
1. Communicatief	1, 3					
2. Juridisch						
3. Bestuurlijk/economisch						
Toepassingsfase	<table border="1"> <tr> <td>1. Voorverkenning</td> <td rowspan="4">1, 2, 3, 6</td> </tr> <tr> <td>2. Verkenning</td> </tr> <tr> <td>3. Plan</td> </tr> <tr> <td>4. Uitvoering</td> </tr> </table> <p>Een MKBA wordt veelal toegepast om bestuurlijke besluitvorming over een</p>	1. Voorverkenning	1, 2, 3, 6	2. Verkenning	3. Plan	4. Uitvoering
1. Voorverkenning	1, 2, 3, 6					
2. Verkenning						
3. Plan						
4. Uitvoering						

	<ol style="list-style-type: none"> 5. Beheer 6. Evaluatie 	(complex) maatschappelijk vraagstuk te ondersteunen. Een MKBA kan ook onderdeel zijn van een evaluatie van beleid.
Toepassingsveld	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	1 t/m 4
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie 	1 t/m 7
Gebruik <i>(alle punten invullen waar mogelijk)</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid onbeperkt. Voorwaarde gebruik: zie <i>Leidraad OEI</i> en handboeken over MKBA. 2. Kosten zijn afhankelijk van complexiteit maatschappelijk vraagstuk en beschikbare tijd. 3. Overeenstemming over te beoordelen maatschappelijke effecten, beschikking over algemeen geaccepteerde kentallen voor inschatten kosten en baten van maatregelen 4. Inzicht in maatschappelijke wensen en ontwikkelingen. Toetsen plausibiliteit gegevens bij leverancier data. 5. Tijdbesteding afhankelijk van complexiteit maatschappelijk vraagstuk 6. Geen extra hardware buiten bestaande office-toepassingen. 7. Niet van toepassing op personen, maar op uitvoering van beleid 8. Inzicht in kosten en waar mogelijk baten van fysieke ingrepen in het milieu, waar nodig vergezeld van advies voor besluitvorming

GEBRUIKSERVARINGEN		
Gebruikersgroepen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk.. 	1, 2, 3, 4, 7
Bekendheid instrument	Goed / matig / slecht	Goed. Toename in bekendheid en

bij potentiële gebruikers	gebruik.
Sterke punten <i>(hoe draagt het instrument bij aan het meer bepalend maken van water in de ro)</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ MKBA biedt op objectieve wijze vergelijking van verschillende oplossingsrichtingen ▪ MKBA biedt inzicht in meest doelmatige en doeltreffende oplossing van een maatschappelijk vraagstuk tegen de laagst mogelijke maatschappelijke kosten. ▪ MKBA biedt mogelijk aanvullend inzicht in onvoorziene neveneffecten of ontbrekende kennis over kosten en baten van maatregelen. Een MKBA kan dus aanleiding vormen voor nader onderzoek. ▪ MKBA kan inzicht geven in de knoppen waaraan beleidsmakers en bestuurders kunnen draaien en in welke mate dat kan.
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Het bereiken van overeenstemming over uitgangspunten kan het uitvoeren van een MKBA langdurig frustreren. Voorbeelden zijn discussies over economische waardering van effecten/baten en de hoogte van de discontovoet. ▪ Bij grote projecten kan een MKBA een doel op zich worden, maar het is slechts een middel (instrument) om de besluitvorming te ondersteunen.
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Grotere gebruikersvriendelijk: de uitkomsten moeten begrijpelijk zijn voor alle gebruikers. Een knoppenbord om aan de knoppen te draaien vergroot het gebruikersgemak.
Vergelijkbare instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Multi- Criteria Analyse (MCA) ▪ Kosten- effectiviteitsanalyse (KEA)
Best practices en inspiratiepunt	<p><u>Infrastructuur:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Schiphol – Amsterdam- Almere (SAA): A6/ A9 ▪ Pakketstudies Utrecht <p><u>Water:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ MKBA Regge door Goor ▪ Groene daken Rotterdam ▪ Zwakke schakels kustverdediging Noord- en Zuid- Holland ▪ Herstel estuariene dynamiek Delta ▪ Kusterosie in Georgië

17. Nationale en regionale bestuursakkoorden

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	Nationale en regionale bestuursakkoorden , zoals bijvoorbeeld het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW actueel), het Bestuursakkoord Waterketen (BWK) en Regionale Bestuursakkoorden Waterbodems.
Maker	Initiatiefnemer is veelal de overheid die als 'probleemeigenaar' hulp nodig heeft bij het oplossen van een (ruimtelijk) vraagstuk.
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ www.waterland.net ▪ www.helpdeskwater.nl ▪ www.vrom.nl ▪ Bellekom, T.L., et.al. (2007), <i>Compendium van het staatsrecht</i>, Kluwer, Deventer ▪ Projectteam Evaluatie NBW, (2006), <i>Evaluatie Nationaal Bestuursakkoord Water; Eindrapport Verantwoord Spoor</i>, Royal Haskoning, Rotterdam ▪ VROM, et.al., (2007), <i>Bestuursakkoord Waterketen 2007</i>, VROM, Den Haag ▪ Gesproken met Niels Al, Planologisch adviseur Water, gemeente Den Haag
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kapstok gebiedsontwikkeling DLG: http://www.minlnv.nl/portal/page?_pageid=120.2073799&_dad=portal_al&_schema=portal

ESSENTIE	
Beschrijving instrument	<p>Een bestuursakkoord (of convenant) heeft geen wettelijke grondslag. Het gaat vaak om het bestuurlijk vastleggen van afspraken (meestal inclusief financiën) tussen partijen die de status hebben van een 'gentlemen's agreement'. Betrokken partijen beloven aan elkaar al het mogelijke te doen om de afspraken na te komen; de partijen gaan een 'inspanningsverplichting' aan. De vrijblijvendheid om de bestuurlijke afspraken niet na te komen, is altijd aanwezig, maar wordt vanwege (bestuurlijk) 'gezichtsverlies' veelal vermeden.</p> <p>Het verschil nog aangeven met een intentieverklaring (minder zwaar) en een juridische vastgelegde afspraak.</p> <p>Het Nationaal Bestuursakkoord Water is ondertekend door het Rijk, het Samenwerkingsverband Interprovinciaal Overleg (IPO), de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de Unie van Waterschappen (UvW). Het akkoord heeft tot doel om in de periode tot 2015 het watersysteem in Nederland op orde te krijgen en daarna op orde te houden. Het gaat daarbij om het aanpakken van de gevolgen van de zeespiegelstijging, bodemdaling en een veranderend klimaat. Nederland krijgt hierdoor steeds meer te maken met extreem natte en extreem droge periodes. Om deze problemen te bestrijden zijn maatregelen nodig met als uitgangspunt het eerst vasthouden, dan bergen en vervolgens afvoeren van water.</p> <p>Het Bestuursakkoord Waterketen is een overeenkomst tussen VROM, Rijkswaterstaat, het IPO, Vewin, de VNG en de UvW. De betrokken</p>

	<p>organisaties stimuleren hun leden om de in het akkoord vermelde speerpunten te realiseren. Dit houdt in dat de samenwerking in de keten verbeterd moet worden. Deze samenwerking heeft een meer doelmatig opererende en transparante waterketen tot doel.</p> <p>Het Regionale Bestuursakkoord Waterbodems is een overeenkomst tussen VenW, VROM, het IPO, de VNG en de UvW. Met het ondertekenen van de startovereenkomst onderschrijven partijen het belang van baggeren en spreken zij daarnaast gezamenlijk de intentie uit om in de toekomst alle vrijkomende bagger een bestemming te geven. Ook worden in de startovereenkomst tussen partijen afspraken gemaakt over de verruiming van de openstelling van de depots Slufter en IJsselooeg.</p>	
Categorie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch 	1 (voor derden een informatiebron over gemaakte afspraken) 3
Toepassingsfase	<ol style="list-style-type: none"> 1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie 	2, 3, 4, 5
Toepassingsveld	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	1, 2, 3
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie 	Afhankelijk van inhoud bestuursakkoord
Gebruik (invullen indien van toepassing)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Geen beperking beschikbaarheid. Voorwaarde is deelname/bijdrage van alle betrokken partijen 2. Kosten afhankelijk van reikwijdte en omvang overeenkomst 3. Inzicht in verdeling taken en verantwoordelijkheden van betrokken partijen en inzicht in beoogde doelen 4. Informatie over uitvoering en effecten afspraken (monitoring en rapportage) 5. Tijdbesteding afhankelijk van doelen overeenkomst 6. Geen 7. Meerdere deelnemers 8. Werkafspraken over oplossen van complexe maatschappelijke vraagstukken, waarbij meerdere partijen betrokken zijn

GEBRUIKSERVARINGEN		
Gebruikersgroepen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk.. 	1, 2
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	Goed
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Het Regionale Bestuursakkoord heeft een breed draagvlak gecreëerd voor het oplossen van de waterproblematiek. Doordat op bestuursniveau samen wordt gewerkt, konden plannen die uit het akkoord voortvloeiden (bijvoorbeeld de Waterbergingsvisie) op steun rekenen van het college van B & W van de gemeente Den Haag en van het bestuur van het Hoogheemraadschap van Delfland (Niels Al, zie bijlage 1) ▪ Alle (benodigde) partijen betrokken. ▪ "Vrijblijvend karakter" van een akkoord; betrokken partijen behouden keuzeruimte om in te spelen op ontwikkelingen ▪ Een zekere politieke wil om te komen tot resultaat. 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Geen wettelijke status, dus weinig verplichting. 	
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Niet bekend 	
Vergelijkbare instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ (regionale) waterakkoorden. Dit zijn afspraken tussen waterbeheerders over uitwisseling waterstromen (kwantitatief en kwalitatief) die een ruimtelijke impact kunnen hebben bijvoorbeeld op het gebied van beschikbaarheid van water voor grondgebruikfuncties. ▪ Bestuursakkoord, intentieverklaring en Uitvoeringsovereenkomst en beheerovereenkomst zijn vergelijkbare beleidsinstrumenten. Alle drie betreffen het bestuurlijke overeenkomsten, maar met verschil in gradatie van de afspraken, bindendheid, partijen en detailniveau. 	
Best practices en inspiratiepunt	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Regionaal Bestuursakkoord Waterkader Haaglanden ▪ Regionaal Bestuursakkoord Kaderrichtlijn Water Delfland ▪ Regionaal Bestuursakkoord Waterbodem 	

18. Nieuwe manieren van waterbeheer financieren

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	Nieuwe manieren van waterbeheer financieren
Maker	Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten investeren momenteel jaarlijks ongeveer 5 miljard euro (2007) in het waterbeheer (bescherming tegen overstromingen, tegengaan schade door wateroverlast, faciliteren grondgebruik, tegen verontreinigingen watersysteem, inrichting watersysteem) om leven, wonen en werken in Nederland mogelijk te maken. Ongeveer een kwart van de kosten wordt door de Rijksoverheid gefinancierd. Het overgrote deel van de kosten (ca. 3,5 miljard euro) komt echter ten laste van de burger via het heffen van lokale belastingen door waterschappen, gemeenten en, in mindere mate, provincies. Waar nodig financieren (private) partijen als industrie en landbouw zelf waterbeheermaatregelen.
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Geraadpleegde specialist: Kees de Vries, ARCADIS ▪ Helpdesk Water (december 2008), <i>De financiering van watermaatregelen, wie betaalt de watermaatregelen</i> ▪ Ontwerp Nationaal Waterplan (H7, financiering van het waterbeheer), december 2008 ▪ Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Directoraat-Generaal Water (2007), <i>De Watervisie 'Nederland veroveren op de toekomst'</i>
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ http://www.bng.nl ▪ http://www.nederlandbovenwater.nl/ ▪ Wetterskip Fryslan (2009), <i>Onderzoek financiering waterbeheer</i>

ESSENTIE	
Beschrijving instrument	<p>Huidige situatie</p> <p>Er bestaan verschillende kaders voor het financieren van waterbeheermaatregelen. Deze hebben een wettelijke basis of zijn gebaseerd op bestuurlijke afspraken. Het belangrijkste voorbeeld van wettelijk geregelde financieringsbronnen zijn regionale of lokale belastingen: de waterschapsbelasting en de (verbrede) rioolheffingen van de gemeenten. Ook het Deltafonds (uitwerking Deltaprogramma) en de Grondexploitatiewet (Gew) zijn financieringsbronnen met wettelijke basis.</p> <p>Voorbeelden van financiële afspraken rondom het waterbeheer zijn bijvoorbeeld gemaakt in het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW actueel, 2008) en het Bestuursakkoord Waterketen 2007.</p> <p>Investeringen in het waterbeheer hebben de afgelopen jaren een stevige impuls gekregen door intensivering van programma's voor waterveiligheid (Hoogwaterbeschermingsprogramma inclusief Zwakke Schakels Kust, Ruimte voor de Rivier, Maaswerken), Waterbeheer 21e eeuw en de Kaderrichtlijn Water. De Rijksoverheid heeft daarnaast de ambitie uitgesproken de komende decennia te investeren in bescherming van Nederland tegen overstromingen en in de zoetwatervoorziening. Dit als gevolg van het advies van de Deltacommissie. De ambitie wordt uitgewerkt in een op te stellen Deltawet en Deltaprogramma. Aan het programma wordt een Deltafonds</p>

gekoppeld, dat als solide financiële basis voor het uitvoeren van de noodzakelijke maatregelen moeten dienen.

Toekomstige situatie

Om het waterbeheer in Nederland maatschappelijk betaalbaar te houden, zijn overheden aan het zoeken naar nieuwe manieren van financiering van waterbeheermaatregelen. Zo is in de Deltawet een voorstel opgenomen om o.a. te experimenteren met integrale bekostiging van maatregelen, zodra daartoe financiële ruimte beschikbaar is. In de nationale Watervisie (2007) duidt de Rijksoverheid aan dat de huidige financieringsbronnen van waterbeheer in de toekomst geen vanzelfsprekendheid zijn. Financieringsvormen anders dan die van de Rijksoverheid kunnen een rol gaan spelen en ook innovaties op het technische, bestuurlijke en financiële vlak worden nodig geacht om voor de langere termijn duurzame concepten voor het waterbeheer beschikbaar te krijgen.

Voorbeelden van nieuwe financieringsvormen:

- Betrekken van marktpartijen in een vroeg stadium
- Denken vanuit waardecreatie
- Innovatief aanbesteden
- Financiering met geld van pensioenfondsen
- Nieuwe contractvormen (DBFM, PPS)
- Waterbanken
- Exploitatieplan
- Wet Gemeentelijke Watertaken (2008): Via deze wet hebben gemeenten meer vrijheid gekregen om geïnde belasting te besteden aan bredere water gerelateerde maatregelen dan alleen aan kosten voor aanleg en onderhoud van het riool (zoals onder het rioolrecht sprake van was).

DBFM-contracten

In Nederland worden nieuwe contractvormen als zogenoemde DBFM-contracten, waarin ontwerp (Design), bouw (Built), financiering (Finance) en instandhouding (Maintenance) in één contract worden geïntegreerd bij opdrachtgevers steeds populairder. Bij dit soort contracten wordt financiering een onderdeel van de aanbesteding van een project. Bij DBFM kiest de overheid er voor de infrastructuur in te kopen als een dienst of geleverde prestatie in plaats van als product of object. De prestatie of dienst wordt pas geleverd als de infrastructuur gerealiseerd is. Om voldoende prikkels te behouden en de private partij deugdelijk te laten presteren, vindt betaling gefaseerd over de looptijd van het contract plaats. De private partij, vaak een consortium van verschillende bedrijven, moet bij deze nieuwe manier van werken logischerwijs het overgrote deel van de realisatie voorfinancieren.

PPS contract

De laatste jaren is er veel aandacht voor PPS constructies in het waterbeheer, mede om de financieringsbasis voor nieuwe aanleg te verbreden. De markt zorgt voor een belangrijk gedeelte van de financiële middelen, in ruil voor exploitatiebaten. Onlangs is een contract voor publiekprivate samenwerking (pps) dat rijksbreed het standaard contractmodel voor infrastructuur en huisvesting van

	overheidsinstellingen moet zijn, afgerond. In 2009 is gewerkt aan een standaard dbfm(o)-contract waarin ontwerp, financiering, bouw, exploitatie (voor utiliteitsbouw) en onderhoud geïntegreerd geregeld zijn. Het Rijk hoopt door standaardisering afsluitkosten bij overheid en marktpartijen terug te dringen. Het gebruik van het modelcontract dient de onzekerheid en het wantrouwen bij de partijen weg te nemen.	
Categorie	1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch	2, 3
Toepassingsfase	1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie	2, 3, 4, 5
Toepassingsveld	1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering	1
Water-/klimaatthema's	1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie	1 t/m 7
Gebruik (invullen indien van toepassing)	1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat	1. Heldere (financiële) afspraken over vrijheden en verplichtingen tussen betrokken partijen. Water benaderen als commercieel product/dienst 2. Afhankelijk van omvang en complexiteit 3. Gebiedsspecifieke kennis, inzicht in financiële randvoorwaarden en afbakening, kennis over marktwerking. 4. Inzicht in vraag en aanbod, marktwerking 5. Doorlooptijd vaak meerdere jaren. Systeem moet garantie en continuïteit bieden voor lange termijn. 6. Toetsingsorgaan/Onafhankelijke toezichthouder. Monitoring; voldoet iedereen aan verplichtingen. Voorbeeldcontracten van financiële samenwerking/constructies elders 7. Meerdere personen 8. Financieringsconstructie/-model. Meer keuzevrijheden om al dan niet te willen samenwerken, vergroten van mogelijkheden voor financiering waterbeheer.

GEBRUIKSERVARINGEN		
Gebruikersgroepen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk.. 	1, 2, 9, 10
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	Goed
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gedeelde verantwoordelijkheid van kosten en risico's ▪ Samenwerking/ ontwikkelen van nieuwe manieren van financiering kan leiden tot meer (maatschappelijke) betrokkenheid en bewustzijn bij gebiedspartijen voor watergerelateerde maatregelen in een gebied (bij de financieringsvorm "Waterbanken" bijvoorbeeld is het niet 1 partij maar verschillende partijen die verantwoordelijk worden voor de waterberging in het gebied). 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Private partijen (als medefinancier) zijn afwachtend en alleen gemotiveerd bij te dragen als zij profijt hebben van deelname (ondersteuning eigen belangen). ▪ De middelen om private partijen te prikkelen mee te investeren in het oplossen van maatschappelijke vraagstukken zijn beperkt. ▪ Marktpartijen worden met name ingeschakeld bij de uitvoering van maatregelen; niet bij het voorbereidingsproces/de planvorming ▪ Er wordt bij het ontwikkelen van financieringsvormen vaak teveel gekeken naar de investeringskosten en onvoldoende rekening gehouden met de kosten op de lange termijn (beheerkosten). 	
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wens bij Waterbanken: Het ontwikkelen van een duidelijk omgrenst en afgebakend systeem. Zonder sluitend systeem is transparante marktwerking uitgesloten. 	
Vergelijkbare instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gebiedsontwikkeling: Bij gebiedsontwikkeling kunnen projecten deels gefinancierd worden uit de opbrengsten van bijvoorbeeld woningbouw of kantoorlocaties 	
Best practices en inspiratiepunt	<ul style="list-style-type: none"> ▪ DBFM contracten ▪ Blauwe diensten: Steeds meer waterschappen gaan gebruik maken van zogenoemde blauwe diensten voor het realiseren van hun wateropgaven. Met boeren en tuinders worden bijvoorbeeld afspraken gemaakt over het gebruik van gronden voor tijdelijke waterberging 	

19. Ontwerpateliers

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	<p>Ontwerpateliers</p> <p>Ontwikkelen van toekomstbeelden en/of ontwerpvarianten voor een ruimtelijk vraagstuk, onder leiding van ontwerpers/ landschapsarchitecten. De centrale vraag bij ontwerpateliers is “hoe kan/moet een bepaald gebied er in de toekomst uit komen te zien?”. Belangrijk kenmerk is dat verschillende disciplines aanschuiven aan tafel en met een open mind meedenken, meetekenen en meerekenen. Doel is om communicatie tussen mensen uit de RO- en waterwereld te faciliteren en te verbeteren, waardoor begrip voor wederzijdse standpunten groeit. Een ontwerpatelier resulteert in een set van beelden welke als input kunnen dienen voor lange termijnvisies/gebiedsplannen.</p> <p>Ontwerp ateliers kunnen worden ingezet voor verschillende inrichtingsvraagstukken (bijv. groenblauw, stad-land, netwerken). Ontwerpateliers gericht op het thema water worden ook wel waterateliers genoemd.</p>
Uitvoerder	Ontwerpers, landschapsarchitecten
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ministerie van Verkeer en Waterstaat (2009), <i>Ontwerpen op het raakvlak van water en ruimte. Handreiking en voorbeelden, Actieprogramma Ruimte en cultuur</i>. Den Haag, maart 2009 ▪ www.nirov.nl ▪ www.vrom.nl ▪ www.levenmetwater.nl ▪ Projectbureau Belvedere i.s.m. RACM, Nirov en Leven met Water, (september 2007), <i>Traditie in transitie, zeven ateliers over cultuurhistorie en de water opgave</i> ▪ Deltares (11 november 2009), <i>Gespreksverslag interview VenW, ‘Ruimtelijke strategie-onderdeel instrumenten’</i>
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ VROM (2007), <i>Ateliers aan de praat</i>. (interne studie, Bureau Nieuwegracht)

ESSENTIE	
Beschrijving instrument	<p>Filosofie: leren door te doen!</p> <p>Ontwerpateliers zijn een co-creatieve transdisciplinaire werkvorm (cycli van onderzoeken, tekenen, rekenen en verbeteren). Ontwerpateliers vinden veelal plaats onder leiding van landschapsarchitecten/ontwerpers en komen mede tot stand door bijdragen van betrokkenen zoals overheden (waterschap, provincie, gemeente en rijk) en overige deelnemers. Bij ontwerpateliers worden partijen uitgenodigd mee te denken over de nadere invulling van toekomstige (water)opgaven in een gebied. Ontwerpateliers zijn een informele manier om mee te denken over de toekomstige ruimtelijke inrichting.</p> <p><i>“Een ontwerp/wateratelier is een werkvorm waarbij deelnemers met uiteenlopende achtergrond, betrokkenheid en belang een (water)opgave verkennen en al schetsend zoeken naar gedeelde en kwalitatief hoogwaardige oplossingen. Door in een ontwerp/wateratelier planologen, hydrologen, economen, ecologen, landschapsarchitecten bijeen te brengen, wordt zorg gedragen voor de doelmatigheid en integraliteit van de oplossing én worden de condities gecreëerd voor oplossingen om water een plek te geven binnen de ruimtelijke ordening”</i> (bron: Traditie in transitie).</p>

Categorie	1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch	1
Toepassingsfase	1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie	1, 2, 3 Vooral effectief in een vroeg stadium van het planvormings- en ontwerptraject
Toepassingsveld	1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering	1, 4
Water-/klimaatthema's	1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7
Gebruik (invullen indien van toepassing)	1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat	1. Financiële middelen en good-will van actoren om mee te doen. 2. Tijdsbesteding deelnemers en inspirerende locatie ed. 3. Basisinfo m.b.t. tot plangebied en opgaven (lagenbenadering ed.) 4. Als 3 en nieuwe input uit (thematische) werkgroepen 5. Afhankelijk van aard, omvang en complexiteit opgaven variërend van 1 dag tot maximaal 1 week inzet van deelnemers (excl. voorbereiding en organisatie). 6. Kaarten, tekenmateriaal, ontwerptafel eventueel etc. 7. Transdisciplinair team en gebiedsactoren. 8. Kaarten met toelichtingen, verbeeldingen, ontwerpen, e.d.

GEBRUIKSERVARINGEN		
Gebruikersgroepen	1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk..	1 t/m 10 De beleidsmakers, bestuurders of projectontwikkelaars kunnen initiatiefnemer zijn.
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	Goed Het Ontwerpatelier is een instrument

		dat veelvuldig wordt toegepast wanneer er visie voor een bepaald gebied moet worden ontwikkeld.
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Een integraal ontwerpgerichte aanpak helpt om goed te kunnen schakelen tussen schaalniveaus, deelbelangen en verschillende tijdsperspectieven en de opgaven in een gebied helder te krijgen. ▪ Bevorderen van de kwaliteit en waarde van ontwerp/visie/gebiedsplannen ▪ Stimuleren buiten de geijkte kaders denken, co-creativiteit ▪ Informele setting is onderzoekend (ontwerpend onderzoek) en wordt door velen als prettig en vernieuwend ervaren ▪ Ontwerpateliers leveren beeldende rapportages/schetsen op die duidelijk maken waar/wat kansen zijn voor hoogwaardige, duurzame ontwikkelingen. ▪ Geen blauwdruk, maar verschillende oplossingsrichtingen ▪ Verwerven van draagvlak en samenhang ▪ (mogelijk) versnelling van een lopend proces ▪ Doorbreken van traditionele patronen en oplossingsrichtingen. Het vinden van nieuwe inzichten en passende oplossingen staat centraal. ▪ Ontwerpateliers worden gekenmerkt door samenwerking en bezieling. Inspirerende wisselwerking 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zonder vooraf gekozen uitgangspunten en een heldere doelstelling kunnen ontwerpateliers tot onrealistische oplossingsrichtingen leiden ▪ In sommige gevallen kans op ontstaan tunnelvisie of abstract resultaat ▪ Geen formele status, resultaat dient meestal als inspiratiebron 	
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ De rol en gebruik van ontwerpateliers in met name het planvormings- en ontwerptrajecten zou meer gestimuleerd moeten worden, omdat water in een ontwerpatelier op een natuurlijke manier meegenomen kan worden (lagenbenadering). ▪ DGW biedt in 2009 5 ateliers aan bij waterschappen/gemeenten. Afhankelijk van de resultaten uit de ateliers wordt het instrument verder uitgezet (bron: interview VenW) 	
Vergelijkbare instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Scenariodenken ▪ SIM landscape ▪ Lagenbenadering 	
Best practices en inspiratiepunt	<p><u>Enkele voorbeelden algemeen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ontwerpatelier toekomstbeeld Randstad 2040, ▪ Atelier IJmeer 2030, ▪ Ontwerpatelier Grevelingen <p><u>Enkele voorbeelden op het raakvlak van water en ruimte</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ontwerpatelier ruimtelijke kwaliteit IJssel ▪ Ontwerpatelier Groene Woud/Essche Stroom ▪ Ontwerpatelier Plantage Zuid Rotterdam ▪ Ontwerpatelier Westflank Haarlemmermeer (wonen en water in de polder) (bron: Ontwerpen op het raakvlak van water en ruimte. Handreiking en voorbeelden) 	

20. Planmer

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	<p>Planmer: Een planmer is een milieueffectrapportage voor een kaderstellend plan (wettelijk of bestuursrechtelijk verplicht). De planmer is de nieuwe naam voor de Strategische milieubeoordeling (SMB).</p> <p>Deze factsheet is gebaseerd op de wet- en regelgeving zoals die anno 2009 voor de planmer van toepassing is. Momenteel wordt de Wet milieubeheer (Wm) gemoderniseerd. In deze herziening wordt het stelsel voor de m.e.r drastisch gewijzigd in een basisprocedure (zware procedure) en een lichte m.e.r.-procedure. Daarnaast moet de planmer verplicht worden getoetst door de Commissie-m.e.r. en zienswijzen in de voorverkenningfase verkregen. Het Wetsvoorstel is in de Tweede en Eerste Kamer behandeld. Naar verwachting wordt deze nieuwe wet per 1 juli 2010 van kracht.</p>
Maker	Ministerie van VROM
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Buuren, P.J.J., et.al. (2009). <i>Hoofdpijnen ruimtelijk bestuursrecht</i>, Kluwer, Deventer. ▪ Koester, M.B., Pront-van Bommel, S. (2009). <i>Inleiding bestuursrecht voor de notariële praktijk</i>, Uitgeverij Kluwer BV, Deventer. ▪ De Wet Milieubeheer ▪ Geraadpleegde specialist: Karin van der Wel, ARCADIS
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ www.vrom.nl ▪ www.kaderrichtlijnwater.nl ▪ www.news.eia.nl ▪ http://www.infomil.nl/onderwerpen/ruimte/mer/ ▪ Soppe, M.A.A. (2005). <i>Milieueffectrapportage en ruimtelijke ordening; Een juridische beschouwing over het (dis)functioneren van het instrument milieueffectrapportage in de ruimtelijke ordening</i>. Soppe, Almelo.

ESSENTIE	
Beschrijving instrument	<p>Planmer is de beoordeling van wettelijk of bestuursrechtelijk verplichte plannen en programma's op hun gevolgen voor het milieu. Het doel van de planmer is om de milieubelangen volwaardig te laten meewegen in de besluitvorming. Het gaat om plannen die (uiteindelijk) kunnen leiden tot concrete projecten, activiteiten of ingrepen in de fysieke leefomgeving met mogelijk nadelige gevolgen voor het milieu of waarvoor een passende beoordeling (Nb-wet) moet worden opgesteld. Een milieueffectrapport (planMER) is het product van de planmer waarin zo objectief mogelijk wordt beschreven welke milieueffecten worden verwacht als een plan wordt vastgesteld. Het planmer kan verplicht zijn voor o.a. plannen in het kader van de:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wro, zoals rijks, provinciale en gemeentelijke structuurvisies, inpassingsplannen, in sommige gevallen bestemmingsplannen (inclusief uitwerkingsplannen); ▪ Wet op de Waterhuishouding zoals waterplannen op de verschillende schaalniveaus (m.u.v. de gemeentelijke waterplannen); ▪ Planwet Verkeer en vervoer: de nationale, provinciale, gemeentelijke verkeer en vervoersplannen; ▪ Reconstructiewet zoals de reconstructieplannen; ▪ Natuurbeschermingswet zoals het Natuurbeleidsplan; ▪ Waterleidingwet: betreft alleen de Nota Drinkwatervoorziening.

	<p>Een planmer-procedure wordt veelal in de volgende stappen uitgevoerd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kennisgeving - Het bevoegd gezag laat via openbare kennisgeving weten het voornemen om een m.e.r.-plichtig plan te willen vaststellen. De kennisgeving duidt onder andere aan wanneer en waar relevante stukken ter inzage worden gelegd, wat de inspraakmogelijkheden zijn en de eventuele rol van de Commissie m.e.r. bij de toetsing. 2. Raadpleging - Het bevoegd gezag raadpleegt de bestuursorganen die bij de voorbereiding van het plan moeten worden betrokken over de reikwijdte en het detailniveau van het MER. Raadpleging van de Commissie voor de milieueffectrapportage (Commissie m.e.r.) is niet verplicht, maar op vrijwillige basis mogelijk. Aan deze raadpleging zijn vooralsnog geen kosten verbonden. Bij een advies van de Commissie stelt deze net als bij besluit-m.e.r. een werkgroep samen en brengt het schriftelijk een (openbaar) advies uit. De raadplegingsstap is vormvrij. In de praktijk wordt veelal een zogenaamde Notitie reikwijdte en detailniveau opgesteld. Dit is niet wettelijk verplicht. 3. Milieueffectrapport (MER) - Het bevoegd gezag is verantwoordelijk voor het opstellen van het milieueffectrapport (planMER). Het opstellen is niet aan een termijn gebonden. Om meerwaarde te behalen uit het planmer-proces is het aan te bevelen planmer tijdig op te starten en tijdig aan de planontwikkeling te koppelen. Door een goede wisselwerking tussen planontwikkeling inclusief alternatiefontwikkeling en het milieuonderzoek levert het planMER de milieu-informatie om afwegingen te kunnen maken en om de milieuonderbouwing in het plan op te kunnen stellen. Indien een passende beoordeling nodig is, dient ook deze in het plan-MER te worden opgenomen. 4. Publicatie planMER en ontwerpplan - Het bevoegde gezag publiceert het planMER gelijktijdig met het ontwerpplan. 5. Inspraak, advisering en hoorzitting – Een ieder kan opmerkingen maken over het planMER en zienswijzen indienen over het ontwerpplan. De termijn is doorgaans 6 weken, maar volgt de termijn van bedenkingen van de procedure voor het besluit over het plan. 6. Toetsing door de Commissie m.e.r. - Toetsing van het planMER door de Commissie is verplicht bij plannen waarvoor een passende beoordeling is gemaakt én voor plannen met toekomstige m.e.r.(beoordelings)plichtige projecten in (P)EHS gebied. Voor andere plannen geldt een inschakeling van de Commissie op vrijwillige basis. Een termijn voor het uitbrengen van het toetsingsadvies is niet in de wet vastgesteld. Veelal is rekening te houden met een reactietermijn van 6 weken, zoals die ook voor de inspraak geldt. De termijn wordt 2 weken langer als de Commissie tevens wordt gevraagd binnengekomen opmerkingen en adviezen te beoordelen. 7. Besluit - Het bevoegd gezag neemt het besluit over het plan. Het houdt daarbij rekening met de milieugevolgen, inspraakreacties en adviezen. Het motiveert in het besluit wat er met de resultaten van het planMER is gedaan. Daarnaast stelt het bevoegd gezag vast wat en wanneer wordt geëvalueerd. 8. Evaluatie - Het bevoegd gezag monitort en evalueert de optredende milieugevolgen van de planuitvoering. De inhoud van de evaluatieparagraaf bij het besluit vormt de basis voor de monitoring en evaluatie. Het bevoegd gezag neemt waar nodig aanvullende maatregelen om de milieugevolgen (verder) te beperken. 	
Categorie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch 	<ol style="list-style-type: none"> 1 (informeren belanghebbenden) 2 (wet- en regelgeving toepassen en toetsen) 3 (meewegen milieueffecten bij besluitvorming plan).
Toepassings-fase	<ol style="list-style-type: none"> 1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie 	(1), 2, 3

Toepassingsveld	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beslissingsondersteuning 2. Effect-analyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	1 t/m 4
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie 	1, 2, 3, 4, 7
Gebruik (invullen indien van toepassing)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Geen beperking beschikbaarheid; Voorwaardelijk gekoppeld aan bepaalde planvormen 2. Kosten afhankelijk van reikwijdte en detailniveau en omvang ruimtelijke planvorming 3. Veel gebiedsinformatie én inzichten in beschikbare kennis over oorzaak-effect 4. Informatie over geplande ruimtelijke ontwikkelingen en betrokken belangen 5. Tijdbesteding afhankelijk van reikwijdte en omvang ruimtelijke planvorming 6. Beperkt. GIS-analyse en modelberekeningen kunnen desgewenst worden ingezet 7. Een deelnemer = initiatiefnemer planvorm 8. PlanMER met beoordeling milieueffecten voorgenomen ruimtelijke planvorm (beschrijving effecten, kaarten)

GEBRUIKSERVARINGEN		
Gebruikersgroepen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk.. 	1 t/m 8
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	Goed
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Een juridisch beleidsinstrument; inhoudelijke zaken zijn grondig vastgelegd. Met dit instrument vindt een vroegtijdige discussie over en onderbouwing van locatiekeuzes plaats. Op projectniveau kan men zich vervolgens puur richten op inrichtingsvraagstukken. ▪ Het instrument biedt het bevoegd gezag keuzeruimte (maatwerk), omdat er procedureel vrijheidsgraden zijn (met name in de voorfase). ▪ Een gestructureerde en systematische werkwijze om op een expliciete wijze keuzes in beeld te brengen en informatie aan te leveren ten behoeve van de te maken afweging en te voorzien van 	

	een milieuonderbouwing.
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Het uitwerken van het meest milieuvriendelijke alternatief is bij een planmer niet verplicht. Bij een besluit-m.e.r. wel. ▪ Op bestemmingsplanniveau kan er zowel sprake zijn van planmerplicht als van besluit-m.e.r.-plicht ▪ Langdurig proces
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tijdige inzet en tijdige koppeling aan het planproces, vanaf voorbereidingsfase ▪ Breng tijdig de keuze mogelijkheden (alternatieven) in beeld en benut het planMER voor de afweging (voorkom toetsing achteraf) ▪ Spits het milieuonderzoek (reikwijdte en detailniveau) toe op het te nemen besluit (scoping) ▪ Formuleer vooraf wat het planMER moet (en kan) opleveren. PlanMER is maatwerk en een hulpmiddel voor de besluitvorming!
Vergelijkbare instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Besluit-m.e.r
Best practices en inspiratiepunt	www.infomil.nl/onderwerpen/ruimte/mer/brochure/

21. Politieke lobby

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	<p>Politieke lobby (politieke agendering)</p> <p>Lobbyen houdt in dat een belanghebbende (organisatie) op een strategische en georganiseerde wijze de politieke agenda of besluitvorming probeert te beïnvloeden in zijn of haar voordeel. Dit gebeurt door bestuurlijke vrijblijvende informatie uitwisseling en afspraken maken.</p>
Maker	Historisch ontwikkeld vanuit de antieke oudheid (de Grieken)
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Schendelen, M.P.C.M. van, (1995), <i>Gelijk hebben of winnen? Nederlandse belangenbehartiging in de Europese Unie</i>, University Press, Amsterdam ▪ Berenschot Communicatie (2003), <i>Managementmodellen voor communicatie</i>. Amsterdam.
Overige relevante literatuur en websites	www.europadecentraal.nl

ESSENTIE	
Beschrijving instrument	<p>Lobbyen is het systematisch informeel beïnvloeden van de formele besluitvorming. Met politieke lobby wordt getracht om via informatievoorziening personen op invloedrijke posities (veelal bestuurders) voor een bepaald idee of belang te winnen en zodoende het idee of belang op de politiek-bestuurlijke agenda te krijgen. Deze personen hebben direct of indirect invloed op de (politiek-bestuurlijke) agendavorming of het besluitvormingstraject. Van Europees tot gemeentelijk niveau is het doel de politieke agenda en besluitvorming te beïnvloeden, zodat financiële middelen beschikbaar komen om de gewenste doelen (ideeën uitwerken of belangenbehartiging) te realiseren.</p> <p>In de Nederlandse situatie wordt het instrument ook gebruikt. Zo wordt het instrument door de Rijksoverheid ingezet om (delen van) het uitvoeringsprogramma van de Tweede Nationale Deltacommissie tot uitvoering te brengen. Op gemeentelijk niveau is de laatste jaren intensief gelobbyd om klimaatverandering op de (politiek-bestuurlijke) agenda te krijgen en zo de geformuleerde doelstellingen binnen de gestelde termijn realiseren.</p> <p>Primair beoogt actief lobbyen het creëren van breed draagvlak voor bepaalde ideeën, belangen of doelen. Een resultaat kan de vorming van vroegtijdige allianties tussen belanghebbenden binnen water en gebiedsontwikkeling zijn.</p> <p>Lobbyen is niet alleen weggelegd voor partijen met veel geld of financiële invloed, die vaak worden ondersteund door professionele lobbyisten. Lobbyen is ook een instrument dat door (maatschappelijke) belangenorganisaties kan worden ingezet om hun ideeën en belangen onder de aandacht van de bestuurders en besluitvormers te brengen.</p>

	Lobbyen is vooral zinvol als er veel onzekerheden en risico's kleven aan bepaalde vraagstukken. De keuzeruimte voor bestuurders en besluitvormers is dan nog niet inzichtelijk en kan dus door informatievoorziening worden beïnvloed.	
Categorie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch 	<ol style="list-style-type: none"> 1 (informatie-uitwisseling tussen betrokken partijen) 3 (doel is agendering of besluitvorming beïnvloeden)
Toepassingsfase	<ol style="list-style-type: none"> 1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie 	1, 2 en 3
Toepassingsveld	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	1, 3
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie 	Alle
Gebruik (invullen indien van toepassing)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Alleen succesvol inzetbaar wanneer de organisatie over een (breed vertakt) (politiek) netwerk beschikt 2. Professionele lobbyisten zijn kostbaar; zijn bij grote organisaties veelal in vaste dienst 3. Groot netwerk binnen de politiek en inzicht hebben in de positie van de actoren (actoren- en krachtenveldanalyse) 4. Inzicht hebben in de relevante laatste ontwikkelingen 5. Hoe langer van tevoren, des te groter de kans van slagen 6. Geen 7. Meerdere 8. Politieke agendering of besluitvorming met een positief resultaat voor het ingezette belang/doel

GEBRUIKSERVARINGEN

Gebruikersgroepen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 	1, 2, 3, 4, 5, 8
--------------------------	--	------------------

	3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk..	
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	Goed bij de professionele organisaties/personen. Slecht bij het grote publiek (burgers).
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bij politiek-bestuurlijke vraagstukken essentieel 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lobbyen heeft bij het grote publiek veelal een slecht imago; het wordt nog al eens geassocieerd met “achterkamertjes politiek” en het maken van onduidelijke afspraken 	
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ inzet ervaren lobbyisten 	
Vergelijkbare instrumenten	Onderhandelingen	
Best practices en inspiratiepunt	<p>Bekende organisaties die actief lobbyen zijn koepelorganisaties als het Interprovinciaal Overleg (IPO), de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de Unie van Waterschappen (UWW). Het IPO lobbyt in Brussel actief voor het beperken van administratieve lasten voor de provincies, het laten toenemen van het zelfstandig functioneren van provincies en het beschikbaar stellen van financiële middelen waarover provincies kunnen beschikken.</p> <p>Management en organisatie bureaus bieden diverse studies en cursussen aan op het gebied van lobbyen. Bijvoorbeeld kan een organisatie het public affairs stroommodel (de organisatie van de lobby) toepassen om inzicht te verwerven in kansen en bedreigingen voor de lange termijn, en hoe organisatiebelangen veilig te stellen (Berenschot Communicatie, 2003).</p>	

22. Prestatielabel water voor bouwen

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	Prestatielabel water voor bouwen
Maker	Nieuw, mogelijk te ontwikkelen instrument
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gesproken met platform 'Beter Bouwen Beter Wonen' ▪ www.vrom.nl ▪ VROM, <i>Werkprogramma Schoon en Zuinig</i> ▪ http://www.energielabel.nl
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ven, F. van de, et.al. (2008), <i>Waterrobuust Bouwen, Beter Bouw- en Woonrijpmaken</i>, SBR, Rotterdam

ESSENTIE					
Beschrijving instrument	<p>Nieuw te ontwikkelen instrument!</p> <p>Het idee voor het opstellen van een prestatielabel water voor bouwen komt voort uit het bestaande gebruik van een energieprestatielabel voor huizen. Het energieprestatielabel voor huizen wordt al enige tijd gebruikt om de energiezuinigheid van woningen aan te duiden en (toekomstige) bewoners er met voorbeelden toe te bewegen energiezuinig te leven en te wonen en waar nodig energiebesparende maatregelen te nemen.</p> <p>Bij een prestatielabel water voor bouwen wordt gedacht aan het in beeld brengen en typeren van het waterverbruik in een woning/gebouw, gekoppeld aan een advies met waterbesparende maatregelen. Het label richt zich op waterbewust bouwen en wonen. Het prestatielabel water voor bouwen kan eventueel ook gekoppeld worden aan een keurmerk/certificaat (kwaliteitsverklaring). Er bestaan al verschillende keurmerken voor diensten en producten op het gebied van water zoals rioleringen, verwarmingsinstallaties, waterleidingen, en managementsystemen. Het opstellen van een (nieuw overkoepelend) keurmerk kan het waterbewust bouwen en wonen bij projectontwikkelaars/burgers vergroten.</p> <p>Het opschalen van het prestatielabel/keurmerk tot het schaalniveau van een perceel/woonwijk/bedrijf is ook een optie om zo het belang van water binnen de ruimtelijke inrichting te vergroten. Overheden geven dan een keurmerk 'waterbewust bouwen op woonwijkniveau' af aan projectontwikkelaars die bij de ontwikkeling van gebouwen/woonwijken rekening houden met het waterbelang/waterverbruik.</p> <p>Het platform 'Beter Bouwen Beter Wonen' geeft aan dat een dergelijk label voor een woning niet los gezien kan worden van het gebied. In het hele bouwproces (dus op gebiedsniveau) zal het waterbewustzijn immers moeten worden meegenomen. De implementatie hiervan is van invloed op het label dat de woningen uiteindelijk krijgen. Daarnaast zouden gemeenten na enkele jaren moeten toetsen of het gegunde label nog op de woningen van toepassing is. Hiermee kan het label ook van waarde zijn voor de doorwerking van het belang van water in het beheer van woningen en woonwijken.</p>				
Categorie	<table border="1"> <tr> <td>1. Communicatief</td> <td rowspan="3">1, 2</td> </tr> <tr> <td>2. Juridisch</td> </tr> <tr> <td>3. Bestuurlijk</td> </tr> </table>	1. Communicatief	1, 2	2. Juridisch	3. Bestuurlijk
1. Communicatief	1, 2				
2. Juridisch					
3. Bestuurlijk					

Toepassingsfase	1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie	1, 2, 3, 5
Toepassingsveld	1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering	1, 2, 4
Water-/klimaatthema's	1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie	2, 3, 4, 5
Gebruik (invullen indien van toepassing)	1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat	nvt

GEBRUIKSERVARINGEN

Gebruikersgroepen	1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk..	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9,10
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	Nvt
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Een label maakt onderlinge vergelijking van gebouwen mogelijk (benchmarking) en vormt een prikkel tot verdere efficiency van watergebruik door ontwikkelaars, eigenaren en gebruikers. ▪ Keurmerken kunnen ontwikkelaars prikkelen innovaties door te voeren in hun producten om het keurmerk te 'bemachtigen' ▪ Keurmerken dragen bij aan een positief maatschappelijk imago van (project)ontwikkelaars ('kijk ik doe het goed') ▪ Verlaging van waterkosten. Wanneer waterbesparende en watersysteem gerelateerde maatregelen worden uitgevoerd, dalen de kosten voor bijvoorbeeld het watergebruik/ van wateroverlast. ▪ Het belang van water in het bouwproces wordt groter, wanneer het bouwproces van invloed is op het label van de woning. 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Er is nog geen wet- en regelgeving ▪ Complex om systematiek op te zetten 	

	<ul style="list-style-type: none">▪ Geloofwaardige beoordeling nodig om het keurmerk te kunnen toebedelen▪ Gevaar van overkill van keurmerken en labels. Wellicht zijn er mogelijkheden om te combineren met bijv. energieprestatielabel.
Gebruikerswensen	Instrument nog niet in gebruik
Vergelijkbare instrumenten	<ul style="list-style-type: none">▪ Energielabel woningbouw▪ Keurmerk duurzaam bouwen BREEAM
Best practices en inspiratiepunt	Nvt

23. Provinciale verordeningen

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	Provinciale verordeningen (Specifiek: Provinciale verordening waterveiligheid)
Maker	Bestuursorganen: provincies
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Website Provincie Utrecht: http://www.provincieutrecht.nl/prvutr/internet/water.nsf/all/2?opendocument ▪ Verordening Waterkering West-Nederland, 2006 ▪ STOWA (februari 2007), <i>Leidraad toetsen op veiligheid Regionale Waterkeringen</i> ▪ STOWA (oktober 2006), <i>Leidraad toetsen op veiligheid Regionale Waterkeringen, katern Boezemkaden</i>
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ www.HelpdeskWater.nl

ESSENTIE	
Beschrijving instrument	<p>Algemeen</p> <p>Een verordening is een besluit van algemene strekking. Een besluit van algemene strekking is een schriftelijke beslissing van een bestuursorgaan die gevolgen heeft voor een groep personen. Provinciale Verordeningen zijn uitvoeringsinstrumenten, met als doel om de uitvoering van het ruimtelijk beleid van provincie zeker te stellen. Dat ruimtelijke beleid staat in de structuurvisie. Structuurvisies zijn beleidsinstrumenten en hebben geen juridische status voor andere overheden.</p> <p>Provinciale Verordening Waterveiligheid</p> <p>Met waterkeringen beschermen we ons land tegen overstromingen. Er kan een onderscheid wordt gemaakt tussen primaire, regionale en overige waterkeringen. Primaire waterkeringen zijn aangewezen door het Rijk en beschreven in de Wet op de waterkering (1996). Regionale waterkeringen zijn niet-primaire waterkeringen die zijn aangewezen op basis van een provinciale verordening en/of zijn opgenomen in de legger/keur van het waterschap. Waterkeringen met een belangrijke waterstaatkundige functie op regionaal niveau kunnen worden aangewezen als een regionale waterkering. Deze status verkrijgt de waterkering alleen na aanwijzing in een provinciale verordening en/of opname in een legger of keur van de beheerder. De aanwijzing wordt overwegend uitgevoerd door de provincies.</p> <p><u>Voorbeeld: Verordening Waterkeringen West-Nederland</u></p> <p>Omdat naast primaire ook regionale waterkeringen van belang zijn bij de bescherming van ons land tegen overstroming hebben de provincie Utrecht, Zuid-Holland en Noord-Holland, samen met betrokken waterschappen en STOWA, normen ontwikkeld voor de veiligheid die regionale waterkeringen (boezemkaden) moeten bieden. Die normen zijn vastgelegd in de Verordening West-Nederland die begin 2006 is vastgesteld. De normen geven het veiligheidsniveau aan waaraan en wanneer de boezemkaden moeten voldoen. Het opstellen van de</p>

	<p>verordening gebeurt in goed overleg met de waterschappen. De waterschappen zorgen vervolgens voor de voorbereiding en uitvoering van de verbeteringsmaatregelen. Zij rapporteren jaarlijks aan Gedeputeerde Staten over de voortgang van de verbeteringsmaatregelen en de uitkomsten van inspecties (toetsing waterkeringen). De periode of frequentie van toetsing wordt vastgesteld door de provincie, in overleg met de waterkeringbeheerder en wordt opgenomen in de provinciale verordening.</p> <p><u>Voorbeeld Verordening Water (provincie Noord-Brabant)</u> De Verordening Water regelt een aantal water-onderwerpen, zoals normen voor de regionale waterkeringen en voor wateroverlast. Het waterschap moet ervoor zorgen dat de keringen en de afvoer- en bergingscapaciteit van het watersysteem voldoen aan deze normen. Daarnaast staat er in de verordening voor welke waterschapsprojecten de nieuwe projectprocedure uit de Waterwet wordt toegepast (bron: website provincie Noord Brabant).</p>	
Categorie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch 	2
Toepassingsfase	<ol style="list-style-type: none"> 1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie 	3, 5 De beheerder heeft tot taak de regionale waterkering zodanig te beheren dat deze voldoet aan de bij de verordening vastgestelde veiligheidsnorm.
Toepassingsveld	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	1
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie 	1, 2, 3
Gebruik (invullen indien van toepassing)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid onbeperkt. Voorwaarde gebruik: wettelijke bevoegdheid tot het opstellen van verordeningen, oplossen maatschappelijk vraagstuk 2. Niet van toepassing 3. Inzicht in reikwijdte en grondslag relevante wettelijke (beleids)kaders, verdeling van wettelijke bevoegdheden en taken 4. Inzicht in daadwerkelijke toepassing, reikwijdte en effecten verordening (monitoren, evalueren) 5. Tijdbesteding afhankelijk van onderwerp verordening 6. Geen extra hardware nodig buiten bestaande office-applicaties 7. Verordeningen regelen zaken van algemeen belang, toegespitst op

		<p>een onderwerp, thema of doelgroep</p> <p>8. Een set van doelen en bepalingen als basis voor activiteiten door andere partijen dan de initiatiefnemende overheidsorganisatie. Sommige verordeningen hebben ook een zelfbindend karakter, zoals de Keur van een waterschap</p>
--	--	---

GEBRUIKSERVARINGEN		
Gebruikersgroepen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk.. 	1, 2
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	Goed
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Instrument om uitvoering van provinciaal beleid (in enige mate) zeker te stellen. In een Provinciale Verordening kunnen provincies regels stellen voor de inhoud van inpassingsplannen, bestemmingsplannen, projectbesluiten en beheersverordeningen die binnen een jaar na inwerkingtreding moeten worden verwerkt in het betreffende plan. 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Verordeningen (als voorbeeld van wet- en regelgeving) kunnen verstarrend werken bij het oplossen van complexe maatschappelijke vraagstukken 	
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Eenvoud in regels en bepalingen 	
Vergelijkbare instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Keur: Verordening van het waterschap, waarin gebods- en verbodsbepalingen zijn opgenomen en waarvan de naleving door sancties kan worden afgedwongen. ▪ Zie juridische instrumentaria, sheet 15 	
Best practices en inspiratiepunt	Verordening Waterkering West-Nederland: Gezamenlijk besluit van de Provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht en Gelderland	

24. Publiek Private Samenwerking

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	Publiek private samenwerking (PPS)
Maker	Overheden i.s.m. marktpartijen
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ www.ppsbijhetrijk.nl/ ▪ www.verkeerenwaterstaat.nl/onderwerpen/kennis_en_innovatie/publiekprivatesamenwerking/vraag_en_antwoord/ ▪ Samen Leren om samen te beheren, effectievere participatie in het waterbeheer ▪ Taskforce PPS (VenW) ▪ Geraadpleegd Laurens Schrijnen, Directeur Verkeersonderneming
Overige relevante literatuur en websites	www.vno-ncw.nl <i>'Public Private Partnerships, Adding value to Europes public services':</i> http://212.3.246.117/docs/1/IJLLKHPDNCBDOHAGILAPDMPGPDBW9DWWWY9LTE4Q/UNICE/docs/DLS/2008-01812-E.pdf

ESSENTIE					
Beschrijving instrument	<p>Bij PPS vindt samenwerking plaats tussen publieke partijen en private partijen bij de uitvoering van investeringsprojecten met een publiek belang. Daarbij kan het o.a. gaan om water, infrastructuur of woningbouw projecten. Vroegtijdig betrekken van private partijen biedt meerwaarde, omdat zij specifieke kennis en ervaring bezitten of omdat zij mee willen financieren.</p> <p>Waterbeheer is een gezamenlijk proces van alle overheden in zogenaamd medebewind: rijk, provincies, gemeenten en waterschappen. Betrokkenheid van alle relevante partijen, zowel publiek als privaat, bij zowel het definiëren van de opgaven als het vinden van oplossingen vindt het kabinet van groot belang (nationaal Waterplan). De uitwerking van maatregelen vindt op alle niveaus zo veel mogelijk gebiedsgericht plaats, waarbij verschillende opgaven worden gecombineerd in integrale oplossingen. Publieke en private partijen werken daarbij uitvoeringsgericht samen.</p> <p>Design Build Finance and Maintain (DBFM) is de meest gebruikte vorm van PPS. De overheid is opdrachtgever en besteedt het investeringsproject, bijvoorbeeld de bouw van infrastructuur, in één contract uit aan een private partij. Dit is meestal een consortium van verschillende marktpartijen. Het contract regelt ontwerp, bouw, financiering en onderhoud. De contractduur verschilt, maar is voor wegen ongeveer vijftien jaar.</p> <p>In het Nationaal Waterplan 2010-2015 staat dat het rijk zal inzetten op stimulering van publiek-private samenwerking. Het Rijk zal haar besluitvormingsprocedures ten aanzien van publiek-private samenwerking nader bezien.</p>				
Categorie	<table border="1"> <tr> <td>1. Communicatief</td> <td rowspan="3">1, 2, 3</td> </tr> <tr> <td>2. Juridisch</td> </tr> <tr> <td>3. Bestuurlijk/economisch</td> </tr> </table>	1. Communicatief	1, 2, 3	2. Juridisch	3. Bestuurlijk/economisch
1. Communicatief	1, 2, 3				
2. Juridisch					
3. Bestuurlijk/economisch					
Toepassingsfase	<table border="1"> <tr> <td>1. Voorverkenning</td> <td rowspan="2">2, 4, 5</td> </tr> <tr> <td>2. Verkenning</td> </tr> </table>	1. Voorverkenning	2, 4, 5	2. Verkenning	
1. Voorverkenning	2, 4, 5				
2. Verkenning					

	<ol style="list-style-type: none"> 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie 	
Toepassingsveld	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	1, 3
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie 	1 (bijvoorbeeld marktverkenning Afsluitdijk), 2, 3, 4 (bijvoorbeeld Delfluent), 5, 6, 7
Gebruik (invullen indien van toepassing)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Breed gevoel voor urgentie bij alle betrokken partijen en wederzijds vertrouwen. Uitspreken van reële en expliciete verwachtingen van publieke en private over de mogelijkheden van PPS. Oftewel een samenwerking waarbij een overheid duidelijk aangeeft wat zij wil bereiken en binnen welke randvoorwaarden en waarbij de private sector binnen deze randvoorwaarden de ruimte krijgt om zijn innovatie in te zetten. Bereidheid van marktpartijen om risico's te dragen en voorfinanciering voor haar rekening te nemen. 2. Kosten waaronder voorfinanciering worden deels door private partijen gedragen. Omvang kosten toepassing verschillend. 3. Inzicht in belangen, doelen verwachtingen en verantwoordelijkheden m.b.t. samenwerking/uitvoering 4. Inzicht in netwerk/speelveld gedurende uitvoering/beheer project 5. Afhankelijk van aard, omvang en complexiteit opgave en speelveld 6. Nvt 7. Meerdere personen/partijen 8. PPS in de vorm van een contract

GEBRUIKSERVARINGEN

Gebruikersgroepen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 	1 t/m 10 Bij PPS kunnen verschillende gebruikersgroepen betrokken worden.
--------------------------	---	--

	9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk..	
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	Goed
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vroegtijdig betrekken van private partijen biedt meerwaarde, omdat zij specifieke kennis en ervaring bezitten of omdat zij mee willen financieren. PPS levert maatwerk op ▪ De overheid krijgt meer waar voor zijn geld: betere kwaliteit voor hetzelfde geld of dezelfde kwaliteit voor minder geld ▪ Projecten zijn sneller klaar ▪ De creativiteit en ervaring van het bedrijfsleven worden beter benut voor het algemene belang. ▪ Er ontstaan nieuwe kansen voor opdrachten op terreinen die voorheen tot het domein van de overheid behoorden. ▪ Publieke en private partijen kunnen langere samenwerkingsverbanden aangaan. ▪ PPS biedt de mogelijkheid voor een betere risicoverdeling. De overheid hoeft niet langer alle risico's te dragen. De risico's worden toebedeeld aan de partij die ze het beste kan beheersen. ▪ Transparantere besluitvorming omtrent (grote) projecten 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Volstrekt helder zijn waar de risico's en verantwoordelijkheden liggen ▪ Voorfinanciering marktpartijen (hoge startkosten, door hoge biedings- en consultatiekosten) ▪ Beperkte mogelijkheden tot bijsturing vanuit publieke sector ▪ Criticasters die zeggen dat overheidsprojecten nooit privaot gefinancierd moeten worden omdat op de pof kopen de democratische controle op de uitgaven bemoeilijkt (bron; Symposium PPS en mobiliteit: pro's en contra's) 	
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ontwikkeling van nieuwe vormen van PPS ▪ De toepassing van PPS is nog er incidenteel. Een belangrijke voorwaarde daarbij is wel dat zowel de publieke sector als de private sector reële verwachtingen hebben over de mogelijkheden van PPS. Een samenwerking waarbij de overheid duidelijk aangeeft wat zij wil bereiken en binnen welke randvoorwaarden en waarbij de private sector binnen deze randvoorwaarden de ruimte krijgt om zijn innovatie in te zetten (bron: Symposium PPS en mobiliteit: pro's en contra's) 	
Vergelijkbare instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gebiedsontwikkeling is ook een kansrijk instrument gebleken om wateropgaven in samenhang met regionale of lokale wensen te realiseren. Het wordt bijvoorbeeld in het programma Ruimte voor de Rivier op diverse locaties toegepast. Het is echter geen eenvoudig instrument. ▪ Blauwe diensten (vorm van PPS) ▪ PPS is een uitwerking van een van de mogelijkheden om waterbeheer op een nieuwe wijze te financieren. Daarmee grote overlap met factsheet 'nieuwe manieren van waterbeheer financieren'. 	
Best practices en inspiratiepunt	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Het vroegtijdig betrekken van het bedrijfsleven in publiek-private samenwerking is de marktverkenning Afsluitdijk. ▪ Delfluent: De samenwerking tussen Delfluent en het Hoogheemraadschap van Delfland is uniek voor de Nederlandse Waterschapswereld. Het is het eerste afvalwaterzuiveringsproject in Nederland dat tot stand is gekomen volgens Publiek Private Samenwerking (PPS). Door de (ver)bouw en het beheer van de twee afvalwaterzuiveringsinstallaties uit te besteden aan Delfluent is er sprake van een aanzienlijke besparing van gemeenschapsgeld door het hoogheemraadschap. ▪ Boeren met water (Habiforum) ▪ Kennistransfer blauwe diensten (leven met water) 	

25. Risicozonering

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	Risicozonering
Maker	Rijk, provincies en gemeenten In het Ontwerp Nationaal Waterplan worden verschillende hoofdpunten benoemd waaronder Waterveiligheid. Het kabinet geeft aan de drie lagen uit het nieuwe waterveiligheidsbeleid invulling met een set maatregelen, programma's, projecten en andere activiteiten. Voor "Duurzame ruimtelijke inrichting: laag 2 van het waterveiligheidsbeleid" is de ontwikkeling van een "methodiek overstromingsrisicozonering" een van de acties.
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gesproken met Niels Roode, Rijkswaterstaat Waterdienst ▪ Ruimtelijke Planbureau (2007), <i>Overstromingsrisico als ruimtelijke overgave</i> ▪ Ontwerp Nationaal Waterplan, 22 december 2008 ▪ Ontwerp Beleidsnota Waterveiligheid, 22 december 2008
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Overstromingsrisicozonering. Naar een groter risicobewustzijn in ruimtelijke afwegingen. In opdracht van ministeries van VenW en VROM. Rotterdam, 2008

ESSENTIE	
Beschrijving instrument	<p>Achtergrond</p> <p>In de Ontwerp Beleidsnota Waterveiligheid zijn de hoofdlijnen van het nieuwe waterveiligheidsbeleid geschetst. <i>"Het voorkomen van overstromingen is en blijft de kern van het waterveiligheidsbeleid. Meer dan voorheen wordt daarbij geanticipeerd op klimaatverandering en economische en demografische ontwikkelingen. Overstromingsrisico's gaan bovendien vaker en beter een rol spelen bij een duurzame ruimtelijke inrichting. Tenslotte verbetert de organisatorische voorbereiding op overstromingen, voor het geval een dergelijke gebeurtenis zich onverhoopt toch voordoet. Waterveiligheidsbeleid in drie lagen dus. Daarbij wil het Rijk het risicobewustzijn bij bestuurders, burgers en bedrijven vergroten (bron: Beleidsnota waterveiligheid).</i></p> <p>Het Kabinet wil het waterveiligheidsbeleid actualiseren op basis van nieuwe kennis en inzichten. Centraal staat het overstromingsrisicobeheer, met als belangrijkste opgave verstandig omgaan met onzekerheden. Het kabinet kiest op basis van een risicobenadering voor een duurzame aanpak, door inzet op 'meerlaagsveiligheid'. Wat de normering betreft wordt een overstap gemaakt naar overstromingskansen per dijkkring. De meerlaagsveiligheid wordt opgebouwd in drie lagen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Preventie als primaire pijler van beleid; 2. Duurzame ruimtelijke planning; 3. Rampenbeheersing op orde krijgen en houden. <p>Ondanks de forse inzet op preventie is een overstroming nooit volledig uit te sluiten. Daarom zet het kabinet aanvullend in op het beperken van de gevolgen van een mogelijke overstroming. Deze andere aanpak heeft vergaande consequenties voor het ruimtegebruik. De tweede laag van</p>

	<p>het waterveiligheidsbeleid is erop gericht overstromingsrisico's expliciet mee te wegen bij de keuze van locaties voor grootschalige ontwikkelingen en de inrichting van kwetsbare gebieden, locaties, infrastructuur en gebouwen. Het kabinet is van mening dat een generieke methode nodig is om overstromingsrisico's te vertalen naar perspectieven voor ruimtelijke ontwikkelingen. Aan de hand van een gebiedsgerichte uitwerking van deze risicozonering, opgesteld door de provincies, in samenspraak met de waterbeheerders en gemeenten, kan de kwetsbaarheid van gebieden in beeld worden gebracht. (bron: Nationaal Water Plan)</p> <p>Het instrument overstromingsrisicozonering is nieuw en nog in ontwikkeling. Het Rijk werkt in samenwerking met provincies, gemeenten en waterschappen aan een methode om overstromingsrisico's te vertalen naar perspectieven voor een duurzame ruimtelijke ontwikkeling. Het rijk vraagt de provincies uiterlijk in 2012 in samenwerking met waterbeheerders en gemeenten voorstellen te doen voor risicozonering, uitgewerkt op kaarten voor die gebieden die kwetsbaar zijn. Beoogd wordt de risicozones in te bedden in provinciale structuurvisies (waaronder waterplannen) en de OverstromingsRisicoBeheerplannen, die in het kader van de Europese Richtlijn Overstromingsrisico's ontwikkeld worden. Uitwerking van het instrument 'risicozonering' vindt plaats binnen het Deltaprogramma (Deelprogramma Waterveiligheid).</p> <p>Overstromingsrisicozonering Deze methode biedt een kader om gebiedsspecifieke overstromingsrisico's te koppelen aan de bestemming en ontwikkeling van gebieden en functies. Doel is te komen tot een voor betrokkenen heldere, eenduidige en robuuste weergave van een aantal onderscheidende risicozones waarvoor specifieke doelen en kaders kunnen worden gesteld.</p> <p>Op basis van de analyse van overstromingsrisico's zullen voor de meest kwetsbare gebieden aanvullende voorwaarden worden gesteld aan de bouw (locatiekeuze, inpassing en ontwerp) en bescherming (fysieke en organisatorische rampenbeheersingsmaatregelen) van nieuwe vitale objecten. Risicozones worden vastgesteld op basis van informatie over waterdiepte en de aankomsttijd van het water na een overstroming. De waterdiepte is een van de belangrijkste variabelen voor de potentiële economische schade, ecologische schade en het aantal slachtoffers. De aankomsttijd van het water geeft een beeld van de tijd die beschikbaar is om mensen in veiligheid te brengen en voorbereidingen te treffen voor het beschermen van functies (bron: Ruimtelijke Planbureau, 2007).</p>	
Categorie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch 	<p>1 (via risicokaarten), 2 (Het rijk neemt het initiatief om voor deze methode/instrument een AMvB op te stellen. Risicozonering wordt dus onderdeel van de wetgeving), 3</p>
Toepassingsfase	<ol style="list-style-type: none"> 1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie 	<p>1, 2, 3, 4</p>

Toepassingsveld	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	1
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie 	1, 2, 3, 6
Gebruik (invullen indien van toepassing)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat 	Niet bekend, nieuw instrument

GEBRUIKSERVARINGEN		
Gebruikersgroepen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk.. 	1, 2, 3, 5, 9, 10
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	Goed (instrument is in ontwikkeling)
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ De door het rijk te ontwikkelen risicozoneringsmethode levert een belangrijke input voor besluiten over locatiekeuze, ontwerp, inrichting en beheer van gebouwen en gebieden (in bestemmingsplannen en structuurvisies) en is daarmee behulpzaam bij het toepassen van de watertoets voor veiligheid. ▪ De risicozonering kan zorgen voor meer bestuurlijke daadkracht ▪ Een ruimtelijke waterstrategie gericht op risico reductie kan tegelijkertijd leiden tot een ruimtelijke meerwaarde. 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ De risicozonering leidt niet direct tot een noodzaak bij overheden om hiervoor plannen op te stellen. Met betrekking tot externe veiligheid bestaan die plannen wel. Voor waterrisico's bestaat er weinig urgentie. Een zonering alleen kan dit ook niet bewerkstelligen (Niels Roode, zie bijlage) 	
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Provincies kunnen met de nieuwe regionale structuurvisies het voortouw nemen door in deze plannen risicozones te integreren. Zij kunnen een belangrijke rol spelen bij de regionale afstemming tussen de verschillende ruimtelijke ordenaars in een bestuurlijk sterk versnipperd veld. ▪ Het rijk moet beter toezien op de juiste locatiekeuze. Waterschappen zijn deskundig binnen de dijkringen en zouden de betrokken partijen moeten aanzetten om overstromingsbestendigheid als belangrijke 	

	<p>voorwaarde te hanteren.</p> <ul style="list-style-type: none">▪ Gemeenten en projectontwikkelaars moeten gaan inzien dat waterveiligheid geen lastige voorwaarde is, maar noodzaak en dat deze kansen biedt voor meer kwaliteit in de leefomgeving. Gemeenten zouden er voorts op moeten toezien dat er geen functies worden toegekend aan bepaalde gebouwen of delen van gebouwen die bovenmatig risico lopen. (Overstromingsrisico als ruimtelijke overgave, Ruimtelijke Planbureau, 2007)
Vergelijkbare instrumenten	<ul style="list-style-type: none">▪ Watertoets▪ Waterkansenkaart
Best practices en inspiratiepunt	<ul style="list-style-type: none">▪ Zuidplaspolder, Haarlemmermeerpolder. In de Randstad zijn deze gebieden als pilot aangewezen m.b.t. doorwerking overstromingsrisicozonering in ruimtelijke planning (Haarlemmermeer en Zuidplas)▪ Europese Richtlijn Overstromingsrisico's▪ Hamburg: risicozonering van de binnenstad en de havengebieden

26. Ruimtelijke kwaliteitstoets

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	<p>Ruimtelijke kwaliteitstoets</p> <p>Er zijn diverse instrumenten ontwikkeld die het sturen op ruimtelijke kwaliteit moeten faciliteren. Zie o.a. Werkbank Ruimtelijke Kwaliteit (Habiforum). Het versterken en behouden van de ruimtelijke kwaliteit is een uitgangspunt van het rijksbeleid en dient doorvertaald te worden in de ontwikkelingsplanologie van gemeenten en provincies. Op rijksniveau is er geen wettelijk / generiek toetsingskader aanwezig om dit te garanderen. Op provinciaal niveau zijn er verschillende (voor uiteenlopende ruimtelijke opgaven) handreikingen Ruimtelijke Kwaliteit ontwikkeld (e.g. bedrijventerreinen, ruimte voor de rivier). Beeldkwaliteitsplannen worden steeds vaker ingezet/ voorgeschreven om de eigenheid en gebiedseigen kwaliteiten te behouden en te versterken door ontwikkeling.</p>
Maker	<p>Het betreft een mogelijk (door VROM) te ontwikkelen instrument De Nota Ruimte bevat al een aantal generieke regels die zorgen voor de borging van een zg. 'basiskwaliteit'; ze vormen een ondergrens wat betreft milieu (bijv. stankoverlast), veiligheid, verstedelijking, groen en water (bijv. soortenbescherming, verontreiniging oppervlaktewater), waaraan alle ruimtelijke plannen moeten voldoen.</p>
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ VROM, <i>Nota Ruimte</i> ▪ VROM, <i>Mooi Nederland</i> ▪ LNV (2008), <i>Agenda landschap</i> ▪ Habiforum (augustus 2009), <i>Ruimtelijke kwaliteit in gebiedsontwikkeling</i>
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ http://werkbank.habiforum.nl (werkbank ruimtelijke kwaliteit) ▪ Habiforum (2003), <i>Ruimtelijke Kwaliteit in Praktijk</i>

ESSENTIE	
Beschrijving instrument	<p>De ruimtelijke kwaliteitstoets is een instrument in ontwikkeling, waarmee ruimtelijke kwaliteit als belangrijk uitgangspunt wordt meegenomen in het ruimtelijk planproces.</p> <p>Ruimtelijke kwaliteit bestaat uit drie waarden: 1.) belevingswaarde, 2.) gebruikswaarde, 3.) toekomstwaarde</p> <p>Deze drie waarden zijn op te splitsen in verschillende criteria of kwaliteitskenmerken welke meegenomen kunnen worden in de planvorming. Omdat iedereen zijn of haar kwaliteitsbegrip vanuit een ander normatief kader definieert, is het formuleren van eenduidige, generieke criteria lastig. Er bestaat daarom geen eenduidige / uniforme ruimtelijke kwaliteitstoets (er is geen objectieve standaard voor ruimtelijke kwaliteit). Ruimtelijke kwaliteit is daarom vooral bedoeld om vanuit een gebiedsproces na te streven, in samenspraak/-werking met de actoren in het gebied. Het borgen van de ruimtelijke kwaliteit in de ontwikkelingsplanologie kan uiteindelijk alleen worden gegarandeerd door in de beleidsvorming bepaalde uitgangspunten/regels op te nemen betreffende hoe het aspect mee te nemen in het ruimtelijke planvormingsproces. Meer aandacht voor ruimtelijk ontwerp in het planproces bijvoorbeeld is onlosmakelijk verbonden met de voorgestane kwaliteitsborging.</p>

	<p>Ruimtelijke kwaliteit wordt gezien als een belangrijk begrip dat de omslag van restrictief beleid en sectorale normen naar een meer integrale ontwikkelingsgerichte benadering handen en voeten kan geven. De ruimtelijke kwaliteit van de leefomgeving kan o.a. versterkt worden door een koppeling te leggen met de functies water en natuur.</p> <p>In de Nota Ruimte is behoud, versterking en vernieuwing van de landschappelijke en stedelijke kwaliteiten een belangrijke doelstelling. De minimaal na te streven cq te waarborgen kwaliteit in een gebied is de zogenaamde basiskwaliteit. Het kabinet heeft voor behoud en versterking van de ruimtelijke kwaliteit in Nederland de nationale ruimtelijke belangen juridisch vastgelegd in de Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) Ruimte. Via deze AMvB werken de rijksdoelstellingen door naar het beleid van provincies en gemeenten.</p> <p><u>Voorbeeld handreiking Ruimtelijke Kwaliteit IJssel</u> Met het document Ruimtelijke Kwaliteit IJssel wordt ontwerpers, beleid- en plannenmakers een handreiking geboden voor de wijze waarop de ruimtelijke kwaliteit van het IJssellandschap kan worden versterkt. De handreiking is geen blauwdruk voor het toekomstige landschapsbeeld, maar geeft aan wat de unieke kwaliteiten van de IJssel zijn en hoe deze behouden en verder versterkt kunnen worden.</p>	
Categorie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch 	1, 3
Toepassingsfase	<ol style="list-style-type: none"> 1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie 	1 t/m 6 In iedere fase van het planningsproces is ruimtelijke kwaliteit op een andere manier aan de orde
Toepassingsveld	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	1, 2, 4
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwaliteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie 	1 t/m 6
Gebruik (invullen indien van toepassing)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Breed beschikbaar / toegankelijk, o.a. via internet 2. Afhankelijk van invulling en gebruik tool(s), bv opstellen beeldkwaliteitsplan 3. Zicht op gebiedseigen gelaagdheid van locatie, (potentiële) kernkwaliteiten e.d. 4. Kwaliteitseisen t.a.v. ontwerp, programma, inrichting, beheer en onderhoud 5. Beoordeling

		ontwerp(alternatieven) 6. Niet extra 7. Ontwerpteam 8. Kwalitatief hoogwaardig ingerichte gebieden / omgevingen
--	--	--

GEBRUIKSERVARINGEN		
Gebruikersgroepen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk.. 	2, 3, 5, 9, 10 (de ruimtelijke kwaliteits toets is een instrument voor met name ontwerpers en beleid- en plannenmakers)
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	Matig
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Instrument zorgt voor behoud en versterking van bestaande bijzondere ruimtelijke kwaliteiten. ▪ 'Handen en voeten' geven aan het begrip ruimtelijke kwaliteit en ontwikkelingsgerichte benadering. ▪ Ruimtelijke kwaliteit biedt kansen voor meervoudig ruimtegebruik en duurzaamheid. ▪ Koppeling met gebiedsproces: in gesprek raken over ruimtelijke kwaliteit gaat in feite het proces voeden om tot een integrale gebiedsvisie te komen. 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ruimtelijke kwaliteit is een containerbegrip waaraan veel verschillende betekenissen worden toegekend; daardoor heeft het weinig of geen bindende werking in gebiedsontwikkelingsprocessen/ ontwikkelingsplanologie (bron: Habiforum). ▪ Geen juridische status, onvoldoende verankering van handreiking in planvormingsprocessen (In de huidige situatie ontbreekt een wettelijk instrument/handreiking waarin staat dat elk ruimtelijk plan voorzien moet worden van een ruimtelijke kwaliteitstoets). ▪ Het bevorderen van de ruimtelijke kwaliteit van de leefomgeving komt veelvuldig voor als doelstelling in ruimtelijke beleidsplannen, Deze plannen stikken vervolgens in de uitvoering. 	
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Om ruimtelijke kwaliteit werkelijk als leidraad van het denken over ruimtelijke ontwikkeling te gebruiken is het nodig om in alle fasen van het planningsproces aandacht te besteden aan ruimtelijke kwaliteit (bron Habiforum). ▪ Om versterking van de ruimtelijke kwaliteit te garanderen moet een toetsingskader/handreiking beschikbaar zijn zodat duidelijk is tot welke kwaliteitsimpulsen de ontwikkelingsplanologie leidt. ▪ Met een ruimtelijke kwaliteitstoets zou (zoals in de Nota ruimte staat vermeld) kunnen worden voldaan aan het expliciete verzoek van het Rijk aan de provincies in de Nota Ruimte (3.4.4. Landschap) om te voorzien in een adequate borging van de landschappelijke kwaliteit in juist het multifunctionele gebied, "omdat ruimtelijke afwegingen op gemeentelijk niveau een zeer grote invloed hebben op de kwaliteit van het landschap". ▪ Ontwikkelen van een gemeenschappelijke taal (maar kan per gebiedsproces verschillend zijn) 	
Vergelijkbare instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Beeldkwaliteitsplan ▪ Handreiking ruimtelijke kwaliteit: IJssel (Deze Handreiking was het eerste pilotproject binnen de actie 'Ruimtelijk Ontwerpen met Water uit het Actieprogramma Ruimte en Cultuur) 	

	<ul style="list-style-type: none">▪ Handreiking ruimtelijke kwaliteit bedrijventerreinen▪ Instelling van een (ruimtelijke) kwaliteitsteam
Best practices en inspiratiepunt	<ul style="list-style-type: none">▪ Werkbank Ruimtelijke Kwaliteit (Habiforum)▪ Ruimtelijke kwaliteit in het planvormingsproces van de pkb Ruimte voor de Rivier▪ Noordwijk: kustverdediging en opwaarderen boulevard▪ Petten-Calantsoog: ruimtelijke kwaliteit en landwaartse kustverdediging

27. Uitvoerings- en beheerovereenkomst

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	Uitvoeringsovereenkomst en Beheerovereenkomst
Maker	Overheden (rijk, provincie, waterschappen, gemeenten) en private partijen
Geraadpleegde bronnen	Nationaal Waterplan
Overige relevante literatuur en websites	www.habiforum.nl www.dlg.nl (kapstok gebiedsontwikkeling) PPS (publiek private samenwerking)

ESSENTIE	
Beschrijving instrument	<p>Een uitvoerings- of beheerovereenkomst is een bestuurlijke schriftelijke overeenkomst over uit te voeren beleidsmaatregelen (realisatie). Hierin gaan partijen de verplichting aan om in een bepaalde planperiode (beheer)maatregelen uit te voeren zoals opgenomen in een (water of ruimtelijk) beleidsplan. In het geval van een waterplan hebben deze (beheer) maatregelen betrekking op het watersysteem. Uitvoerings- en/of beheerovereenkomsten kunnen worden afgesloten tussen publieke partijen onderling (rijk, provincies, provincies, gemeenten en/of waterschappen), of tussen publieke en private partijen. Uitvoerings- en/of beheer overeenkomsten komen voort uit beleidprogramma's, of plannen. Afspraken over doelen, middelen (financiën) en prestaties worden vastgelegd in een bestuursovereenkomst (BO) en een periodiek af te sluiten uitvoerings of beheercontract.</p> <p>Voor het opstellen van uitvoerings- of beheersovereenkomsten bestaan geen eenduidige handreikingen. Overeenkomsten kunnen worden afgesloten op verschillende bestuurlijke niveaus, tussen verschillende publieke/private partijen en kunnen betrekking hebben op verschillende opgaven van verschillende omvang. Overeenkomsten/contracten hebben daarom veelal een unieke vorm.</p> <p><u>Voorbeeld Nationaal Waterplan</u> Het Nationaal Waterplan bevat, naast een langetermijnvisie en een streefbeeld voor 2040, een concreet uitvoeringsprogramma 2009-2015. Voorbeelden van uitvoeringsprogramma's binnen het Nationaal Waterplan zijn Ruimte voor de Rivier, Maaswerken en het Hoogwaterbeschermingsprogramma. In de verschillende uitvoeringsprogramma die uit het Waterplan voortkomen worden concrete doelen, tussendoelen en concrete afspraken tussen de overheden/waterbeheerders in de vorm van een overeenkomst vastgesteld. In deze uitvoerings/beheerovereenkomst zullen tevens de financiële consequenties worden opgenomen voor de betrokken partijen.</p> <p><u>Voorbeeld Maaswerken</u> In de periode tot en met 2020 wordt gewerkt aan de Maaswerken (bestaande uit de Grensmaas en de Zandmaas). In 2005 is de planfase bij de Grensmaas afgerond en is er overeenstemming bereikt over de uitvoeringsovereenkomst. Op 1 juli 2005 is de uitvoeringsovereenkomst tussen overheden en consortium getekend en heeft de provincie Limburg het Provinciaal Omgevingsplan (POL) Grensmaas vastgesteld.</p>

Categorie	1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch	2, 3
Toepassingsfase	1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie	4, 5
Toepassingsveld	1. Beslissingsondersteuning 2. Effect-analyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering	1
Water-/klimaatthema's	1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwaliteit 4. Watergebruik 5. Adaptatie 6. Mitigatie	1 t/m 7 Uitvoerings- en beheerovereenkomsten kunnen betrekking hebben op alle genoemde thema's.
Gebruik (invullen indien van toepassing)	1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat	1. Geen beperking beschikbaarheid; voorwaarde is dat afspraken niet op een wettelijke wijze zijn vastgelegd 2. Kosten afhankelijk van reikwijdte en omvang overeenkomst 3. Inzicht nodig in verdeling taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden betrokken partijen 4. Inzicht in uitvoering afspraken en gevolgen voor verdere uitvoering (monitoren, evalueren) 5. Tijdbesteding afhankelijk van complexiteit op te lossen vraagstuk 6. Geen extra hardware nodig. 7. Meerdere partijen 8. Overeenkomst met afspraken tussen betrokken partijen

GEBRUIKSERVARINGEN

Gebruikersgroepen	1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk..	2, 9,10
Bekendheid instrument	Goed / matig / slecht	Goed

bij potentiële gebruikers	
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Afspraken zijn juridisch/contractueel vastgelegd ▪ Concrete en heldere afspraken
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Contracten liggen vast voor een bepaalde periode
Gebruikerswensen	niet bekend
Vergelijkbare instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bestuursakkoord, intentieverklaring en Uitvoeringsovereenkomst en beheerovereenkomst zijn vergelijkbare beleidsinstrumenten. Alle drie betreffen het bestuurlijke overeenkomsten, maar met verschil in gradatie van de afspraken, bindendheid, partijen en detailniveau. ▪ Publiek Private Samenwerking ▪ Nieuwe manieren van waterbeheer financieren
Best practices en inspiratiepunt	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Beheerovereenkomst Waterschap met Agrariërs (Actief randenbeheer): Een beheersovereenkomst tussen een ondernemer en het waterschap, waarin rechten en plichten zijn vastgelegd ten aanzien van de subsidieverlening en beheer- en onderhoud.

28. Verhandelbare waterrechten

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	Verhandelbare waterrechten
Maker	Nieuw te ontwikkelen instrument (in Nederland)
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Geraadpleegde specialist: Kees de Vries, ARCADIS en Michiel Wind Deltares. ▪ Verduijn, M. (2008), <i>Marktwerking als instrument voor waterschaarste in Nederland</i>, Universiteit van Utrecht. ▪ Klooster, J., R. Torenbeek, K. de Vries, M. Wind (april 2007), <i>Verkenning van een nieuw instrument in het integraal waterbeheer</i>. ▪ Klooster, J., e.a. (4 september 2009), <i>Het retentiefonds: hulp bij waterinpassingen bij stedelijke ontwikkelingen</i>, H2O.
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vakblad Land en Water, 2008 ▪ www.waterboards.ca.gov/waterrights

ESSENTIE	
Beschrijving instrument	<p>Verhandelbare waterrechten is een mogelijk nieuw beleidsinstrument in het waterbeheer in Nederland. De idee is afgeleid van de emissiehandel, een modern marktconform instrument in het milieubeleid.</p> <p>De essentie van verhandelbare rechten is dat door de overheid een verplichting wordt vastgesteld voor een bepaalde genormeerde productie (emissies, melk, mest, etc.). Echter hoe aan deze norm voldaan wordt, kan binnen zekere grenzen, aan de direct betrokkenen zelf worden overgelaten. Verhandelbaarheid biedt vrijheid aan de betrokken partijen om tegen de laagst mogelijke kosten aan de verplichting te voldoen door zelf maatregelen te nemen, of door het aankopen van rechten.</p> <p>Het instrument verhandelbare waterrechten koppelt het nemen van maatregelen los van het betalen daarvoor. Welke sector als geheel het meest betaalt aan de maatregelen, wordt bepaald door hoe de emissierechten verdeeld worden voorafgaand aan het handelen. Bij deze zogenaamde initiële allocatie van rechten kunnen, indien gewenst, bepaalde sectoren ontzien worden. Dit (politieke) verdelingsvraagstuk laat onverlet dat sprake is van het principe 'de vervuiler betaalt', omdat een bedrijf dat schoon werkt altijd minder rechten nodig heeft en dus meer geld overhoudt.</p> <p>Toepassing in het waterbeheer:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Voor waterkwaliteit zouden verhandelbare rechten met name ingezet kunnen worden voor eutrofiëring (emissie van meststoffen) en koelwaterlozingen. In Nederland zijn geschikte partijen voor handel in emissierechten vooral de zuiveringen van stedelijk afvalwater (AWZI's) en de landbouw. Het instrument wordt minder geschikt geacht voor toxische en bio-accumulerende stoffen. ▪ Voor waterkwantiteit wordt gedacht aan verhandelbare waterretentieplichten: een grondeigenaar moet een bepaalde hoeveelheid berging realiseren, maar mag ook een ander betalen om dat te doen. ▪ Voor waterschaarste: naast de huidige oplossing bij waterschaarste, waarbij de overheid bepaald wie het meeste recht heeft op water (de verdringingsreeks), kan voor een goede waterverdeling ook worden gedacht aan de inzet van economische

	instrumenten, zoals verhandelbare waterrechten. Een systeem van verhandelbare waterrechten zorgt er in theorie voor dat rechten op het gebruik van water bij die partij komen te liggen, die de meeste economische waarde aan deze rechten kan toevoegen. Bovendien bestaan er in een dergelijk systeem blijvende prikkels voor de partijen om het gebruik van oppervlaktewater te beperken. Nu nog verdeelt de overheid het beschikbare oppervlaktewater onder bijvoorbeeld de landbouw, industrie en natuurgebieden.	
Categorie	1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch	2 (vooralsnog geen sprake van)
Toepassingsfase	1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie	5
Toepassingsveld	1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering	1, 2
Water-/klimaatthema's	1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie	3, 4, 5
Gebruik (invullen indien van toepassing)	1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat	1. Heldere afgegrensde markt. Koopkrachtige partijen. Partijen met overschot en tekort (er moet gehandeld kunnen worden). 2. afhankelijk van omvang gebied en aantal deelnemers 3. Heldere afspraken of overeenkomsten. Inzicht in gevolg-effect relaties. Inzicht in transactiekosten. 4. Inzicht in marktwerking 5. Systeem moet garantie en continuïteit bieden voor lange termijn. 6. Onafhankelijk toetsingsorgaan. (wordt er op een transparante en correcte manier gehandeld) 7. Meerdere personen 8. Systeem/ model. Kosten die horen bij het bereiken van het doel komen bij de juiste partij te liggen. Doel bereiken tegen laagste maatschappelijke kosten

GEBRUIKSERVARINGEN

Gebruikersgroepen	1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers	2, 7, 8, 9, 10
--------------------------	--	----------------

	5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk..	
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	Slecht, het is een instrument in ontwikkeling
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Efficiënter gebruik van oppervlaktewater in perioden van watertekort ▪ Water wordt uitgedrukt in geld en krijgt daarmee een groter belang 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Met het instrument is het belang van water in de RO niet direct te beïnvloeden. Het belang van water in het algemeen kan door middel van het instrument wel worden versterkt omdat er een economische waarde aan water wordt toegekend. ▪ De ontwikkeling van het instrument bevindt zich in de ideeënfase, werkelijk realisatie is nog lang niet aan de orde. ▪ Het ontwerpen van een goed functionerend handelssysteem is zeer complex. In de huidige situatie ontbreekt een juridisch kader en een manier van monitoring en handhaving. De inpasbaarheid in Nederlandse bestuurscultuur en maatschappelijk draagvlak is lastig. ▪ De inpasbaarheid in de (EU) wet- en regelgeving is lastig. ▪ De ontwikkeling van een systeem van verhandelbare waterrechten vraagt een grensoverschrijdende/internationale aanpak. ▪ Markt kan instorten. 	
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Het instrument verhandelbare waterrechten bestaat in Nederland nog niet! In Nederland wordt er door sommige partijen (vooral op regionaal niveau) met interesse naar afgezwakte vormen van het instrument gekeken, zoals bijvoorbeeld retentiefonds. ▪ Uitzonderingen toestaan voor meer/minder hanteren van marges. Voorbeeld emissie-uitstoot: hoe omgaan met het op specifiek lokaal niveau niet voldoen aan norm (overschrijding) maar bovenregionaal niveau (gezamenlijk totale uitstoot) wel voldoen? 	
Vergelijkbare instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Retentiefonds (in ontwikkeling zijnde afgezwakte/afgeleide vorm van verhandelbare waterrechten). Ruimte is schaars, zeker de ruimte voor water in stedelijk gebied. Soms is het onmogelijk om deze retentie binnen het plangebied aan te leggen. Met een retentiefonds wordt het mogelijk om compenserende retentie buiten het plangebied te realiseren. De aanpak van retentie vis een retentiefonds is in de basis gestoeld op het principe van 'verhandelbare rechten', maar gaat minder ver, zo ontbreekt de markt waarop vragers en aanbieders van retentie elkaar ontmoeten (bron: H2O) 	
Best practices en inspiratiepunt	<p><u>Nederland</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ In opdracht van Waterschap Brabantse Delta, de gemeenten Breda, Zundert en Roosendaal en de Provincie Noord-Brabant heeft ARCADIS verkend welke mogelijkheden een retentiefonds kan bieden voor het waterschap en de gemeenten in het beheergebied. Met een retentiefonds wordt het mogelijk om compenserende retentie buiten het plangebied te realiseren <p><u>Buitenlandse ervaringen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ California (Department of Water Resources, Division of Water rights) ▪ Groot Brittannië 	

29. Waterkansenkaart

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	Waterkansenkaarten Instrument in het kader van integraal waterbeheer om het aspect water te betrekken bij de ruimtelijke ordening. Een waterkansenkaart geeft aan welke functies voor een bepaald gebied geschikt zijn.
Maker	Waterschappen (soms ook provincies en gemeenten)
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Geraadpleegde specialist: Kees de Vries, ARCADIS ▪ Web-search (www.uvw.nl, www.hddelfland.nl, www.aenmaas.nl) ▪ Handreiking Watertoetsproces 3, 2009 ▪ Waterkansenkaarten, inhoud en positie in de planvorming, juni 2001
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Klimaatschetsboeken Provincies, Alterra DHV KNMI VU, 2008

ESSENTIE	
Beschrijving instrument	<p>Een waterkansenkaart geeft aan waar kansen en beperkingen liggen voor de ontwikkeling van ruimtelijke functies vanuit waterhuishoudkundig oogpunt. Vanuit de gedachte “water als ordenend principe” (WB21) zijn waterkansenkaarten een hulpmiddel om de afstemming tussen water en ruimtelijke ordening te verbeteren. De waterschappen beogen in een vroeg stadium een waterhuishoudkundige inbreng te leveren in het proces dat leidt tot ruimtelijke keuzes voor alle mogelijke functies. De kansenkaart sluit aan bij de lagenbenadering en de strategie van de 2 netwerken en typeert op basis van de aard en kwetsbaarheid van het watersysteem (incl. grondwater) waar welke ruimtelijke functies cq ruimtelijk programma mogelijk zijn. Hierbij zijn de tritsen ‘vasthouden-bergen-afvoeren’ (kwantitatief) en ‘schoonhouden-scheiden-zuiveren’ (kwalitatief) sturend.</p> <p>Het zijn met name waterschappen die waterkansenkaarten maken. Waterkansenkaarten geven voor beheersgebieden van waterbeheerders (of delen daarvan) de visie van de waterbeheerder weer op mogelijkheden en onmogelijkheden van ruimtelijke functies afzonderlijk of in onderlinge samenhang, op grond van een streefbeeld voor de toekomstige, duurzame waterhuishoudkundige situatie. De kaart wordt gebruikt als een soort onderlegger in het overleg met provincies en gemeenten over ruimtelijke orderingsvraagstukken, zoals bij de ontwikkeling van een waterplan en een watertoets. Het instrumenten is met name bedoeld om de informatievoorziening over water vorm te geven.</p> <p><u>Relatie Waterkansenkaart en Watertoets</u> Met de Waterkansenkaart bieden waterschappen een eerste indruk van de waterhuishoudkundige relevante onderdelen die in de ruimtelijke planontwikkeling aan bod komen. De Waterkansenkaart is zo een praktisch eerste handvat voor de opstellers van een wateradvies (beginfases watertoets). En voor het verdere verloop van de watertoets.</p> <p>Tijdens de beginfasen (met name fase 1 “ideefase”) van de Watertoets, communiceert de waterbeheerder informatie over het watersysteem o.a. in kaartbeelden richting de initiatiefnemer. Om als waterbeheerder consequent en transparant de waterbelangen te kunnen agenderen,</p>

	helpt het als die waterbelangen gepubliceerd zijn in een strategisch beleidsdocument (bijvoorbeeld door middel van een waterkansenkaart of een regionaal waterplan, dat het liefst gezamenlijk ontwikkeld is).	
Categorie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/economisch 	<p>1</p> <p>De waterkansenkaart heeft een louter informatieve status. Waterbeheerders (ook provincies en gemeenten) kunnen vrijwillig een waterplan c.q. document (waterkansenkaart of visie) zonder juridische status opstellen om aan anderen kenbaar te maken wat zij willen met water en de ruimtelijke ordening.</p>
Toepassingsfase	<ol style="list-style-type: none"> 1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie 	<p>1, 2</p> <p>Waterkansenkaarten worden in een vroeg stadium ingebracht in de beleidsvoorbereiding van ruimtelijke plannen (mogelijk in te zetten instrument als onderdeel van fase 1 'Ideefase' Watertoets)</p>
Toepassingsveld	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	<p>1, 2, 3, 4</p>
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie 	<p>1 t/m 6</p>
Gebruik (invullen indien van toepassing)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Toepassen in voortraject planvorming. Goede afstemming tussen bevoegd RO gezag en waterbeheerder nodig. 2. afhankelijk van omvang en gebied 3. Inzicht in fysieke waterkenmerken gebied en gebruikersfuncties 4. Inzicht in belangen en ontwikkelingen/plannen 5. Nvt 6. Nvt 7. Meerdere personen 8. Kaart met kansen en beperkingen voor waterbewust functiegebruik

GEBRUIKSERVARINGEN

Gebruikersgroepen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 	<p>2, 3, 5, 9</p> <p>De doelgroepen van het instrument zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ruimtelijke planontwikkelaars bij overheden; ▪ betrokken partijen met een watersysteemtechnische inbreng
--------------------------	---	--

	8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk..	(oa. Ingenieursbureaus) ▪ plantoetsers, beleidsadviseurs en medewerkers bij waterschap.
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	Goed
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ De Waterkansenkaart biedt mogelijkheden voor een goede integratie van water(risico's) en de ruimtelijke ordening. De Waterkansenkaart geeft inzicht in mogelijkheden voor ro'er om water een plek te geven binnen ro dmv (zoekgebieden). ▪ Kansenkaarten bieden structuur en zijn overzichtelijk. ▪ Waterkansenkaarten zijn een belangrijk visueel middel van de waterbeheerders om met ruimtelijke ordenaars in gesprek te komen en zo water mee te laten sturen in de ruimtelijke planvorming 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Doorwerking in de praktijk is (nog) beperkt, omdat het om een relatief nieuw instrument gaat. ▪ Er is een grote verscheidenheid aan waterkansenkaarten. Door de grote verscheidenheid aan waterkansenkaarten en de verschillende relaties die worden gelegd met onder andere de Watertoets ontstaat er onduidelijkheid over de inhoud en status van waterkansenkaarten. ▪ Geen bindende juridische status. ▪ Waterkansenkaart zorgt ook voor beperkingen voor huidige gebruikersfuncties. De kansenkaarten suggereren beperkingen / onzekerheden voor andere functies dan water (daarmee negatieve invloed op andere functies) 	
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ De waterkansenkaart beter positioneren in de beleidsvoorbereiding en de waterkansenkaart in een vroeg stadium bij de ruimtelijke planvorming in te brengen. ▪ Waterkansenkaarten uniformeren 	
Vergelijkbare instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Functiefaciliteringskaarten ▪ Klimaatatlas: met het ontwikkelen van de klimaatatlas leggen de provincies een gemeenschappelijke en eenduidige kennisbasis aan om klimaatverandering vroegtijdig mee te kunnen nemen in zowel planvorming als plantoetsing. Daarmee wordt ingespeeld op de wens om bij ruimtelijke beslissingen meer expliciet rekening te houden met de gevolgen van klimaatveranderingen. Voor een achttal provincies is een klimaatschetsboek opgesteld. In het klimaateffectschetsboek worden de primaire en secundaire effecten van klimaatverandering op kaart gezet. Het schetsboek brengt daarnaast klimaatinformatie over verschillende beleidsvelden bij elkaar en biedt een uniforme basis voor integrale afweging. De belangrijkste doelgroep zijn de provinciale beleidsambtenaren (bron: klimaatschetsboek, 2008) 	
Best practices en inspiratiepunt	Voorbeelden van waterkansenkaarten: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Waterkansenkaart Delfland ▪ Waterkansenkaart Zeeland ▪ Waterkansenkaart Zuidplaspolder 	

30. Waterrobuust bouwen

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	Waterrobuust bouwen Bouwkundige, organisatorische, financiële, communicatieve mogelijkheden/ instrumenten om woningen/steden zo in te richten en vorm te geven zodat deze bestand zijn tegen een veranderd klimaat en daarmee de waterbelasting.
Maker	Binnen Nederland zijn het o.a. de kennisinstellingen Klimaat voor Ruimte en Leven met Water en het platform Beter Bouwen Beter Wonen die onderzoek doen naar Waterrobuust bouwen. Partijen actief op het adviserende en uitvoerende niveau zijn o.a. de ingenieur- adviesbureaus Dura Vermeer en de Grontmij. Prominente figuren mbt het onderwerp zijn Frans van der Ven (TU Delft / Deltares), Chris Zevenbergen (Dura Vermeer)
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Platform Beter Bouw- en Woonrijp/SBR Waterrobuust Bouwen (2009), <i>De kracht van kwetsbaarheid in een duurzaam ontwerp</i>, Rotterdam ▪ Kennisprogramma Leven met Water, <i>project Beter Bouw- en Woonrijp</i> http://www.levenmetwater.nl/programma/nieuws/2009/03/17/boek-waterrobuust-bouwen/ ▪ Kennisprogramma Klimaat voor ruimte, <i>Onderzoeksthema Water in de stad, project waterrobuust bouwen</i> http://www.klimaatindestad.nl/nl/25222822-Water.html ▪ Ven, F.H.M. van de, et al, <i>Towards water robust urban environments: Linking planning, design, building process and exploitation using a three step approach</i>
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ http://www.waterbestendigbouwen.nl ▪ Definitiestudie waterrobuust bouwen

ESSENTIE	
Beschrijving instrument	<p>Het klimaat verandert in snel tempo. Neerslag wordt steeds heviger perioden van droogte duren langer. Gemeenten, bouwbedrijven projectontwikkelaar, waterschappen, belangengroepen en provincies hebben rechtstreeks te maken met de gevolgen van klimaatverandering. Het is aan hen om de overlast voor de burger zo minimaal te houden. Een van de mogelijkheden om die overlast te beperken is waterrobuust bouwen. <i>Waterrobuust bouwen is het zodanig vormgeven en inrichten van de openbare ruimte, dat de impact van bijvoorbeeld ernstige neerslag zo klein mogelijk blijft.</i> (bron: Waterrobuust Bouwen)</p> <p>In het boek 'waterrobuust bouwen, de kracht van kwetsbaarheid in een duurzaam ontwerp' worden zo'n 100 maatregelen beschreven. Dit boek biedt een werkwijze en mogelijke maatregelen om steden en dorpen waterrobuust in te richten.</p> <p>Waterrobuust bouwen gaat uit van een drietrapsbenadering: De kern van de benadering bestaat uit drie opeenvolgende stappen</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Lagenbenadering: het vertrekpunt is de toepassing van de lagenbenadering (de lagenbenadering dient om het inzicht te vergroten in de structurerende werking van de drie lagen en klimaateffecten in termen van wateroverlast, watertekort en hitte.

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Kwetsbaarheid: de volgende stap is om in overleg een verantwoorde keuze te maken ten aanzien van de invulling van de vier capaciteiten (structurele capaciteit, schadereductiecapaciteit, herstelcapaciteit, en adaptieve capaciteit) om zo de robuustheid te vergroten. 3. Maatregelen: afhankelijk van de invulling van de capaciteiten, worden in de derde stap pakketten maatregelen samengesteld en uitgewerkt. <p>Waterrobuust bouwen richt zich niet alleen op gebouwen maar op de totale inrichting van het stedelijk gebied.</p> <p>Waterrobuust bouwen is een werkwijze die door de Commissie Veerman en door de schrijvers van het Nationaal Waterplan als effectieve werkwijze wordt genoemd om onze leefomgeving te laten meebewegen met de verandering van het klimaat.</p>	
Categorie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/ economisch 	1
Toepassingsfase	<ol style="list-style-type: none"> 1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie 	2, 3, 4, 5
Toepassingsveld	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	3
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie 	1, 2, 3, 6
Gebruik (invullen indien van toepassing)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of meerdere personen 8. Resultaat 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Breed / algemeen beschikbaar 2. Geen, is ontwerptool 3. Info om kwetsbaarheid plangebied irt tot programma / functies te kunnen bepalen (oa lagenbenadering toepassing) 4. PvE tav programma, vernieuwing / transformatie / nieuwbouw 5. Betreft analyse kwetsbaarheid en input voor ontwerpatelier 6. Boek en normale ontwerptools 7. Ontwerpteam 8. Klimaatrobuust ontwerp

GEBRUIKSERVARINGEN

Gebruikersgroepen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 	2, 3, 5, 8, 9
--------------------------	---	---------------

	9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk..	
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	Goed
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Het inbedden van waterrobuust bouwen in de verstedelijkingsopgave die Nederland te wachten staat biedt gemeenten, provincies, waterschappen, projectontwikkelaars, bouwbedrijven, woningbouwcorporaties en belangengroepen de mogelijkheid om risico's te beperken. ▪ Waterrobuust bouwen biedt kansen om het stedelijk gebied duurzaam in te richten. ▪ Praktische oplossingsrichtingen; er zijn meer dan 100 maatregelen beschreven. ▪ Mogelijkheden voor meervoudig ruimtegebruik 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Waterrobuust Bouwen is maatwerk en dus complex. Veel hangt af van een goede communicatie. ▪ Er bestaan nog verschillende dilemma's voor wat betreft de uitvoering. Bepaalde regelgeving ontbreekt of laat bouwen met water niet toe (e.g. bepaalde bouwvoorschriften, discussie over roerend of onroerend bij drijvend bouwen, waterkwaliteitsaspecten) ▪ Verdere ontwikkeling van technologie en innovaties zijn nodig. ▪ In Nederland ligt de focus nog teveel op de technische aspecten. Waterrobuust bouwen blijkt niet zozeer een technisch vraagstuk maar meer een gebiedsontwikkelingsvraagstuk. 	
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Meer experimenteerruimte bieden. ▪ Water als vaststaand ruimtelijk ingrediënt of als economische kans zien. ▪ Duidelijke randvoorwaarden, verantwoordelijkheden en regelgeving (bijvoorbeeld mbt waterwonen). ▪ Integratie met andere stedelijke opgaven (met name de sociaal-culturele dimensie) vraagt meer aandacht 	
Vergelijkbare instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Basispakket duurzame stedenbouw 	
Best practices en inspiratiepunt	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Haarlemmermeer grootschalige waterberging en woningbouw ▪ Stadshavens Rotterdam (proeftuin) ▪ Waterwonen op IJburg ▪ Herstructurering Wielwijk Dordrecht 	

31. Watertoetsproces

ALGEMENE INFORMATIE	
Instrument	Watertoetsproces Een procesinstrument waarmee het belang van waterbeheer wordt ingepast in ruimtelijke planvorming. Initiatiefnemers (projectontwikkelaars, gemeenten) moeten waterschappen in een vroeg stadium bij de planvorming betrekken en waterschappen om advies vragen. Initiatiefnemers mogen alleen gemotiveerd afwijken van dit advies.
Maker	De watertoets is in het leven geroepen om het waterbeleid voor de 21e eeuw (WB21) vorm te geven. Op 31 augustus 2000 verscheen het advies 'Waterbeleid voor de 21e eeuw' (Tielrooij, 2000). Eén van de aanbevelingen om het nieuwe waterbeleid vorm te geven, was het instellen van de watertoets. Het advies, inclusief de watertoets, is in grote lijnen overgenomen in het Kabinetsstandpunt 'Anders omgaan met water' dat in december 2000 is vastgesteld (Ministerie van VenW, 2000).
Geraadpleegde bronnen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Waterbelangen in de ruimtelijke ordening, Mogelijkheden voor het waterschap in de ruimtelijke-ordeningsketen, Unie van Waterschappen, Leiden, September 2008 ▪ Water en ruimte, de bescherming van watersysteembelangen in het ruimtelijk spoor, Ruimtelijk relevant, 2009 ▪ 'Watertoetsproces op weg naar bestemming', februari 2007 ▪ Handreiking Watertoetsproces 3, 2009 ▪ Commissie van Advies inzake de Waterstaatswetgeving (CAW), Juridische versterking van de watertoets, april 2008.
Overige relevante literatuur en websites	<ul style="list-style-type: none"> ▪ www.helpdeskwater.nl/watertoets

ESSENTIE	
Beschrijving instrument	<p>Sinds 2001 moet in het kader van WB21 bij ruimtelijke plannen een watertoets worden uitgevoerd. Doel van de watertoets is te waarborgen dat waterhuishoudkundige doelstellingen expliciet en op evenwichtige wijze meewegen bij alle ruimtelijke plannen en besluiten (zoals het bestemmingsplan, het inpassingsplan, het projectbesluit, maar ook bij de structuurvisie) die relevant zijn voor het waterschap. Het watertoetsproces resulteert in een waterparagraaf als toelichting bij bijvoorbeeld het bestemmingsplan.</p> <p>Het is niet een toets achteraf, maar een proces waarbij de initiatiefnemer van een ruimtelijk plan de waterbeheerder zo vroeg mogelijk in het planproces betreft bij de planvorming en om inbreng van kennis en advies vraagt. Inzet is om per afzonderlijk plan maatwerk te leveren en de waterhuishoudkundige en ruimtelijke inrichting van het plangebied op elkaar af te stemmen.</p> <p>Het watertoetsproces wordt toegepast op alle waterhuishoudkundige relevante ruimtelijke plannen en besluiten. De waterhuishoudkundige aspecten omvatten zowel oppervlakte- als grondwater, gevaar van overstroming vanuit meren, rivieren en de zee, wateroverlast veroorzaakt door neerslag of grondwater, waterkwaliteit, verzilting en verdroging. (bron: www.helpdeskwater.nl/watertoets)</p>

	<p>De watertoets is voorgeschreven voor alle ruimtelijke ingrepen met waterhuishoudkundige consequenties; ook ingrepen die niet MER-plichtig zijn.</p> <p>De Watertoetsprocedure bestaat uit 5 fasen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Initiatieffase 2. Ontwikkel- en adviesfase 3. Besluitvormingsfase 4. Beoordelingsfase 5. Uitvoering en beheerfase <p><i>Watertoets en de Wro</i></p> <p>De watertoets is bij de inwerkingtreding van de Wro als procesinstrument gehandhaafd. De wettelijk verplichte afstemming tussen het waterhuishoudkundige en het ruimtelijke beleid op provinciaal niveau is echter verdwenen door de afschaffing van het streekplan. Het watertoetsproces is wel als verplicht onderdeel van de bestemmingsplanprocedure gehandhaafd. Zo moet in de plantoelichting (bijvoorbeeld in een waterparagraaf) de uitkomsten van het proces worden beschreven en de wijze waarop rekening is gehouden met de gevolgen van het bestemmingsplan voor de waterhuishouding worden toegelicht.</p>	
Categorie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Communicatief 2. Juridisch 3. Bestuurlijk/ economisch 	<ol style="list-style-type: none"> 2, 3 <p>Wettelijk verplicht van plan-mer tot aan bestemmingsplan niveau, Het zorgvuldig afwegen van alle belangen, waaronder het waterhuishoudkundige belang, is geen vrijblijvende opgave.</p>
Toepassingsfase	<ol style="list-style-type: none"> 1. Voorverkenning 2. Verkenning 3. Plan 4. Uitvoering 5. Beheer 6. Evaluatie 	1 t/m 5
Toepassingsveld	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beslissingsondersteuning 2. Effectanalyse 3. Onzekerheden en risico's 4. Ordening, selectie en waardering 	1, 2, 4
Water-/klimaatthema's	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waterveiligheid 2. Wateroverlast 3. Waterkwantiteit 4. Waterkwaliteit 5. Watergebruik 6. Adaptatie 7. Mitigatie 	1 t/m 5
Gebruik (invullen indien van toepassing)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid en voorwaarden gebruik (kritische succesfactoren) 2. Kosten van toepassing 3. Benodigde info vooraf 4. Benodigde info tijdens gebruik 5. Benodigde tijd 6. Benodigde hardware 7. Toepassing op 1 of 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beschikbaarheid onbeperkt. Voorwaarden gebruik: ruimtelijke planvorm heeft consequenties voor waterbeheer 2. Kosten van toepassing 3. Duidelijke visie (doelen, opgaven) waterbeheerder op waterhuishoudkundige inrichting (plan)gebied; zonder dit beeld geen inbreng mogelijk, inzicht in

	meerdere personen 8. Resultaat	waterhuishoudkundig functioneren watersysteem plangebied (ook in relatie tot omgeving) 4. Geplande ruimtelijke ingrepen en hun effecten op waterbeheer en watersysteem 5. Tijdsbesteding afhankelijk van planproces 6. Geen 7. Niet van toepassing op personen, maar op een ruimtelijk plan 8. Advies over ruimtelijk inpassen wateropgaven in (her)inrichting plangebied
--	-----------------------------------	--

GEBRUIKSERVARINGEN		
Gebruikersgroepen	1. Bestuurders 2. Beleidsmakers 3. Planologen 4. Onderzoekers 5. Ontwerpers 6. Technici 7. Economen 8. Burgers 9. Uitvoerders 10. Beheerders 11. Anders, namelijk..	2, 3, 5, 9, 10
Bekendheid instrument bij potentiële gebruikers	Goed / matig / slecht	Goed. Er bestaan vele handleidingen voor de watertoets, opgesteld door waterschappen, gemeenten, provincies en bedrijven, zoals de 'Handreiking watertoets'(nov. 2008) van de provincie Friesland, de factsheet 'Watertoets' van Fugro en de 'Watertoets Online', van waterschap Hunze en Aa's, met o.a. een vragenlijst voor de initiatiefnemer en locatiegebonden informatie. Er zijn vele projectevaluaties uitgevoerd, waarbij ook de meerwaarde van de watertoets is bekeken.
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ De watertoets is een belangrijk instrument in handen van zowel waterbeheerders als de ruimtelijke initiatiefnemer om de waterbelangen mee te laten wegen bij ruimtelijke beslissingen ▪ De watertoets is een procesinstrument, dat initiatiefnemers, algemene overheid en waterbeheerder al vroegtijdig laat samenwerken. ▪ Het vroegtijdige overleg en belangenafweging blijken in de praktijk over het algemeen goed te werken. ▪ Bestuurlijk gaat veel kracht uit van het instrument: wie wil afwijken van wat in de waterparagraaf is opgenomen zal voor een goede motivering moeten zorgen. 	
Zwakke punten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ De aandacht voor water werkt echter veel minder goed door in 	

	<p>locatiekeuzes en er is te weinig juridische doorwerking naar bestemmingsplannen.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ De watertoets garandeert niet zonder meer dat waterbelangen altijd worden behartigd bij de uiteindelijke besluitvorming. De juridische status is vrij zacht. ▪ De wettelijk verplichte afstemming tussen het waterhuishoudkundige en het ruimtelijke beleid op <i>provinciaal niveau</i> is verdwenen door de afschaffing van het streekplan. Dit kan voor verdere afzwakking van het instrument de watertoets zorgen. Een aandachtspunt is dat de watertoets niet wettelijk verplicht is gesteld bij structuurvisies en beheersverordeningen. Bij de structuurvisie is het voor een waterbeheerder – het waterschap – belangrijk om toch erbij betrokken te worden aangezien hierin de strategische ruimtelijke keuzen (locatiekeuzes) voor water en ruimtelijke ontwikkelingen worden gemaakt. Het is hierbij noodzakelijk dat een waterschap ook in de fase voorafgaand aan de locatiekeuze (inventarisatiefase) al een inbreng heeft zodat de hydrologische randvoorwaarden kunnen worden meegenomen bij het maken van de keuze. ▪ De watertoets is alom bekend, maar voor het goed borgen van waterbelangen in het ruimtelijke ordeningsproces is veel meer mogelijk en nodig. Een waterschap kan een veel meer proactieve en sturende rol vervullen dan tot nu toe veelal wordt gedaan. ▪ Goed voor ogen moet worden gehouden dat de rol van het waterschap in de formele watertoets (en feitelijk in het gehele ruimtelijk ordeningsproces) een adviserende is en niet besluitvormend of beoordelend. Het bevoegde Wro-gezag neemt uiteindelijk de beslissingen, maar het waterschap kan hierop wel degelijk invloed uitoefenen, zeker in de inventarisatiefase door hier al met de initiatiefnemer samen te werken aan de structuurvisies, ruimtelijke plannen, exploitatieovereenkomsten ▪ Het waterschap wordt betrokken bij het vooroverleg en het kan een wateradvies geven. Het wateradvies is (vooralsnog) niet verplicht.
Gebruikerswensen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Juridische versterking van de Watertoets (De Commissie van advies inzake de Waterstaatswetgeving (CAW) adviseert een 'wateradvies' verplicht te stellen bij bestemmingsplannen en structuurvisies. Dit staat in het advies 'Juridische versterking van de watertoets' dd april 2008) ▪ De watertoets wordt door initiatiefnemers vaak uitgevoerd als toets aan het einde van het planproces. De watertoets is van meerwaarde, als deze niet enkel als eenmalig toetsmoment wordt ingezet, maar als een continu proces. Het zou goed zijn als initiatiefnemers het instrument hanteren als watertoetsproces. ▪ Wens van de waterschappen: een beter uitgewerkte maatschappelijke kosten-baten analyse, in verband met stijgende toekomstige kosten voor beheer en onderhoud, o.a. door klimaatverandering.
Vergelijkbare instrumenten	Juridisch instrumentarium Planmer
Best practices en inspiratiepunt	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nieuwbouw Rijnenburg in Utrecht. Intensieve samenwerking gemeente en waterschap